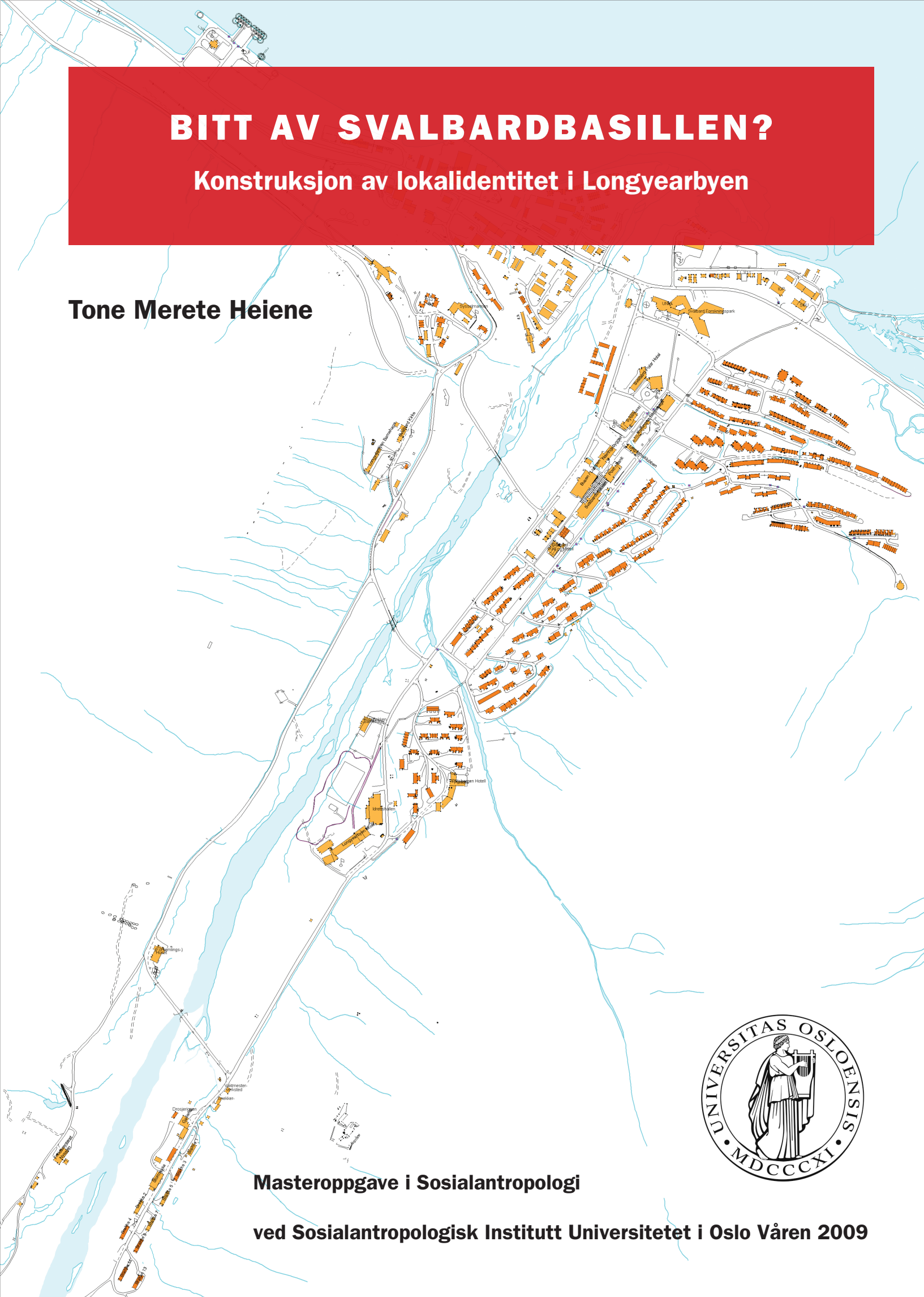

BITT AV SVALBARDBASILLEN?

Konstruksjon av lokalidentitet i Longyearbyen

Tone Merete Heiene

Masteroppgave i Sosialantropologi

ved Sosialantropologisk Institutt Universitetet i Oslo Våren 2009

Sammendrag

Jeg hørte en lokal kunstner i Longyearbyen fortelle om «Svalbardbasillen, som kryper inn under foten og setter seg i hjertet». Denne Svalbardbasillen blir ofte brukt som en forklaring på hva det er som gjør at mange personer får en sterk tilhørighetsfølelse til Longyearbyen og Svalbard, et sted der rundt halvparten av innbyggerne skiftes ut hvert fjerde år. I avhandlingen diskuterer jeg hva som bidrar til dannelsen og opprettholdelsen av lokalidentitet i Longyearbyen. Svalbardidentiteten har endret seg gjennom tidene, men noen ideer om naturen og samfunnet holdes fast. Jeg belyser snøscooterens betydning for det sosiale livet i Longyearbyen, og varierte holdninger til den. Jeg analyserer noen ofte repeterte narrative fremstillinger av stedet som får stor gjennomslagskraft og slår an i det lokale felleskapet. Det finnes forskjellige måter å tilpasse seg den sterke stedsidentiteten på. *Svalbardianere* er en betegnelse som ofte brukes om innbyggerne i Longyearbyen. Innimellom omfatter denne betegnelsen «alle» som bor der, men kategorien konstrueres også opp mot en rekke Andre. Jeg belyser inkluderings- og ekskluderingsmekanismer i Longyearbyen. Jeg avdekker i tillegg ulike meninger knyttet til samfunnet og naturen på Svalbard. Svalbardidentitet knyttes også opp mot en større norsk, kulturell identitet. Til sist viser jeg hvordan Svalbardidentitet best analyseres innenfor rammen av ulike og ambivalente holdninger til stedet.

Takk!

Tusen hjertelig takk til alle dere jeg møtte i Longyearbyen som har vært imøtekommende, snakkevillige og engasjerte, tatt meg med på tur, lånt meg scooterutstyr, invitert på middag, til Svea, på grilling og latt meg sette meg ned ved bordet på Puben eller Fruene. Takk også til kommentarer og skepsis til «sosialpetrologien», det er sunt med kritiske røster som gjør at en sosialantropologistudent må skjerpe sine sanser. Takk til Longyearbyen folkebibliotek for lån av Mediateket og stadig fornyelse av purrede bøker, Leif Magne for god oppmuntring i forkant av feltarbeidet, Liv Mari og Anne Lise for god hjelp i etterkant, og sykehusgjengen som ga meg gode fredagsvafler og tok meg med på redningsøvelse, skimaraton og svømming.

En særlig takk til Liv Frøystad Gjæringen for godt samboerskap og god mat, for å være en samfunnsvitenskapkyndig refleksjonspartner med gode innspill, beroligende evner samt hjelp til sjekk av detaljer og svar på mine post-feltarbeidsspørsmål. Det samme gjelder Monica Hansen, som jeg spesielt vil takke for ukuelig optimisme på mine vegne, interesse i prosjektet, engasjement og oppmuntring.

Jeg har vært heldig som har hatt to støttende og engasjerte veiledere: Arne Kalland som forberedte meg meget godt til feltarbeidet, og Harald Beyer Broch som tok godt over, og som har viet mye tid til og innlevelse i prosjektet mitt. Jeg vil også rette en stor takk til litteraturseminaret ved *Natur, kultur og samfunn* for god inspirasjon og velvilje til å satse på oss masterstudenter. Ikke minst vil jeg takke den fine klassen for mange gode minner og bidrag til at masterstudiet også ble et sosialt og morsomt høydepunkt!

Til sist vil jeg takke Kaja Ebbing og Gunnar Heiene for god gjennomlesing og viktige kommentarer, Øyvind Heiene for å være min personlige IT-helpdesk, Lene K. Jonasson for fantastisk design, hele familien for oppmuntrende, økonomisk og forståelsesfull støtte (også dere på Sagene), parkjentene og andre venner for alltid å la meg komme unna med en dårlig spøk i stressede tider.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag 5

Takk 6

Innholdsfortegnelse 7

Kart over Svalbard og polarområdene 10

Introduksjon 13

Tema og problemstilling 14

Litteratur om stedet 16

Oversikt over kapitler 18

Kapittel 1

Feltet og metodiske strategier 19

Landet i mørke – lettet i lys 20

Langt mot nord 20

Fra No Man's Land til en del av kongeriket Norge 21

Livet i permafrosten – Longyearbyen før og nå 22

Longyearbyen i verden og verden i Longyearbyen 24

Metodiske tilnærminger 26

Å hoppe i det. Utfordring og strategier 26

Sosiale arenaer og posisjonering 27

Intervju og samtale 29

Tekst som data 29

Hjemmeantropologi 30

Etiske refleksjoner 32

Kapittel 2

Snøscooteren – en del av svalbardpakka? 35

- Ut i den arktiske villmark. Første scootertur i engstelse og solskinn 36
- Scotersesong – snøscooteren godt synlig i landskapet 37
- Snøscooter, tur og natur – et analytisk rammeverk 39
- Hvem kjører og hvorfor? 42
- Flukten til hytta 43
- Frihet, fred og ro 45
- Fangstmenn og den isolertes frihet 47
- Kunnskap og erfaring med scooteren 48
- Å sette seg fast med scooteren. Kunnskap gjennom praksis 48
- Fra «følelse» til fortelling 50
- Lokalkunnskap som kulturell kapital 51
- Kunnskap, kjønn og sagnomsuste kvinner 53
- Alene på turen *sammen* med andre 54
- Eksklusivt eller inkluderende? Ambivalente holdninger til scooteren 56
- Se på isen smelte? Tanker om miljøvern og scooterbruk 58
- Ut på tur i motordur – fred og ro eller fart og spenning? 59

Kapittel 3

Svalbardbasill og siste båt – narrativer på Svalbard 63

- «Den gang motoren gikk varm». Fortelling om en scootertur 64
- Hva er narrativer og hvorfor er de viktige? Et teoretisk bakteppe 65
- «Svalbard fundinn» – Å befeste sannheter 68
- Å fortelle Svalbard – narrativer om «før i tida» 70
- Ulike tilnærminger til samfunn 72
- «Tett samfunn» – positivt og negativt 73
- «Å kjenne på naturen» – flere narrativer i en kort samtale 76

Lys og mørke – nøkkelsymboler? 81

Lys og mørke i prestens prekener 82

«Evakueringsfly» og «blåtid». Ambivalente holdninger til årstidene 84

Hvilke fremstillinger gjelder? Definisjonsmakt og kulturell kapital 87

Kapitel 4

Finnes det en svalbardidentitet? 91

Identitet – hvordan nærme seg det vide begrepet? 94

Fellesskapsfølelse, folkehøyskole og forelskelse 97

Ta Sjansen på snø, frivillighet og dugnadsånd 98

Unikt, trygt og skapende 100

Fravær av normalitet? 101

Svalbardidentitet – norsk identitet med en Svalbardvri? 102

Fritid fremfor arbeid? 104

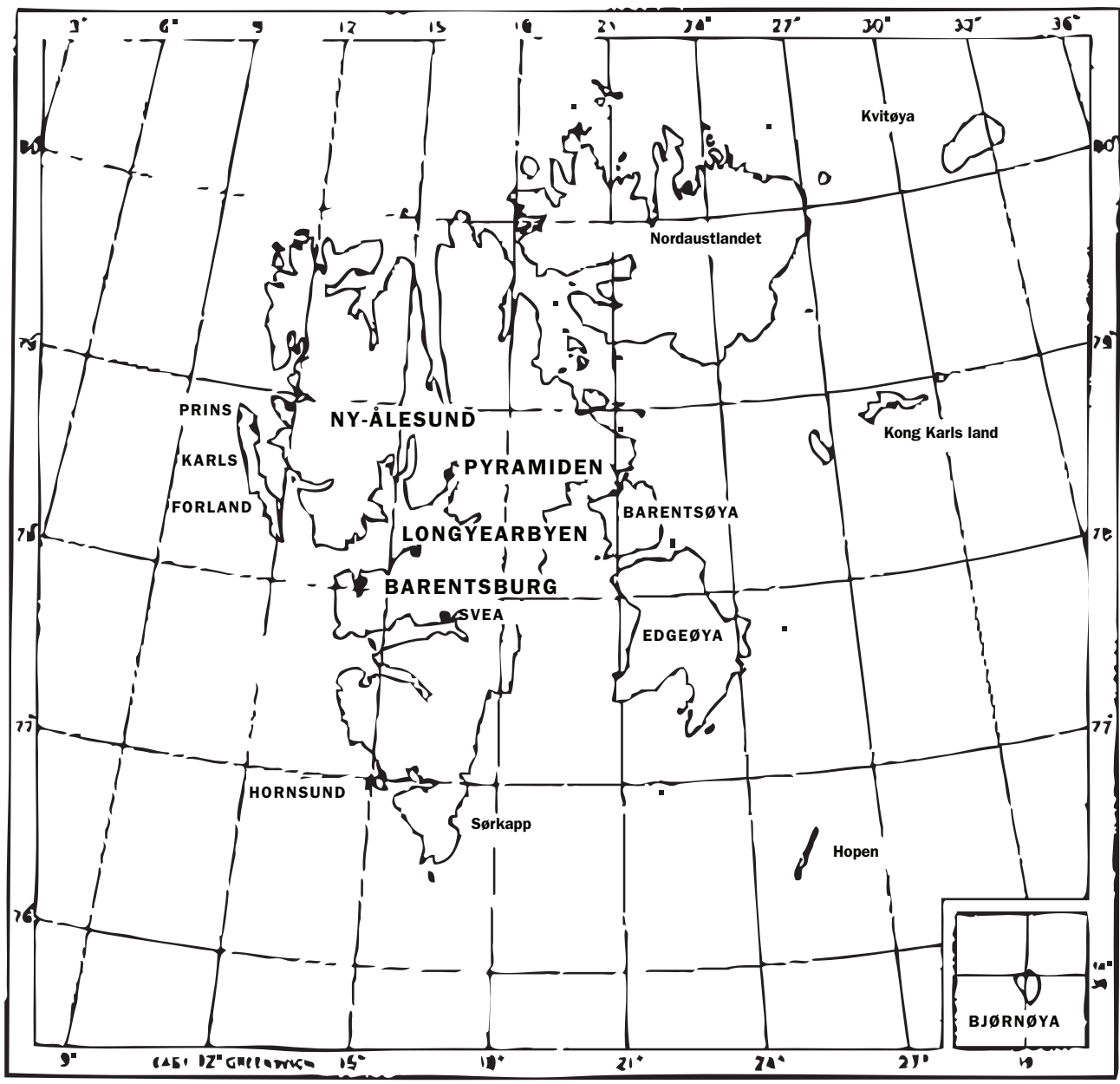
Konstruksjonen av den Andre 105

Finnes det en Svalbardidentitet? 108

Avsluttende kommentarer 111

Litteratur 114

Kart over Svalbard og polarområdene

Oversikt over sentrum i Longyearbyen med Adventfjorden og Hiorthfjell i bakgrunnen

Introduksjon

Det er ikke lov å bli født eller dø i Longyearbyen. Vordende mødre flys ned til fastlandet to-tre uker før termin, det finnes ingen aldershjem og pleietrengende eldre må «flytte tilbake» til fastlandet. Påstanden som åpner denne avhandlingen er selvfølgelig satt på spissen, og det hender at barn blir født og at mennesker dør også på Svalbard. Selv om Longyearbyen i dag kalles et *familiesamfunn*, jeg kjenner til både to og tregenerasjonsfamilier som bor der, er det ikke ment som et *livsløpssamfunn*. De fleste barna vokser opp med besteforeldre og slekt på fastlandet eller i et annet land. I *Svalbardposten* i oktober 2008 lyder overskriften på et av oppslagene «Får spre aske». Det opplyses om at Sysselmannen har godkjent en søknad om askespredning og gitt avslag på en annen. Tillatelse kan gis til personer som ønsket det og var bosatt på Svalbard ved dødsfallet, eller personer som har en særlig tilknytning til stedet (Aarskog 31.10.2008:8). *Tilhørighet* og *tilknytning* er begreper som utfordres i et samfunn som de fleste innbyggerne regner som et *midlertidig* hjemsted.

Da Hilde Henningsen som bor og jobber i Longyearbyen, var festtaler ved det offisielle 17. maiarrangementet på Huset i 2008, introduserte hun talen ved å stille spørsmålet «Kem e du? Som feire 17. mai her i Longyearbyen i dag? E du på besøk? Turist? E du fastboende? På åremål eller fast avtale? E du norsk? Kem e norsk? Koffer e du her?» (Longyearbyen Lokalstyre 2008). I talen setter hun spørsmålstegn ved noe mange i Longyearbyen er opptatt av, nemlig hvem «de» er og hvem som skal ha rett til å mene noe om dette.

Tema og problemstilling

Etter å ha besøkt en venninne som studerte i Longyearbyen i august 2007, ble jeg tent på ideen om å gjøre feltarbeid der. Stedets beliggenhet, evigvarende sol (merk – i august) og golde landskap, fascinerte meg. Menneskene jeg møtte interesserte meg mer. Med unntak av de stadig flere barna som blir født og umiddelbart tatt med opp til Longyearbyen, velger personer å bosette seg der. Som så mange før meg lurte jeg på hvorfor de gjør det. På en turistbåttur til det russiske gruvesamfunnet Barentsburg ble jeg kjent med en mor og datter som hadde bodd i Longyearbyen en årrekke. De hadde flyttet ned til fastlandet og var på gjensitt. Kvinnen fortalte spennende historier fra tiden før flyplassen kom i 1975, da «siste båt» var reist ned til fastlandet og isen hadde lagt seg. Disse fortellingene fengte mer enn turistbåtturen jeg hadde kjøpt.

Jeg dro til Longyearbyen for å finne ut av hvordan lokal identitet og tilhørighet blant fastboende, norske statsborgere dannes og oppleves i et samfunn preget av stor gjennomstrømming og utskifting av beboere. Jeg har beholdt problemstillingen og vil i avhandlingen diskutere hvordan det jeg velger å kalle Svalbardidentitet fremstilles av innbyggere, i offentlige taler og prekener, i *Svalbardposten* og av medier utenfor Svalbard. Jeg belyser også i hvilken grad Svalbardidentitet er relevant for dem som bor der. Når er det viktigst å fremheve lokalidentitet? Svaret vil vise noe av variasjonen i oppfatningen av hva en ekte «svalbardianer» er. Da jeg spurte en kvinne som har bodd i Longyearbyen i over tretti år om hun visste hvordan og hvorfor begrepet «svalbardianer» oppstod, svarte hun at hun tror det er

«... den (moderne) fellesbenevneren på folk som holder til på Svalbard. Tidligere ble folk som oppholdt seg her kalt Spitsbergensere. Det var dengang folk dro til Spitsbergen når de reiste hit opp. På syttitallet (tror jeg) ble det mer vanlig å bruke navnet Svalbard, men det passet ikke så godt å kalle folket for Svalbardensere. Svalbardianer er vel mer på linje med Amerikaner. Svalbarding er det ikke mye fres over og da er det ikke så mye igjen å kalle seg om man ikke kan bruke (enser) (ener) eller (ing) i tillegg til stedsnavnet. Vi har jo selvfølgelig (væring) også (Bodøværing, Fauskeværing) og (bu) (Jærbu), men like dårlig klirer det meste. Jeg tror det er så enkelt»
(e-post fra informant).

Kvinnen har stor bevissthet rundt begrepet, som av personer ble brukt på ulike måter i ulike situasjoner. Noen ganger omfattet det «alle» som bor i Longyearbyen, andre ganger ble det brukt i vendinger som «ekte svalbardianer». Dette vitner om en rangering av innbyggere, der noen inkluderes i det gode selskap, mens andre ikke er «ekte» nok. Det opereres med ulike kategorier: Foruten svalbardianere, brukes betegnelsen «veteraner» om personer som har bodd i Longyearbyen «lenge», gjerne over tyve år. «Originaler» ble brukt om for eksempel fangstmenn som bodde for seg selv eller sagnomsuste skikkelser. Det ble snakket om «nyankomne», som refererte til personer med kort fartstid i Longyearbyen. Kategoriene turister, besøkende, sesongansatte, pendlere, studenter og thaier ble også ofte brukt.

Jeg ble tidlige klar over hvordan fastboende i Longyearbyen er vant til å forholde seg til nye mennesker. Det første jeg ble spurt om i møtet med folk var: «Hva gjør du her opppe?» (underforstått «jobber du her, er du student, turist eller besøkende»). Det andre jeg ble spurt om, var hvor lenge jeg skulle bli. Sysselmannen definerer en fastboende slik: «Du er fastboende på Svalbard når du har registrert deg i Befolkningsregisteret for Svalbard og har til hensikt å bo på Svalbard i minimum seks måneder»

(Sysselmannen 2008). Selv om den norske stat har lovfestet definisjonen av fastboende på Svalbard, defineres kategorien ofte annerledes av de fastboende selv. En ung mann utvidet kategorien til å omfatte alle som har bodd i Longyearbyen én dag lenger enn han selv. Denne definisjonen ble presentert en kveld på Puben, og var nok ment useriøst. Mannens poeng var at det er uinteressant å være opptatt av hvem som er fastboende eller ikke, fordi det hele tiden flytter mennesker til og fra Longyearbyen. En slik oppfatning vil ikke finne aksept hos mange. Flere jeg snakket med fremhevet at en fastboende er en som *engasjerer* seg i samfunnet. Det er dette jeg forsøker å gripe, hva som gjøres felles for et «oss» som kan kalles svalbardianere, hvordan man blir en ekte svalbardianer og hvordan innbyggere tilpasser seg ulikt til fremstillinger av Svalbardidentitet.

Jeg vil kort presentere Svalbards midlertidighet: I en levekårsundersøkelse om fastboende i Longyearbyen utarbeidet av Statistisk Sentralbyrå i 2000, kom det frem at 32 prosent av de spurte ville dra fra Svalbard innen to år. Omtrent halvparten hadde planer om å flytte innen fire år (Kleven 2002). Dette viser hvordan Longyearbyen fungerer som et midlertidig stoppested for mange mennesker, og preges av rask utskiftning av beboere. Gjennomsnittlig botid er 8,3 år, men variasjonen for hvor lenge man har bodd der er stor. Øygruppen blir hjemsted for mange, og noen lever et langt liv der. Over 20 prosent av de fastboende har vært der i over 15 år.

Litteratur om stedet

Det eksisterer mengder av naturvitenskapelig forskningslitteratur om natur, miljø, flora og fauna på Svalbard, men få samfunnsvitenskapelige analyser. Jeg fant tre hovedoppgaver i sosialantropologi som omhandler Longyearbyen og Svalbard. De diskuterer miljødiskursen på Svalbard på nittitallet (Borch 1997), modernisering av samfunnet og samspill mellom den norske og russisk bosettingen (Høgda 1999), og kvinner og kjønnsutforming (Kampe 2001). Sistnevnte er klausulert. Sosiologene An-Magritt Jensen og Kari Moxnes påpeker også den mangelfulle beskrivelsen av det sosiale livet på Svalbard. De har forsket i Longyearbyen de senere årene, og utga høsten 2008 artikkelsamlingen *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Bidragsyterne varierer fra masterstudenter til professorer, og representerer et bredt fagfelt: fra historie, musikkhistorie, journalistikk og språkvitenskap til sosiologi og samfunnsgeografi. Boken omhandler alt fra modernisering av samfunnet, politiske utfordringer i

utviklingen av Store Norske Spitsbergen Kullkompani, moderniseringen av Sysselmannen, musikklivet i Longyearbyen før og nå, familieliv, barn og unges opplevelser av stedet, språk og dialekter, tilhørighet, identitetsfølelse og thaimiljøet.

Boken er inspirerende og jeg kjenner igjen ulike problemstillinger. Det er også interessant at den nærmer seg samfunnet fra flere fagdisipliner. Jeg blir imidlertid klar over et par mangler. For det første savner jeg en konklusjon eller etterord som knytter de ulike bidragene bedre sammen. Noen av opplysningene ser jeg som direkte feil, eller uttrykk for at det muligens har gått litt raskt i svingene. Moxnes hevder for eksempel at det grunnet overlastede fly eller fly som ikke kommer, ofte er «mangel på viktige matvarer» i Svalbardbutikken (Moxnes 2008:88). Hun bekrefter en narrativ som fortsatt lever i Longyearbyen selv om tidene har endret seg. Moxnes begynte sine studier i 2006, og det nye postflyet som utelukkende frakter post og matvarer gikk for første gang i oktober 2006. Med postflyet ble matvaretilbudet bedret. Jeg opplevde aldri at det var tomt for viktige matvarer. Boken kom ut i 2008 og slike endringer burde ha vært med. Jeg savner til tider en dypere og mer kritisk analyse, og ikke bare gjenfortelling av hva informantene sier. Dette vil jeg forsøke å gjøre noe med i denne avhandlingen.

Svalbards og Longyearbyens historie og endringer er godt dekket i en rekke bøker, artikler, avhandlinger og rapporter av blant annet historiker Thor B. Arlov (2003, 2008), Arlov & Holm (2001) og Bjørg Evjen (2006). Journalister har skrevet mer populærvitenskapelige skildringer av stedet (se Amundsen 2001, Haga 2007). Polarlitteratursamlingen på Longyearbyen folkebibliotek er omfattende, og inneholder også selvbiografiske og dagboklignende bøker om livet der oppe (for eksempel fangstmannslitteratur), til og med fiksjoner der handlingen finner sted på Svalbard (Ragdes *Zona Frigida* 1995, og Michelets *Orions belte* 1977). Store Norske Spitsbergen Kullkompani har en egen litteratursamling som tar for seg ulike tema om og fra øygruppen. Statistisk Sentralbyrås Levekårsundersøkelse fra 2000 (i Kleven 2002), og en nyopprettet faktaside om Svalbard er gode kilder til informasjon. Jeg har også latt meg inspirere av forskning om Norge forøvrig, for eksempel Gullestad (2001, 2002), Garvey (2008) og Lien & Spjuth (2009).

Oversikt over kapitler

I kapittel 1 beskriver jeg feltet og hvordan jeg tilnærmet meg det gjennom å gjøre noen metodiske grep. Jeg diskuterer også etiske problemstillinger. Kapittel 2 tar utgangspunkt i den omfattende plassen snøscooteren har i det sosiale livet i Longyearbyen. Jeg viser hvordan Mary Douglas' (1996) fire ulike kulturelle idealtyper med påfølgende natursyn kan belyse forskjellige måter å tenke om og handle i naturen på Svalbard. Mye av datagrunnlaget jeg har er narrativer som bekrefter noen ofte repeterte fremstillinger av Longyearbyen og Svalbard, og i kapittel 3 benytter jeg narrativteori (Holstein & Gubrium 2000, Bruner 2003, Smith 2003) sammen med Goffmans (1992) modeller om selvpresentasjon og samhandling. Gamle og nye teoretikere kan brukes sammen i analysen av dagens samfunn, og for å gripe «the shape reality is given when we dress it up as a story» (Bruner 2003:6). I fjerde og siste kapittel diskuterer jeg det jeg kaller Svalbardidentitet, hvorvidt denne finnes, hvilke komponenter som inngår som aktive i konstruksjonen av lokalidentitet, hvordan den fungerer og hva den holdes opp mot.

Kapittel 1

Feltet og metodiske strategier

Landet i mørke – lettet i lys

Jeg våkner av en merkelig lyd. Som en slags harking. Ser ut av vinduet og der står to rypere og hisser mot hverandre. Det er så vidt de letter fra bakken. En annen dag seinere i uka hører jeg samme lyden, og det står en rype på et tak. Den blir skremt av meg, men klarer ikke fly høyere opp og gjemmer seg bak pipen. Snøspurvvene har begynt å vekke meg om morgenen. Nå ser jeg dem overalt. Alkekonge-koret oppe ved Sarkofagen øverst i Nybyen er et utrolig kor av fuglelyd. Så mye levende plutselig, og så synlig her! Jeg trodde aldri jeg skulle legge så godt merke til fugler som det jeg gjør her i Longyearbyen. Det begynte med at jeg hørte dem, og senere så havfuglene kretse rundt, hørte snøspurven, som nå er overalt, så rypene (som for så vidt er de eneste som er her hele året), så alkekongekoret i fjellsidene, så gjessenes kvekk (de går og spiser rundt kirka) (feltnotater)

Beskrivelsen ovenfor er en av mange observasjoner av Longyearbyens natur og skiftene i den. Jeg kom til Longyearbyen 13. januar, i polarnatta, og dro natt til 14. juli, i midnattssol. Fuglene representerte et brudd og slike plutselige sanselige vekkelser fikk meg til å legge merke til hvordan det sosiale livet endret seg etter hvert som det ble lysere og varmere.

Langt mot nord

Midt mellom Norge og Nordpolen ligger Svalbard, en omtrent 61 000 kvadratkilometer stor øygruppe bestående av en rekke store og små øyer. Over halvparten av øygruppen er dekket av snø og is hele året, men grunnet forholdsvis lite nedbør (gjennomsnittlig 190 mm i året i Longyearbyen), kalles stedet *arktisk ørken*. Middelsestemperaturen er på minus fire grader, med gjennomsnittstemperatur på +6° i juli og -16° i januar. Det er midnattssol fra 20. april til 23. august. Mørketiden varer fra slutten av oktober til midten av februar, og polarnatta med fullstendig mørke hele døgnet varer fra 11. november til 30. januar (Sysselmannen 2008).

Øya Spitsbergen er den største, og de fleste bosettingene finnes her. Longyearbyen er størst med ca 2075 innbyggere¹. Barentsburg er et russisk gruvesamfunn med i underkant av 500 innbyggere. Ny-Ålesund var tidligere et gruvesamfunn, men er nå hovedsentret for norsk og utenlandsk naturvitenskapelig forskning på Svalbard. Der bor det rundt 25 personer permanent, men antallet mangedobles

¹ Alle innbyggertall er hentet fra www.sysselmannen.no og gjelder mars 2007

i sommersesongen. Ellers bor det ti-tolv polske forskere i Hornsund, og det er alltid noen fangstasjoner i drift på øya. Værstasjonene Hopen, en øy med fire beboere, og Bjørnøya med om lag ti beboere, hører også til Svalbard (Syssemmannen 2008).

Fra No Man's Land til en del av kongeriket Norge

I motsetning til andre polare strøk er det ingen opprinnelig urbefolkning på Svalbard. Øygruppen i Nordishavet ble oppdaget av nederlenderen Willem Barentsz i 1596. Selv om forskere strides om hvorvidt det var mennesker på Svalbard før dette, mener historiker Arlov det er rimelig å hevde at stedets kulturhistorie begynte med Barentsz' oppdagelse (Arlov 2001, Arlov 2003). Fra slutten av 1500-tallet og frem til 1900-tallet kan Svalbards historie kalles en tid preget av internasjonal tilstedeværelse. Svalbard var et *No Man's Land* (jf Conway 1906), og fangstfolk fra mange land i Europa dro til havene omkring øygruppen for å drive hval-, sel- og hvalrossfangst. Fra 1700-tallet overvintret russere (pomorer) og senere nordmenn. De overlevde på fangst av sel, hvalross, polarrev, isbjørn, rype og rein samt sanking av fugleegg og dun.

I løpet av 1800-tallet økte interessen for arktiske strøk i Europa. Både naturvitenskapelige polarforskere, eventyrere og turister inntok øygruppen. Arlov argumenterer for at dette hadde sammenheng med romantikkens interesse for naturen, og særlig et eksotisk bilde av en barsk villmark: «Polarforskerne, som våget liv og helse i kamp med isødet, ble nasjonalhelter og forbilder, båret frem av medienes sans for drama og sterke personligheter» (Arlov 2003:187–188). Ønsket om å nå nordpolen var hovedmålet, og ekspedisjonene i Arktis ble viktige for å oppnå nasjonal prestisje. Svalbard var et velegnet utgangspunkt for slike ekspedisjoner, noe som bidro til at øygruppen fikk økt renommé i Europa (Arlov 2003:201). Den stigende interessen satte Svalbard på den politiske dagsorden rundt 1870: Det ble diskutert hvem som skulle få suverenitet over øygruppen (Arlov 2003:217).

På begynnelsen av 1900-tallet begynte bergverksdriften på Svalbard, og opp mot første verdenskrig fant det sted et «kullrush» der (Arlov 1996:8). Krigens utbrudd førte til nedleggelse av driften, og at utenlandske interesser trakk seg ut. Norge var derimot lite påvirket av krigen. Tvert imot blomstret norsk krigsøkonomi og ga mulighet for industriell ekspansjon. I 1916–1917 ble Store Norske Spitsbergen

Kullkompani AS (heretter forkortet Store Norske) dannet (Arlov 2003:264). Arlov hevder at Norges nasjonalidentitet hadde blitt sterkt knyttet til disse områdene gjennom suksesser i polare strøk. Dette, i tillegg til økonomiske interesser og kulldrift, bidro til den norske regjeringens storsatsing på å få suvereniteten. I 1920 ble det vedtatt at Norge fikk suverenitet gjennom *Svalbardtraktaten*, som 9. februar ble undertegnet av Norge, Sverige, Frankrike, USA, Storbritannia med Irland og koloniene, Danmark, Italia, Nederland og Japan. Traktaten trådte i kraft 14. august 1925 og fastslår at Svalbard er en del av kongeriket Norge gjennom en egen lov, *Svalbardloven*. I dag har 39 land tiltrådt traktaten, og alle disse landenes borgere nyter de samme rettighetene traktaten gir de opprinnelige signaturmaktens borgere (Arlov 2003:299).

Svalbardloven og *Svalbardmiljøloven* gjør Svalbard unikt i forhold til resten av Norge. Noen norske lover og regler gjelder ikke der. Alle nordmenn som bosetter seg på Svalbard beholder sin folkeregistrerte adresse på fastlandet og må benytte seg av hjemkommunes tilbud dersom de har behov for noe utover det som er tilgjengelig i Longyearbyen (St. meld 22 2009). I prinsippet kan hvem som helst fra traktatlandene bosette seg på Svalbard. Det stilles imidlertid krav om at man har bopel og kan livnære seg selv. *Sosialtjenesteloven* gjelder ikke der (Syssemmannen 2009).

Livet i permafrosten – Longyearbyen før og nå

Arlov mener at det før 1900 ikke gir særlig mening å snakke om lokalhistorie på Svalbard (Arlov 1996). Longyearbyen ligger på 78° nord, ved Adventfjorden, og byen feiret 100-årsjubileum i 2006. Gruveleiren Longyear City ble grunnlagt av amerikaneren John Munro Longyear i 1906. Han var tilknyttet det amerikanske gruveselskapet The Arctic Coal Company, og kjøpte et kullfelt i Adventfjorden. Dette var begynnelsen på det som ofte refereres til som Amerikanertiden i Svalbards historie (Arlov 2001:14–15). Med norsk suverenitet i 1920 ble tettstedet omdøpt til Longyearbyen. Kulldrift har vært Longyearbyens viktigste næringsvei lenge. Longyearbyen ble kalt Company Town frem til andre verdenskrig fordi den så å si utelukkende ble styrt av Store Norske (se Arlov & Holm 2001). Det var et klassesdelt og mannsdominert samfunn, der gruvebusen (gruvearbeidere, også kalt *bus*) jobbet og funksjonærene styrte. Utover 1960-tallet økte kravet om å ta del i moderniseringen og velferdsutviklingen som fant sted på fastlandet, og på midten av 1970-tallet tok offentlige myndigheter grep.

Det ble bygget flyplass som gjorde helårsforbindelse til fastlandet mulig, og den statlige administrasjon ble bygd ut. Stortingsmeldingen av 1974–75 lanserte begrepet «normalisering» i planene for samfunnet og økte fokuset på familier (Arlov 2008:19).

I dag er kulldriften en av tre viktige næringer i Longyearbyen. Store Norske driver to gruver: Gruve 7 ligger 15 kilometer utenfor Longyearbyen. Der jobber det rundt tyve personer, og kullet herfra leveres til Longyearbyen Energiverk som forsyner stedet med elektrisitet og varme. Den største gruva er Svea Nord, som ligger ved van Mijenfjorden ca 60 kilometer sørøst for Longyearbyen. Her jobber i overkant av 300 personer. De ansatte pendler til og fra. Noen bor i Longyearbyen, men flesteparten bor på fastlandet (Store Norske 2008). Det har lenge foregått naturvitenskapelig forskning på Svalbard, og i dag (2009) satses det stadig mer på forskning, mye grunnet et økt klimafokus. The University Centre in Svalbard (UNIS) ble opprettet i 1993. Der undervises det i arktisk biologi, arktisk geologi, arktisk geofysikk og arktisk teknologi. Rundt 350 studenter fra hele verden er årlig tilknyttet UNIS. Norsk Polarinstitutt holder til i samme bygg, og det samme gjør Svalbard Museum. På Gruve 7-fjellet setter Eiscats (internasjonal geofysisk forskningsstasjon) store antenner og det nye nordlysobservatoriet synlig preg på forskningsvirksomheten på Svalbard. Turisme og service- og næringsbransjen er tredje bærebjelke i Longyearbyens økonomi. Flere reiselivsoperatører, scooterutleiere, overnattingssteder og over ti spisesteder gir arbeid for mange.

I tillegg jobber mange i «det offentlige». Den norske stat representeres ved Svalbard Kirke, Sysselmanen, Telenor Svalbard og Statsbygg, som i dag holder til på Skjæringa, et høydedrag nordvest i Longyearbyen. Dette stedsnavnet er det eldste i Longyearbyen, og kommer av at det ble laget en grøft eller *skjæring* gjennom haugen for å gjøre det mindre tungt for hester med tralle å bevege seg opp til lagringsplassen for kull. På Skjæringa kan man se det som står igjen av Taubanesentralen og Vinkelen, fredete kulturminner fra transportsystemet i gruvetiden i Longyearbyen, som setter sitt særpreg på byens utseende (Holm 2006:20). Skjæringa er et symbolsk viktig sted på mange måter: Det var der det norske flagget første gang ble heist ved markeringen av norsk suverenitet over Svalbard den 14. august 1925 (Arlov 2006:26), og Sysselmanen slo seg ned der. Sysselmanen er regjeringens øverste representant på øygruppen og har samme funksjon som en fylkesmann. Sysselmanen har også ansvaret for politi og en egen miljøvernavdeling for både naturmiljø og kulturminner.

Longyearbyen Lokalstyre er det lokale folkestyret som ble opprettet i 2002, og består av tre kommunale foretak: Oppvekstforetaket KF, Kultur- og fritidsforetaket KF og Longyearbyen lokalstyre Bydrift KF. Lokalstyret velges av og blant de stemmeberettigede innbyggere med bostedsadresse i Longyearbyen (Svalbardloven 2009). Lokalstyret er lokalisert i Næringsbygget som ligger i hovedgata i Longyearbyen. Hovedgata strekker seg fra UNIS til utestedet Kroa. Her finnes også Longyearbyen Sykehus, postkontoret og banken, Svalbardbutikken (eneste matvarebutikk), flere puber og restauranter, klesbutikker, suvenirbutikker og Lompensentret² der blant annet Longyearbyen folkebibliotek, frisøren og den populære kafeen Fruene befinner seg.

Longyearbyen skole har i overkant av 200 elever fordelt på 1.–10. trinn samt videregående. Det er tre barnehager i byen, og de siste årene har barnehagekapasiteten vært sprengt siden det etablerer seg flere og flere familier i Longyearbyen³. Svalbardhallen er byens idrettshall, og er et populært fritidstilbud for mange. Brakkebyen Nybyen ligger lengst nord i byen ca tre kilometer fra UNIS, og er en av de eldste bebyggelsene i Longyearbyen som fortsatt er i bruk. Her innkvarteres studentene. Alle veiene, med unntak av Hilmar Rekstens vei, betegnes ved nummer. Jeg bodde for eksempel i vei 234. Noen veier har imidlertid muntlige kallenavn som innebærer lokale narrativer. «Melkeveien» mellom sentrum av byen og Skjæringa fikk navnet fordi det ble sagt at sysselmannsfruen hadde for lang vei å gå etter melk, og det derfor måtte anlegges ny vei (Holm 2006:19). Flesteparten av innbyggerne bor rundt sentrum av byen, fra Haugen og ned til Sjøområdet.

Longyearbyen i verden og verden i Longyearbyen

I Longyearbyen møter du personer fra så å si hele Norge, men ca 15 prosent av innbyggerne er utenlandske statsborgere. Største gruppen er thaibefolkningen som i 2007 var rundt 70 personer (Jensen 2008:149). Jeg møtte personer fra Danmark, Sverige, Tyskland, USA, Brasil, Spania, Nederland, Finland, Grønland, Russland, England, Canada, Thailand og Filippinene. På UNIS er halvparten av studentene utenlandske. Dette gir Longyearbyen et særpreg. Denne avhandlingen dreier seg om norske statsborgere, men det internasjonale mangfoldet er en viktig dimensjon ved stedet.

² Gruvebusens arbeidsklær kalles «lomp», og før i tiden skiftet de på Lompensentret.

³ 2007 ble kalt rekordår i antall fødsler med 37 nye barn.

Longyearbyen tiltrekker seg forskere, turister, studenter, arbeidere og medier fra hele verden. Fokuset utenifra er enormt. I løpet av mine seks måneder i Longyearbyen skjedde en del som fikk oppmerksomhet av de fastboende, og i riksdekkende og utenlandske medier. Den norske Opera hadde «Operafest på 78°N» i anledning åpningen av nytt operahus i Bjørvika. Det var offisiell åpning av Svalbard Globale Frøhvelv med høytstående politikere fra flere land. I februar var det et relativt kraftig jordskjelv (6,2 på Richters skala). Skandinaviastronarvinger reiste rundt Svalbard på klimatukt. Mange kjente norske artister opptrådte under de ulike festivalene som arrangeres⁴. Ulike firmaer hadde årsmøte, konferanser og lignende i Longyearbyen: På et tidspunkt var rundt 300 ansatte i Mesterhus der, noe som merkes godt i en by med litt over 2000 innbyggere. Gruveulykke og helikopterulykke i Barentsburg fikk også mye oppmerksomhet. Etter å ha kommet hjem har jeg kommet over utallige artikler om Svalbard i norske aviser, magasiner og tidsskrifter. Det meste handler om klimatrusselen, isbreer som smelter, natur og miljø. Regjeringen gjentar sin økende satsing på «nordområdene». Svalbard er ofte sentrum for denne satsingen som dreier seg om klima og miljøvern, men også om utenrikspolitikk.

At området har vært og forstetter å være viktig utenrikspolitisk, er åpenbart. Øygruppen i nord var ettertraktet under andre verdenskrig på grunn av mulighetene for å drive værobservasjoner der. Alle russere og nordmenn ble evakuert av de allierte styrkene i 1941. Taubaner, kraftstasjoner, kullgruver og kullager ble ødelagt for å hindre at tyskerne skulle dra nytte av dette. Oppbyggingen kom raskt i gang igjen etter krigen. *Svalbardtraktaten* slår fast at det ikke skal bedrives militær aktivitet på Svalbard, kulldriften var det som opprettholdt både russisk og norsk bosetting. Den kalde krigen kunne imidlertid merkes også der: Russerne var svært skeptiske til planene om å bygge ny flyplass på Svalbard fordi de fryktet den kunne brukes for militære formål. Selv om det var en rekke eksempler på mulig spionasje (se Arlov 2003), ble samarbeidet mellom russere og nordmenn ofte omtalt som unikt ved Svalbard, i en tid preget av kjølige relasjoner mellom Sovjetunionen og «resten av Vesten». I dag kommer for eksempel representanter fra ledelsen i Barentsburg for å feire den norske nasjonaldagen. Svalbard er et viktig strategisk område.

⁴ Polarjazz i januar, Solfestuka i mars, Dark Season Bluesfestival i oktober, Kunstpause i november.

Metodiske tilnærminger

Å hoppe i det. Utfordring og strategier

Det er mye rart en antropologistudent på feltarbeid skal være med på. Etter å ha vært på spedbarnstreff en formiddag, spurte en kvinne meg om «*hva er det egentlig du driver med, du?*» Hun forsto ikke hva jeg hadde der å gjøre uten barn. En stor utfordring var å forklare hva jeg egentlig drev med. Begreper som «stedtilhørighet» og «lokal identitet» virket svevende for mange. Flere forbandt samfunnsvitenskap med spørreundersøkelser og strukturerte intervjuer, og jeg ble til tider møtt med skepsis da jeg forklarte hva «deltagende observasjon» var. Andre syntes det var rart jeg ikke var tilknyttet UNIS, men var i Longyearbyen på eget initiativ. I begynnelsen av juli ble jeg portrettert i *Svalbardposten*. Overskriften lød «Smugtitteren» (Thorenfeldt 4.7.2008:28). Selv om jeg fikk mye positiv respons, og mange syntes portrettet var morsomt skrevet, bekreftet dette en utbredt oppfatning. Noen så for seg observatøren på en høy stol på kjøkkenet i Bent Hamers film *Salmer fra kjøkkenet* (2003).

18. februar skrev jeg fire punkter i feltnotatene mine: *handlingslammelse, motløshet, frykt og redsel*. I begynnelsen var jeg redd for å ta kontakt. Jeg syntes det var ubehagelig å sette meg ned blant mennesker jeg ikke kjente. En som tidligere hadde gjort feltarbeid i Longyearbyen advarte meg, i en e-post, om at det var vanskelig å få innpass fordi «*folk er lei av å bli studert*». Det hjalp ikke på selvfølelsen at redaktøren i *Svalbardposten*, Birger Amundsen, i januar skrev at det var tid for å gjøre seg noen tanker om Svalbard, men ikke om «dette evinnelige; hvorfor vi er her – egentlig. Eller fundering over hva det er med Svalbard som holder oss fast» (Amundsen 11.1.2008:2). Etter hvert løsnet det. Mange syntes prosjektet var spennende, særlig de som hadde tenkt over samfunnet på liknende måter selv og ønsket å diskutere det. Det flytter hele tiden nye personer til Longyearbyen som ikke har «blitt hørt», og som har erfaringer de ønsker å dele. Jeg fulgte kurset «History of Svalbard» på UNIS, og forsøkte å bli med på alt det sosiale jeg hørte om. Etter tre uker ble jeg kjent med Liv, en bekjent

av broren min, som hadde bodd og jobbet i Longyearbyen et halvt år. Jeg flyttet inn hos henne. Inntil da hadde jeg bodd på studenthybel i Nybyen og tilbrakt flere kvelder sammen med studentene. Nå kom jeg nærmere sentrum og de fastboende.

For å oppnå større troverdighet og møte folk på en bedre måte, gjorde jeg noen grep. Jeg sluttet å bruke betegnelsen «informanter» fordi begrepet vekket negative assosiasjoner hos mange (jf Gullestad 1999:93). Jeg fikk jobb på kafeen Fruene et par dager i uken, og opplevde med en gang at jeg ble «synlig» på en helt annen måte. Å bli forbundet med å jobbe ga mer legitimitet, kanskje fordi en slik jobb er noe alle kan forholde seg til og vet hva innebærer. Det gjorde det også lettere å komme i kontakt med folk («å, det er du som jobber på Fruene»). Gjennom å jobbe på kafeen ble jeg også kjent med forskjellige folk i byen, og klar over hva folk snakket om og var opptatt av. For eksempel lurte jeg en stund på hvem alle mennene jeg så sitte der i timevis på dagtid var, særlig fordi det så å si ikke finnes arbeidsløshet i Longyearbyen. Etter hvert kom jeg i snakk med dem: Det viste seg at de var gruvebus som var «på fri». Jeg jobbet også som lærervikar på skolen, men bare noen få dager. Dette ga imidlertid kunnskap om skolen.

Sosiale arenaer og posisjonering

I Longyearbyen møtes man ofte utenfor hjemmet til sosialt samvær. Jeg har vært hjemme hos få personer. Noen grunner til dette kan være at mange bor trangt på hybler, mange har mer penger mellom hendene og det er billigere å gå ut og spise og drikke der⁵. Det kan også henge igjen fra tiden da Longyearbyen utelukkende var et gruvesamfunn og all spising foregikk kollektivt i «Stormessa». Det er muligens vanskeligere for antropologistudenten å få tilgang til folks hjemmesfærer ved feltarbeid i eget samfunn (Howell i Frøystad 2003:32).

Jeg har derfor sittet mye på bar og kafeer, og pratet med innbyggere av ulike alder og kjønn. Dette har vært fruktbart for å finne ut av hva personer i Longyearbyen er opptatt av. Å tilbringe mye tid på pub kan ha utfordret troverdigheten min, men som en informant sa til meg en gang: «*Det er klart du må være ute og drikke, det er jo det man gjør her i Longyearbyen*». Hvorvidt man er ofte ute, avhenger av alder,

⁵ Mange bor i leiligheter/hybler de har fått tilgang til gjennom jobben, og som ofte er delvis subsidiert. Svalbardskatten er flat for alle og på 15.8 %. Svalbard har heller ikke merverdiavgift eller andre avgifter som har til formål å skaffe staten inntekter (www.sysselmannen.no).

livssituasjon og hvor lenge man har bodd i Longyearbyen. Uansett var det bedre å være «der ute» om kveldene enn å sitte hjemme med en bok. Jeg ble kjent med folk på en mer avslappet og uformell måte, og det var lettere å møtes på andre arenaer.

Longyearbyen Blandakor har gitt meg god tilgang på data. Der møtte jeg helt andre personer enn på utestedene, for eksempel småbarnsforeldre og litt «eldre» folk. Deltagelse i koret muliggjorde deltagelse på en del arrangementer, som de tradisjonsrike festene Vårsleppen og Kulturutveksling til Barentsburg. Jeg ble klar over deltagere i byens kulturliv, samt hvordan Longyearbyens og Svalbards historie og tradisjoner fremheves i kulturlivet. Vinteren 2008 ble det avgjort hvorvidt det skulle bygges en ny kulturarena i Longyearbyen eller om man skulle beholde den gamle, Huset. I koret ble dette diskutert heftig og nokså følelsesladd. Jeg fikk muligheten til å følge debatten «backstage» blant aktører i kulturlivet, i tillegg til det jeg hørte på kafeer, Puben og i *Svalbardpostens* fremstilling.

Jeg har vært med på scooterturer, skiturer og fotturer. Turer og naturopplevelser er noe de fleste som bor i Longyearbyen er opptatt av. På tur har jeg opptrådt som en «novise» prisgitt andres turerfaring, og turene har gitt meg verdifulle samhandlingsdata. Paul Stoller ønsker at antropologer skal ta en «sensual turn» for å forstå den «etnografiske andre» på best mulig måte. Den eneste tilgangen til verden er gjennom kroppen, og antropologen må tillate seg å bli invadert av felten (av hendelser, men også det vi sanser), og ikke være så opptatt av å definere, men å erfare (Stoller 1989). Feltnotatene mine er spekket med erfaringer med kulde, mørke, lys, scooterbråk, fuglelyd, nordlys, vind, møter med dyr og notater om riktig bekledning.

Jeg har jobbet som frivillig og deltatt under flere kultur- og fritidsarrangementer (blant annet Polarjazz, Solfestuka, 17. mai, skimaraton, påskefeiring), gått på forelesninger og foredrag relatert til Svalbard, vært på konserter med lokale og tilreisende artister, åpne peisestuekvelder i Svalbard kirke samt noen gudstjenester, fredagslunsjer på Longyearbyen Sykehus og barneidrettsdag i Svalbardhallen. Jeg ble invitert til gruvesamfunnet Svea og fikk omvisning i gruve. Jeg fikk også være med på en redningsøvelse for sykehuspersonell og ansatte ved Airlift, helikopterselskapet i Longyearbyen. Jeg har observert samhandling på torget, i gaten og på butikken der innbyggerne ofte stopper opp og snakker om ting som opptar dem. Etter hvert som ansiktet mitt gjentok seg i bybildet begynte mange å si «hei» til meg. Jeg har gjort to gjensitter som har ført til enkelte revurderinger av det jeg har skrevet.

Intervju og samtale

Jeg har ikke hatt noen språklige utfordringer, men jeg har fokusert mye på hva som blir sagt. Samhandlingsdata og det «uutalte» har innimellom derfor måttet vike for det «uttalte». Jeg gjorde delvis ustrukturerede intervjuer med åtte menn og seks kvinner i alderen 18–60 år. Det var viktig å få informanter av ulike alder og kjønn, med ulik fartstid i Longyearbyen og fra ulike yrkesgrupper. Korteste botid var ett år og lengste var 35 år. Informantene jobbet i Svea, i service- og næringsbransjen, i det offentlige (både statlig og lokalt), og en gikk på videregående skole. Jeg fulgte en løs intervjuguide som omhandlet hvorfor man flyttet dit, hvordan man bor, hva man jobber med, hvem man er sammen med, hva man gjør på fritiden, om man er med i lokale lag/foreninger, hvordan man forholder seg til nyankomne, hvordan det var å være ny, opplevelse av stedet, og om man er mye på tur. Jeg lot imidlertid informantene snakke om annet som angikk Svalbard, og noen ganger utviklet intervjuet seg til en samtale.

«Folk er jo glad i å prate om seg sjøl», sa en venn som bor i Longyearbyen før jeg dro opp. En ulempe med en intervjusituasjon er at konteksten mest sannsynlig påvirker hva informanten sier. De fleste ønsker å fremstå i best mulig lys (Goffman 1992). Dette har jeg forsøkt å ta høyde for i analysen, og prøver å gå bakenfor ordene. Jeg har også observert de samme personenes *speech-in-action* (Stewart 1998:26) i andre sammenhenger. Slik har jeg fått et bredere bilde av ulike roller i ulike situasjoner. Jeg har ingen nøkkelinformanter, og informantene omfatter også personer jeg har snakket og samhandlet med på andre sosiale arenaer.

Alex Stewart viser til Smith som mener at «ethnographers should listen carefully to what people say, watch what they do, and keep [their] voices down» (Smith 1990 i Stewart 1998:27). Det er de innfødtes mening vi skal fange, men jeg ble kritisert for å ikke ha en egen mening og bare «jatte med» i samtaler. Hvor går grensene for antropologens innblanding i samtalen? Jeg forsøkte å påvirke informantene minst mulig, men det var til tider meget vanskelig å unngå å la min mening skinne igjennom. Da det hadde blitt avgjort at det skulle bygges nytt kulturhus, gikk jeg sammen med forkjemperne for det gamle Huset for å observere stemningen. En kvinnelig veteran som jeg aldri hadde snakket med før, snudde seg til meg og sa «jeg blir helt dårlig av dette jeg. Så trist, blir ikke du også?» Jeg svarte at jeg skjønnte at det var trist, men at jeg ikke hadde bodd i Longyearbyen lenge nok til å ta side i saken.

Tekst som data

Stewart hevder at ingen informanter eller datatyper er feilfrie. For å oppnå sannhet (veracity) er det derfor viktig å benytte ulike former for data (Stewart 1998:28). Eduardo Archetti mener antropologer, som ifølge han oftest arbeider innen en «liten tradisjon» der muntlig praksis vektlegges, også burde studere skriftlige fremstillinger av sosiale diskurser, slik man gjør innenfor det han kaller «større tradisjoner» (Archetti 1994:11). Fokus på tekster skrevet av «innfødte tolkere» kan fungere som data, og en dialog med dem er fruktbar og uunngåelig (Archetti 1994). Signe Howell vektlegger også betydningen av å lese tekster (primært antropologiske etnografier og monografier, men også annen tekst om feltet), men påpeker at tekst/leser- dialogen er mer kompleks for antropologer enn for eksempel historikere og litteraturkritikere: «Anthropologists also grapple with different «voices» in the ethnographic texts, but they also encounter people in the field, all of whom give their views» (Howell 1994:325).

Jeg har lest og diskutert *Svalbardposten* med mange innbyggere i Longyearbyen. Dette er en lokalavis i ordets rette forstand: «Alle» leser den, og mange har sterke meninger om den. Avisen gir en bred dekning av nyheter fra øygruppen, selv om flere jeg snakket med var misfornøyde med alt som ble utelatt. Jeg har vært på Svalbard museum for å se hvilken historie som fremstilles der samt hva som vektlegges ved stedet. Jeg har vært mye på Longyearbyen folkebibliotek, som har en stor polarlitteratursamling, og jeg har fulgt med på Lokalstyrets og sysselmannens hjemmeside. Ellers har jeg sett NRKs TV-serie *Livet er Svalbard* (2005), samt ulike reportasjer om øygruppen i norske og utenlandske medier.

Hjemmeantropologi

Svalbard er norsk territorium, og norsk lov gjelder også der. Men Svalbard er likevel spesielt fordi det følger en egen lov og dette gjør at stedet skiller seg fra resten av Norge på noen områder. Det kan dermed diskuteres hvorvidt Longyearbyen er *eget samfunn*, som ifølge Marianne Lien er en kontekst som omfatter samme styringsform og offentlighet som det jeg lever innenfor ellers. Men at Longyearbyen er *hjemlig egne*, en kontekst der jeg innehar samme kulturelle og sosiale kompetanse som mine informanter (Lien 2001:74), er åpenbart. «Jobber du på sentralbordet på Ullevål Sykehus, der har sønnen min

jobbet» – slike uttalelser viser hvor «nær» jeg var felten, selv om Svalbard befinner seg mange kilometer unna Oslo. Når man gjør antropologi i hjemlige trakter sitter man inne med mye informasjon fra før, og det kan bli en utfordring å tørre å stille banale spørsmål som kan sette «hverdagsforståelser» til side og avdekke skjulte tankemåter og kategoriseringer (Lien 2001:71).

Noen antropologer har med bekymring sett på økningen av feltarbeid i eget samfunn, fordi de mener at antropologen vil henge seg for mye opp i intervju og samtale som metode, og at samhandlingsdata dermed må vike (se Howell i Frøystad 2003:32–33). Det ligger kanskje en berettiget kritikk i dette, men jeg er av den oppfatning at man absolutt kan få tilstrekkelig av begge typer data dersom man tenker kreativt. Samhandling finner også sted i samtale: Jeg ble for eksempel klar over at en informant, en veteran som har stor kunnskap om Longyearbyen og Svalbard og elsker å gjenfortelle morsomme historier og skrøner, ikke bare *snakker*. Det er minst like interessant å observere volumet, at hun snakker høyt, at hun med kropp og blick også henvender seg til forbipasserende og folk på nabobordet, at hun ofte avbryter andre, at de som hører på noen ganger gir uttrykk for å være litt «lei» av fortellingene eller at de følger godt med og synes fortellingene er kjempemorsomme. Dette ble jeg klar over ved å observere kroppsspråk: At lytteren begynner å se ut av vinduet, følge med på hvem som kommer inn i lokalet, komme med utsagn som «åja, sier du det», nikke begeistret, eller avbryte. Uansett hvor banalt det lyder, er det uten tvil en utfordring å huske å *se* og *høre* samtidig, og dersom en forstår språket godt, er det lett å fokusere på det som blir sagt.

Jeg synes det er interessant å reflektere over hvordan det å kunne språket «by heart» legger til rette for en god forståelse mellom informant og forsker. Når jeg nå har sittet og skrevet ut ustrukturerte intervjuer/samtaler jeg har tatt opp på mp3-spiller, har jeg blitt klar over at konteksten med felles kulturell og sosial kompetanse (jf Lien 2001) gjør det lettere for meg å «være med på leken». På spørsmål om hva han pleier å gjøre i helgene svarer en informant: «Fredagene ser jeg vel han Dyrhaug og drikker et glass vin». Jeg vet hvem «han Dyrhaug» er fordi jeg også bor i Norge, og har sett «han» på tv på fredagskvelden⁶. Jeg slipper dermed å lure på hva det er han mener. Jeg må imidlertid være veldig klar over at dette er noe jeg tar for gitt og at det kan ha stor verdi i den antropologiske analysen. Jeg må være villig til å stille spørsmål ved det «opplagte».

6 Ivar Dyrhaug fra NRKs underholdningsprogram «Beat for Beat».

Latter knytter mennesker sammen, og det å forstå lokal humor og lokale kulturelle koder er viktig for å bli tatt seriøst (Lien 2001:70). Latter og humor har vært gode måter å få informasjon på. Det har også gjort noen situasjoner mindre alvorstynget, og kan hende også mindre truende for informantene.

Selv om jeg forsto hva «de innfødte» sa fra det øyeblikket jeg gikk av flyet, har jeg også måttet stille spørsmål for å få vite hva uttrykk som gruvebus, lomp, «på fri» (gruvebus som har friuke), «på slutt» (folk som har sluttet i jobben og flyttet ned til fastlandet), jerrykanner (bensinkanne man tar med på scootertur), Svalbardbasillen (gjøres rede for i analysen), Svalbardtillegget (økonomisk tillegg for Svalbard, i overført betydning brukt om vektøking), strosse (hulrommet i gruen der kullet kuttes) og Champagneglasset (fjellformasjon synlig fra Longyearbyen som så ut som et champagneglass med stett og som indikerte at det var sommer når «stetten var gått» det vil si, snøen var smeltet), betyr.

Etiske refleksjoner

Jensen og Moxnes fikk kritikk for å ha anonymisert dårlig da de ga ut boken i 2008. Det er vanskelig å anonymisere et så lite samfunn som Longyearbyen, og kritikken har lagt føringer for hvordan jeg har valgt å anonymisere. Jeg har splittet opp personer, slik at uttalelser som kanskje er mer kontroversielle ikke kan relateres til personer som ut fra andre uttalelser er lett gjenkjennelige. En svakhet ved oppgaven er muligens at jeg av hensyn til anonymisering utelater noe informasjon om personenes bakgrunn og privatliv. Noen av intervjuene har jeg på lydbånd, men i og med at jeg har gjort om på dialekt og kuttet ut særegne lyder som «ehh» og «liksom» eller måter å ordlegge seg på som kan gjøre personer lett gjenkjennelige, er alle sitater fra informantene parafraserte. I teksten står utsagn i gåseøyne og kursiv for å markere forskjell fra sitater fra litteratur, som bare står i gåseøyne. Lengre sitater står i kursiv for seg selv. Ved ytringer i det offentlige rom, som prekener, taler under arrangementer og lederen i *Svalbardposten*, oppgir jeg navn. Personer på bildene har ingenting med personene i avhandlingen å gjøre.

Balansegangen mellom rollen som forsker og rollen som kompis er hårfin når man sitter på en bar eller pub. Jeg fikk mye informasjon av personer «på fylla» som jeg ikke kan benytte. Øldriking fungerte som en viktig isbryter, men jeg forsøkte å være sammen med informantene ellers også. Det jeg benytter av

informasjon fra anledninger som involverer alkohol, er mer generelle tema som jeg ikke knytter til bestemte personer. Venn/informant er et vanskelig skille. Jeg forsøkte å presentere meg for de fleste, slik at alle skulle vite hvem jeg var, men innimellom virket det merkelig å skulle proklamere dette til alle. I noen situasjoner følte jeg ubehaget ved å ikke ha tilkjennegitt meg tydelig nok. I tilfeller der jeg bruker data som omhandler personer som ikke nødvendigvis visste hvem jeg var, skriver jeg «en kvinne sa», eller «en mann gjorde...».

Marianne Gullestad stiller spørsmålet om hvem vi produserer antropologisk kunnskap for. Særlig blir dette spørsmålet aktuelt for dem som gjør feltarbeid i eget samfunn, siden «de såkalte informanter dukker opp på forelesninger og foredrag» (Gullestad 1999:82). I februar 2008 holdt sosiologene Jensen og Moxnes foredrag der de presenterte noen av funnene de hadde gjort om henholdsvis familielivet og thaisamfunnet i Longyearbyen. Etter foredraget var det mange som var kritiske til hvordan de hadde gjort sitt utvalg («Snøballmetoden») og til feilaktig informasjon. Kritikken fra salen vitnet om et meget selvbevisst publikum. Gullestads artikkel er interessant fordi den setter spørsmålstegn ved tilbakeføringen av kunnskapen til dem forskningen handler om, og hvorvidt dette påvirker hvordan vi skriver.

Det jeg skriver, kommer til å bli lest av noen av innbyggerne på Svalbard, og tanken på dette har innimellom hemmet min kritiske og tolkende sans. Samtidig som jeg respekterer innbyggerne i Longyearbyen høyt og forsøker å gi et så troverdig bilde som mulig, bedriver jeg ikke skjønning av stedet (jf Gullestad 1999:91). Jeg ble flere ganger klar over hvordan ulike personer forsøkte å «forføre» meg for å overbevise og påvirke min mening om samfunnet. Gullestad mener samtidig at vi skal passe oss for avsløringsbehovet som kan ses som antropologens behov for identitetsmarkering og være med på å vedlikeholde et asymmetrisk maktforhold mellom forsker og utforsket (Gullestad 1999:92). Forholdet mellom forskerens frihet og ansvar er komplekst, og Gullestad stiller til slutt spørsmålet om «... når innebærer det et tap av verdighet og respekt å formane andre om å ta seg sammen, og når er dette nettopp et tegn på at man tar dem alvorlig?» (Gullestad 1999:93). Gullestad mener forskningen har betydning for identitetsskaping:

Hvert menneske er blitt mer avhengige av å finne andre mennesker som er villige til å gi anerkjennelse til de mangfoldige og skiftende identiteter. Mange individer og grupper er dermed uten tvil nettopp på jakt etter kunnskap som kan brukes til selvskaping og selvforståelse (Gullestad 1999:82)

Disse tankene er interessante i forhold til denne avhandlingen som søker å synliggjøre og analysere noen identitetsdannende narrativer og ideer om svalbardianere som uttrykker motstridende idealer. Jeg bidrar muligens til identitetskonstruksjonen gjennom å skrive dette ned på papir. Howell belyser dette paradokset og sier:

While insisting that reality and knowledge about reality are culturally constructed, that objectivity only exists in never-never land, we nevertheless expect students to carry out rigorous research in the field. We expect them to return home with a story to tell (write) (Howell 1994:330).

Howell vektlegger at dette er oppnåelig gjennom nøyaktighet, detaljerte og representative observasjoner fra flere menneskelige kilder, og gjennom å presentere kunnskap som hovedsakelig er oppnådd gjennom «deltagende observasjon» (Howell 1994:330).

Kapittel 2

Snøscooteren – en del av svalbardpakka? ⁷

⁷ En informants uttrykk som spiller på hva turister forventer å få oppleve på Svalbard: scootertur, hundesledetur, «autentiske» historier fra isbjørnmøter og livet i gruvene.

Ut i den arktiske villmark. Første scootertur i engstelse og solskinn

Vi kjører utover i Adventdalen, jeg tvivholder på håndtakene jeg har til rådighet, og tenker at jeg hvert øyeblikk kan falle av. Det er ca 20 minusgrader i lufta, og følelsen av bitende kulde øker betraktelig der vi suser bortover det forblåste isunderlaget i 80 km i timen. Det er første gang jeg sitter bakpå en snøscooter, med hjertet i halsen. Igjen og igjen banker jeg mannen som har tilbudt meg «min første tur», i ryggen, får han til å stoppe, og sier at jeg synes det går veldig fort, og at jeg ikke klarer å se helt klart fordi det dugger inne i hjelmen som jeg har fått låne. Men etter hvert venner jeg meg til det, og slapper mer av. Så begynner jeg å se meg rundt og skjønner hvorfor så mange har fortalt meg at man må kjøre scooter for å få sett mer av øya. Med Longyearbyen som en svart prikk i det fjerne, og et blåhvitt og fjellbektekket landskap rundt oss, blir også jeg overmåte begeistret for denne arktiske ørkenen (feltnotater).

Slik opplevde jeg min første tur som snøscooterpassasjer. På forhånd hadde jeg gruet meg, fordi jeg ikke visste hva det innebar å skulle sitte bakpå. Under turen satt jeg anspent fordi jeg hele tiden hadde følelsen av å falle av. Jeg satt på med en ung mann i midten av tyveårene, som tydeligvis var en fartsglad person, og kjørte oss ut i det åpne landskapet uten fartshemninger. I ettertid forsto jeg at jeg hadde vært mer engstelig enn jeg hadde behøvd. Noe av det som skremte mest var farten, men mannen tok hensyn til at jeg syntes det gikk for fort, samtidig som han forklarte at vi måtte holde farten noen steder, for eksempel i skråkjøringer i bakkene, for ikke å velte. Den siste delen av turen var mer oppmuntrende. Vi hadde kjørt ned bak fjellene som omringer Longyearbyen, opp Longyearbreen og ned Fardalen, mot et sted som heter Colesletta. Der opplevde jeg solskinn i ansiktet for første gang etter at jeg ankom i januar. Etter et par timer som passasjer og med lyset i ansiktet, roet pulsen seg.

Trygt tilbake i Longyearbyen forstod jeg plutselig mer av fascinasjonen som vies scooterturer. Turen lærte meg noe om frykt og spenning, om at jeg i min hjelpeløshet og mangel på kunnskap ble veldig avhengig av en annen person, og om følelsen av å bevege seg i naturlandskapet ristende på en snøscooter med motordur i ørene. Videre forsto jeg betydningen av kuldens jerngrep og behovet for å være godt utstyrt i klesveien. Ifølge Trude Borch, som gjorde feltarbeid på Svalbard i 1994 og 1995, er snøscooteren en slags «hellig ku» for innbyggerne i Longyearbyen (Borch 1997:97). Nå forsto jeg hva hun mener, siden dette motoriserte kjøretøyet til tider gjennomsyrrer samtaler og den audiovisuelle opplevelsen av

stedet, og en på butikken møter mennesker uniformert i store scooterdresser og scooterstøvler. Likevel vil jeg argumentere for at det eksisterer ulike og ambivalente holdninger til scooteren, og bruken av den og praten om den varierer. På mange måter er snøscooteren en *anomali* i Svalbardnaturen, fordi både motordur og forurensende bensin representerer noe urent i «den rene, og ville naturen».

Svalbardnaturen har blitt kalt «Europas siste villmark», av miljøvernere (jf Borch 1997), og dette bildet av øygruppen er i 2009 høyst levende, særlig etter det økte fokuset på menneskeskapte klimaendringer. Reguleringer av scooterferdsel og restriksjoner mot bruken av motoriserte kjøretøy i Svalbards natur begrunnes med et behov for vern av tundraen. I *Svalbardmiljøloven* ytres ønsket om å «oppretholde et tilnærmet uberørt miljø på Svalbard når det gjelder sammenhengende villmark, landskapselementer, flora, fauna og kulturminner» (*Svalbardmiljøloven* 2001). Samtidig er snøscooteren en viktig del av innbyggernes fritid, og noe mange informanter setter veldig høyt. Det som følger i dette kapittelet er basert på informasjon jeg har fått både under og etter flere scooterturer, delvis gjennom intervjuer og i samtaler med mennesker på ulike sosiale arenaer. Kapittelet handler om samhandling, men også om ulike ideer og holdninger knyttet til snøscooterbruk og naturen på Svalbard.

Scootersesong – snøscooteren godt synlig i landskapet

Når du har kjørt på tur langt bort i fra vår Longyearby,
Og sysselmannens engler kommer dalende fra sky
Og spør om du har sert'fiket og kort for motorvogn
Og lurert på om du har lyst å blåse i ballong.
Ja, da er sola kommet hit til Svalbard
(Sandvik 1994)

Denne sangteksten er hentet fra et hefte fra Korkafé, et tradisjonsrikt arrangement under Solfestuka i mars 2008. Solas tilbakekomst feires en hel uke hvert år, og fra og med 8. mars (Soldagen) er den synlig over fjellkanten i Longyearbyen. Den internasjonale kvinnedagen druknet i mengden av barn med krager formet som soler, sang og feiring. Muligens vil noen hevde at likestillingen er fullendt i Longyearbyen, feiringen av sol og lys er uansett et viktigere og mer tradisjonsbundet ritual i den

arktiske ørkenen etter flere måneders mørketid og over to måneders polarnatt. Med lysets gradvise tilbakevending fra begynnelsen av februar ble det lettere å dra på tur. Scooterbruken ga tegn om solas tilbakekomst, slik sangen poengterer.

I lunsjen på sykehuset, sammen med venner på kafé eller Puben, på kaffekveld i peisestua i kirken, alle stedene ble turplaner, scooterutstyr og fortellinger om og tidligere erfaringer fra scooterturer livlig diskutert. Det var ikke bare det at det ble *snakket om* scootere det meste av tiden, men fra å ha hørt en og annen scooters motordur innimellom, lød plutselig duren døgnet rundt i Longyearbyen. Det er noe uklart hvor mange snøscootere som er i bruk i Longyearbyen. Ifølge Vegdirektoratet var det i 2005 registrert mellom 15- og 1600 snøscootere i Longyearbyen, men statistikker viser at det eksisterer en viss underrapportering av antallet (Sysselmannen på Svalbard & Norsk Polarinstitutt 2007). Det Borch skriver om holdninger til snøscootere er interessant i sammenlikning med mitt materiale. Hun tar for seg det hun mener er en «kamp om naturen» blant ulike aktører i Longyearbyen. Hun skildrer hvordan fastboende synes landskapet åpner seg mer med bruk av snøscooteren, og at scooterturer tilfredsstill et behov for å komme bort fra «et trangt samfunn»: «Scooteren er viktig for store deler av lokalbefolkninga. Den representerer en viktig mulighet for å komme seg ut av byen og kan sees på som et symbol på lokal selvstendighet» (Borch 1997:95–97). Da hun gjorde feltarbeid, var det heftige diskusjoner rundt nye regler for scooterfrie områder, og alle innspill som kunne oppfattes som angrep på lokalbefolkningens scooterbruk, ble møtt med sterke protester (Borch 1997:97). Det er interessant at det ti år etter fortsatt eksisterer liknende debatter rundt snøscooteren, som hovedsakelig brukes på fritiden. Uenigheter rundt scooterbruk, motstanden mot og ambivalente holdningene til snøscooteren kommer jeg tilbake til senere.

«Svalbard handler mye om lys», sa en som tidligere bodde på øya. Han hadde rett. Folk snakker mye om lyset: «*Oi se, det er sol på Hiorthfjell*», utbrøt en dame på biblioteket en dag i midten av februar. Fra de lysløse dagene i januar gikk det kort tid til de mørkeløse dagene fra midten av april. Det skjer radikale forandringer i de fysiske omgivelsene på kort tid, og dette påvirker sosiallivet i Longyearbyen. Forandringene ble særlig tydelig i mai. I feltnotatene skrev jeg mye om hva jeg kunne se når jeg så ut av vinduet: Familier som hopper tau, menn som vasker bilen, sykler som er satt ut, folk som stopper opp på gata og snakker sammen, gutter som skater, kjærestepar som tar morgenkaffen på trammen i sola,

og joggere. Det var rett og slett en helt annen aktivitet ute om våren enn i for eksempel januar og februar. Dette har selvfølgelig også sammenheng med snøsmelting og mildere temperaturer, men det var interessant å legge merke til at jeg rent visuelt kunne se hva som foregikk ute. Det var ikke så lett i mørketiden.

Klima, vær og vind er også noe menneskene som bor i Longyearbyen er opptatt av. Boka *Arktiske døgn* som handler om Odd Ivar Ruuds erfaringer fra fangstmannslivet på Svalbard, forteller mye om skiftingen mellom lys og mørke. Boka er delt opp i følgende kapitler: «Ettermiddag», «Kveld», «Natt», «Demring» og «Morgen» (Ruud & Maxwell 1978). Det er fullt mulig å kjøre scooter så lenge det er snø nok, og vannene rundt omkring på øygruppen er frosset til. Lysets tilbakekomst hadde imidlertid en enorm påvirkning på antallet mennesker som brukte scooterne sine. Før midten av februar, hadde jeg for det meste sett scootere i det fjerne, som lysprikker som bevegde seg oppe på Longyearbreen. Jeg fikk inntrykk av at det hovedsakelig var unge menn og gutter som «lekte» seg der oppe. Men nå suste det mennesker på scooter forbi overalt. Alt fokuset på scooter og scootertur, gjorde det samtidig klart at ikke alle drar på scootertur selv om det ofte blir presentert som en obligatorisk beskjeftigelse det forventes at nykommere tar del i.

Snøscooter, tur og natur – et analytisk rammeverk

Det er vanskelig å sette en fellesnevner for alle innbyggerne i Longyearbyen og hva som motiverer dem til å bosette seg akkurat der. Både mulighet for arbeid, lav skatteprosent og at man har venner eller slekt der, var grunner informantene ga. Men det er ingen tvil om at naturen for de fleste er en viktig grunn til å bosette seg i Longyearbyen. I levekårsundersøkelsen fra 2000, ble det oppgitt av 48 % av de spurte (til sammen 744 personer) flyttet til Svalbard på grunn av eventyrlyst, og 41 % oppga at det å oppleve natur og fritidstilbud var hovedgrunnen. Cirka 66 % oppga naturopplevelser som en grunn til å bli boende der (Kleven 2002). Sport, rekreasjon og naturorienterte fritidsaktiviteter er viktige referansepunkter for identitetsdanning (Pedersen & Viken 2003), og i Longyearbyen benytter både fastboende og turister seg av ulike aktiviteter knyttet til naturen. Det hersker liten tvil om at snøscootertur er en populær fritidssysel for mange innbyggere og turister i Longyearbyen. Likevel foretrekker noen å gå på

ski, gå tur på beina eller kjøre ut i naturen med hundespann. Andre interesserer seg verken for den ene eller andre formen for ferdsel i naturen, men holder seg for det meste i Longyearbyen. De ulike ferdsel-formene kan knyttes til ulike forventninger om hva en vil oppleve, men er også uttrykk for holdninger knyttet til hva natur *er* og *bør* være, samt hvordan en opplever den på best mulig måte.

Kirsti Pedersen og Arvid Viken sier at natur må forstås som kulturelt mediert: Representasjonen av den forandrer seg gjennom historien og varierer mellom og innenfor kulturer, sosiale grupper og geografiske områder. Forskjellige meninger og tolkninger av naturen må relateres til folks livsstil og oppfatninger av seg selv, andre og verden (Pedersen & Viken 2003:17). Jeg satt og skravlet med gjeng arbeidskolleger i det offentlige, under en lunsjpause. En kvinne sa at «Jeg synes det holder å gå hjemmefra til jobb og så innom KB⁸ på vei hjem, jeg». Da brøt en annen kvinne inn: «å, det er bra at jeg ikke er den eneste her oppe som ikke går noe særlig på tur». Det er tydeligvis ikke slik at alle bor i Longyearbyen for å bevege seg mest mulig ut i naturen. Det fremkom imidlertid at kvinnene var fascinerte av mørketid, av skiftninger i temperatur, av sollys og nordlys, og av reinsdyrene som går og spiser rett utenfor vinduet. Men å være på scootertur eller skiturer var ikke deres foretrukne måte å oppleve Svalbard på. Det var like greit og flott å observere naturen fra vinduskarmen eller på vei til jobben om morgenen.

Mary Douglas (1996) er inne på noe av det samme som Pedersen og Viken når hun hevder at vi alle har et kulturelt standpunkt som har stor påvirkning på vår livsstil og de valgene vi tar i hverdagen. I korte trekk skiller hun mellom fire kulturelle typer. Den første kaller hun *individualisten*. Dette er en konkurranselysten person som liker «sporty, arty og risky» måter å underholdes på. Individualisten vil nødvendig forplikte seg, men være fri nok til å kunne gjøre som han eller hun vil og er åpen for å prøve nye ting. Den andre typen er *hierarkisten*. I motsetning til individualisten er denne personen opptatt av å holde på relasjoner og etablerte tradisjoner og institusjoner. Den tredje typen er den *egalitære*, som representeres ved en person som er motstander av formaliteter, og avviser autoritære institusjoner. Denne personen foretrekker det enkle, ærlighet, intime vennskap og har gjerne spirituelle verdier. Den siste kategorien kaller Douglas den *isolerte*, som representeres ved en eklektisk, tilbaketrukket og uforutsigbar livsstil: «His time is not wasted by ceremony» (Douglas 1996:84). Den isolerte er fri, eller kanskje fremmedgjort, og vennskap og relasjoner står ikke i fokus. Disse kategoriene er idealmodeller og kan naturligvis ikke avgrenses klart. Poenget er at vi alle vil ha en hang til det ene eller andre

⁸ KB står for Karls-Berger, som er en pub i Lompensentret.

verdimønstret, og at dette påvirker holdningene vi har og dermed også våre handlinger. Samtidig avhenger kategoriene av hverandre for å kunne eksistere (Douglas 1996:83–85). Ved å prioritere den ene eller andre kulturelle holdningen, velger vi bort de andre. Slik får vi også sagt noe om hvem vi *ikke* er. Valgene og begrunnelsene av dem handler med andre ord om *identitet* og *selvpresentasjon*.

Videre hevder Douglas at de fire kulturelle standpunktene henger sammen med fire ulike måter å forstå og tenke om naturen på, og presenterer Thompsons fire grunnleggende naturmyter i samme artikkel. Ut fra forskning på argumentasjonen i debatter om politikk og miljøvern har han kommet frem til at det eksisterer fire myter om naturen som handler om hva natur er og hva den tåler. Disse mytene ligger til grunn for argumentene som søker å forsvare og rettferdiggjøre den ene eller andre måten å bruke naturen på (Thompson et. al 1990 i Douglas 1996:86–87). Den første myten tilsier at naturen er *robust* og tåler alt. Et slikt syn er nødvendig for en person som ønsker å benytte og bruke naturen til et hvilket som helst formål, enten det er å bygge noe i den eller kjøre snøscooter på flest mulig steder. Ifølge Douglas passer en slik myte inn i individualistens verden, siden han avhenger av å kunne gjøre hva han vil med og i naturen for å tilfredsstille behovet for å slippe unna forpliktelser. Den andre myten går ut på at naturen oppfattes som *robust, men kun innenfor visse grenser*. Denne myten passer en hierarkisk type som ønsker stabile rammer og regelverk, det handler om å «manage the environment» (Douglas 1996:87) gjennom planlegging og struktur. En tredje og helt ulik myte er synet på naturen som *skjør*. Dette synet deles av ulike miljøverngrupper, og kan settes i sammenheng med en egalitær kulturell holdning der det spirituelle, det å ta vare på hverandre og det enkle er viktig. Den siste myten passer den isolerte og handler om at naturen er *uforutsigbar*. Naturen kan være både robust og skjør alt etter som, den isolerte er ikke så opptatt av å sette en merkelapp på den.

«The source of foundation myths of nature also produces foundational models of persons justifying or rejecting claims of authority from other persons» (Douglas 1996:91). Disse kategoriene er «gode å tenke» (jf Levi-Strauss 1969), og kan brukes til å ordne og legitimere ulike holdninger knyttet til naturen og bruken av den på Svalbard, siden de reflekterer noen observerbare tendenser og «klare» forskjeller. For eksempel vil en person som ønsker å kunne kjøre scooter flest mulige steder, mest sannsynlig mene at naturen tåler det, og være mot restriksjoner som begrenser hans muligheter. Jeg hørte flere innbyggere i Longyearbyen klage over lover og regler som begrenset scooterferdsel,

samtidig som de var glad for at turistenes ferdsel begrenses mer enn de fastboendes. Jeg vil i dette kapittelet bruke disse modellene for å belyse ulike holdninger til og bruk av snøscooteren i landskapet rundt Longyearbyen.

**Den ensomme scooterfører i «ett med» naturen.
Tilfeldig person ved snøscooteren med slede og kasse bak.**

Hvem kjører og hvorfor?

Hvem som bruker scooteren og til hvilke formål, varierer. En del forskere og studenter ved UNIS og Norsk Polarinstitutt bruker snøscooteren som transportmiddel til og fra «felten». Noen av gruvearbeiderne i Svea kjører til og fra arbeid på scooter i stedet for å benytte seg av flyene dit. Sysselmannen bruker scootere for å jage isbjørn bort fra bosettinger og i overvåkingen av ferdselen i Svalbards natur. Men de fleste sier de eier en scooter for å kunne dra langt vekk fra Longyearbyen og oppleve naturen i fritiden sin. Folk i de fleste aldre⁹, kjønn og yrker drar på scootertur: Både presten og gruvebusen, jordmora og sysselmannen, læreren og bartenderen, barnefamilier og ungdom. Turister og besøkende drar på guidede turer eller leier scootere.

⁹ Jeg sier «de fleste aldre» siden Longyearbyen ikke er et livsløpssamfunn, og det for eksempel ikke bor mange pensjonister der. Føreren av scooteren må være minimum 16 år og ha sertifikat for motorsykkkel, bil eller scooter. Mange har sluffer, en slags påhengsvogn, som de yngste barna sitter i.

En mannlig gruvebus som har bodd i Longyearbyen i over ti år, delte opp kalenderåret som følger: «Du har en lang scootersesong, så har du en lang sommerferie, og innimellom der har du litt båtsesong». Han tilbringer så å si alle friukene sine (jobber én uke og har fri neste uke osv.), på scooterryggen når det er snø og is nok til det, det vil si fra november til mai. Han er det en kan kalle en «erfaren» scooterfører som helst holder seg unna de mer turistifiserte «dagsturløypene», og legger ut på lengre turer sammen med et fast scooterfølge. Det er muligheten for å komme bort fra Longyearbyen, frihetsfølelsen ved scooterturen og det å kunne «kjøre i 30 mil og ikke se et scooterspor» som gir han et kick. Det beste er når det er nysnø, og en føler «at man er helt alene på planeten». Men det er også spennin- gen knyttet til turen, og det å kunne klare seg ute i naturen som fenger. «Man må jo hele tiden være litt på vakt», sier han (fra intervju).

Denne mannen var over gjennomsnittet interessert i scootere og scooterturer. Såfremt han kunne, dro han ut på tur og overnattet på hytter rundt om på Spitsbergen. For han er fart, spenning og frihetsfølelse viktig, og dette minner om Douglas' frihetssøkende *individualist*, en person som søker nye utfordringer. Det er imidlertid vanskelig å utelukkende plassere han i denne kategorien. Mannen legger vekt på at det er best å dra på scootertur med folk som kan kjøre, fordi det er et «drawback» å ta med nye på tur, og måtte ta hensyn og dra dit de vil. «Barentsburg har en jo sett en del ganger», sier han, og forteller at han helst drar med et fast scooterfølge til steder ingen av dem har vært før. Mens individua- listen ønsker å utvide sitt nettverk av bekjente for å kunne oppleve mest mulig og holde flest mulig dører åpne, dreier denne mannens forkjærlighet for stabile og kjente relasjoner og vennskap over mot *hierarkistens* livsstil. Denne typen er opptatt av å holde på relasjoner, etablerte tradisjoner og institu- sjoner (Douglas 1996:83–85). Gruvebusen er også særlig opptatt av å holde seg unna mainstream-turist- turer. Dette gjør han ved å kjøre lengre turer i områder der turister ikke får lov til å ferdes. Store deler av Svalbard er scooterfritt område. Turister og besøkende må holde seg innenfor en viss radius, mens fastboende har større områder til disposisjon.

Flukten til hytta

Gruvebusen fra eksemplet ovenfor dro på hytteturer i friukene sine, og det var om å gjøre å prøve ut nye reisemål å dra til. Flere informanter som kjørte snøscooter som en fritidsaktivitet, poengterte at

man fikk sett mye mer av Svalbard fra scooterryggen enn ved hjelp av andre fremkomstmidler. Særlig var ønsket om å se isbjørn mer oppnåelig på scooterturer, fordi det er mulig å kjøre langt på kort tid. Scootertur, gjerne kombinert med lån av hytter, ga også en mulighet for å komme seg bort fra et litt «trangt» samfunn. Det finnes mange hytter rundt om på øya som fastboende kan låne gratis. Dersom en er medlem av foreninger som Jeger og fisk eller Totakteren, kan en sette seg på liste for å få låne hytter. Mange får også tilgang til hytter gjennom jobbene sine, som Store Norske og Lokalstyret. Hyttene er veldig populære, og det er ofte konkurranse om å få låne dem. Noen få fastboende eier hytter på Svalbard, og langt fler ønsker seg en. Det er imidlertid vanskelig å skaffe grunnet få og dyre hytter og strenge reguleringer for bygging av nye. Det kreves i tillegg en spesiell tilknytning til øya for å eie en hytte. I dag er det ifølge *Svalbardmiljøloven* slik at den som er eller har vært fastboende på Svalbard, eller sammenslutninger og bedrifter som har sitt hovedsete på Svalbard, kan eie eller leie hytter. Et nytt forslag fra Sysselmannen og Direktoratet for naturforvaltning ønsker imidlertid å stramme inn reglene ytterligere ved å kreve at hytteeiere må selge hyttene sine når de forlater øygruppen. Dette foreslås som svar på økt etterspørsel og for slik å skjerme naturen ved ikke å bygge nye hytter (Amundsen 12.12.2008:5).

Flere informanter synes å bekrefte Pauline Garveys (2008), som har studert norsk hyttekultur, observasjoner da de understreket at det å reise på hyttetur med scootere var nødvendig for å dekke behovet for å se noe annet, og for å være «i fred». Men der Garvey hevder at hytteturer handler om å fysisk flytte seg fra rutinene assosiert med hverdagen i hjemmet til en arena for frihet og selvbestemmelse (Garvey 2008:216), handler det for mange innbyggere i Longyearbyen om å flytte seg fra menneskene man møter hele tiden. Longyearbyen har ca fire mil med bilvei og det er umulig å dra til landsbyen ved siden av for å handle, fordi den rett og slett ikke eksisterer. Barentsburg er Longyearbyens nærmeste bosetting, der eneste tilbud er et lite utsalg med suvenirer og en hotellbar. Selv om mange informanter uttrykte en negativ holdning til Barentsburg, det ble for eksempel påpekt at det var kjedelig å dra dit fordi en hadde vært der så mange ganger eller at maten en kunne få servert var vond, er dette russiske gruvesamfunnet likevel en av de mest trafikkerte scooterdestinasjonene. Det virket imidlertid som at det å legge turen til eller om Barentsburg var noe en gjorde når en fikk besøk av personer som ikke har vært der tidligere, dersom en var fersk scooterfører, for dem som foretrakk dagsturer fremfor hytteturer eller for dem som rett og slett ikke hadde fått tak i hytte for helgen på grunn av stor pågang.

Barentsburg er uansett en av de viktigste «turistattraksjonene» på Svalbard, som oppleves på scootertur i scootersesongen og med ferge om sommeren. Det er også andre motiver som ligger bak en scootetur til Barentsburg eller Pyramiden¹⁰. På disse turene står *kulturopplevelser* i fokus siden det dreier seg om å besøke steder der det bor mennesker (Barentsburg) eller står igjen monumentale og fraflyttede bygg (Pyramiden).

Flere jeg snakket med bekrefter oppfatningen av Longyearbyen som et tett eller «trangt» samfunn. Flere kritiserte det de kalte en «fortetting» av sentrum, det vil si økende og tettere bebyggelse. Det var den *fysiske* tettheten og trangheten som virket påtrengende. Noen var innimellom lei av å møte de samme menneskene overalt. Andre kommenterte det de oppfattet som innbyggers manglende interesse for verden utenfor Svalbard og mente menneskene i samfunnet til tider var navlebeskuende, noe som henger sammen med ord som *trangsynthet*. En mann i tyveårene fortalte for eksempel i et intervju at *«det snakkes heller mer om hval i fjorden eller isbjørn på Vindodden enn liksom om at det går til helvete i Tibet for eksempel i disse dager»*. Jeg kommer tilbake til forståelsen av samfunnet som «trangt» i neste kapittel der jeg diskuterer hvorvidt denne fremstillingen blir en klisjé i beskrivelsen av Longyearbyen, noe man lærer seg å si uten å tenke over det. Jeg vil også vise hvordan ulike samfunnsmodeller må sees i en Svalbardkontekst. Kategoriene utfordres i ulike narrativer og idealer.

Frihet, fred og ro

Sosiologen Moxnes har intervjuet flere familier i Longyearbyen. «Viktigst av alt var tid og ro til å ta vare på familien», hevder hun er den viktigste grunnen til å eie en hytte på Svalbard (Moxnes 2008:84).

Under arrangementet Vårsleppen snakket jeg med flere innbyggere om hva de bruker fritiden sin til. Jeg tok opp dette temaet i en kontekst der alle var samlet på grunn av nettopp fritidsinteresser. Vårsleppen arrangeres av Polarleik, en folkedansgruppe som har eksistert i Longyearbyen siden 1953. De inviterer folk fra kulturlivet i Longyearbyen, og jeg var invitert fordi jeg sang i Longyearbyen Blandakor. En mann, jeg antar i førtiårene, fortalte at da han flyttet til Longyearbyen for en rekke år siden, kunne han ikke helt forstå hvorfor det var så populært å reise på hyttetur i helgene eller i det hele tatt å eie sin egen hytte. Men nå eier familien (han har kone og barn på Svalbard) en egen hytte i nærheten av

¹⁰ Nedlagt og fraflyttet russisk gruvesamfunn, ofte beskrevet som en slags spøkelsesby fordi innbyggerne nærmest dro på dagen.

Longyearbyen, ca en halvtime unna på scooter avhengig av sikt og føre. Mannen understreket at det var godt å ha noe eget å reise til. Hytta ble en måte å komme seg litt unna resten av samfunnet. Et sted for bare familien, ifølge han.

Å dra til skogs, sjøs og fjells for å oppleve stillhet og fred i naturen er, ifølge mange samfunnsvitere et trekk ved norskhet. Etnologen Tove Nedrelid mener turlivet i Norge hovedsaklig dreier seg om menneskers møter med naturen, og er en mulighet vi har for å trekke oss tilbake fra våre daglige levesett. Det enkle, umoderne, ikke-teknologiske tiltrekker oss når vi skal «gjøre noe annet». Stillhet, religion, terapi, samvær, sunnhet og helse er noe vi søker i naturen (Nedrelid 1993). Mye har endret seg de siste 15 årene. «Umoderne» og enkle idealer står i klar kontrast til moderne hyttegrender på for eksempel Beitostølen, der «hyttene» tar form som store, moderne eneboliger med badstue, flere vannklosetter og hushjelp på kjøpet. En mann fortalte at det var blitt populært med badstue og badestamp blant hytteeierne på Vindodden, en hyttegrend ca seks mil fra Longyearbyen. «Folk vil ha det comfy», sier han. De fleste hyttene som er til låns, er derimot enkle, gamle, små, uten innlagt vann, elektrisitet og med utedo eller «egenkomponerte» toaletter. En informant fortalte at det også er påkrevd å ta med seg sine etterlatenskaper hjem til Longyearbyen. Det er vanligst å fyre med ved og parafin i hyttene, og vann får man ved å smelte is/snø eller ta det med fra Longyearbyen. Drivved, kapp fra bygningsbransjen og ved som kjøpes fra fastlandet, benyttes. Ved er verdifullt på Svalbard der det ikke vokser trær. Da en kvinne som har bodd i Longyearbyen i over tretti år skulle feire 60-årsdagen sin sa hun at hun ikke ønsket seg noe som helst siden hun har alt hun trenger. Men ved til hytta var en velkommen gave.

Ifølge Gullestad er *fred*, *ro* og *stillhet* sentrale begreper for nordmenn som peker mot viktige aspekter ved den norske kulturen (Gullestad 1992:157). Denne fremstillingen av nordmenn gjenspeiler seg for eksempel i visa «Jeg gikk en tur på stien og søkte skogens ro». Dette gir imidlertid et stereotypet bilde av hva «alle nordmenn» ønsker å oppleve i naturen. Er det en del av en tatt-for-gitt norsk kultur at vi alle søker denne freden og roen i naturen eller kan det tenkes at dette er en klisjé, noe vi sier at vi gjør? Ved å bruke Mary Douglas' idealtyper er det mulig å se hvordan disse «norske verdiene» passer i beskrivelsen av noen personer. For den *egalitære* idealtypen er det spirituelle og enkle viktig, og det er mulig å tenke at det å legge ut i Svalbards natur på ski eller med hundespann bedre lar seg kombinere med et ønske om fred, ro og stillhet. Det er uansett paradoksalt å snakke om «fred og ro» som idealer for dem

som benytter seg av scootertur for å oppleve naturen. Motorstøy og eksoslukt blir i hvert fall en del av opplevelsen.

Fangstmenn og den isolertes frihet

«Fred og ro» passer best til Douglas' idealtipe den *isolerte*. En slik verdiprioritering kan sies å være fangstmennens livsstil på Svalbard. Fra ca 1850–1970-tallet var den norske fangstperioden størst på Svalbard. Fangstmenn- og kvinner levde av sel, rein, fugl, fisk, dun- og eggssanking, samt salg av pels fra rev og isbjørn (Sysselmannen 2008). I 2009 er det tre faste fangststasjoner i drift på Svalbard: Akseløya, Farmhamna og Kapp Wijk. I tillegg er det to fangststasjoner som lånes ut av staten på årsbasis: Austfjordnes og i Mushamna. Hvem som får bo der, bestemmes av Sysselmannen (Sysselmannen & Norsk Polarinstitutt 2009). Tommy Sandal overvintrer dette året på Austfjordnes. I et leserinnlegg i *Svalbard-posten* ønsker han å begrense antall scooterbesøkende til fangststasjonen, og ber bekjente som vil besøke han om utelukkende å benytte seg av april måned til det. «Kommersiell turisme ønsker jeg fremdeles ikke å bli oppsøkt av, hvor jeg enn måtte befinne meg på Svalbard», skriver han og fortsetter senere med at «Jeg liker jo helst stillheten og freden i naturen» (Sandal 12.12.2008:20–21).

Douglas kaller den isolerte en «fri» type, men sier samtidig at han er «fremmedgjort». Med dette mener hun personer som ikke lever etter de samme kravene i samfunnet som andre når det kommer til for eksempel plikter relatert til vennskap og obligatoriske gaver (Douglas 1996:84). Det er ikke slik at de som oppholder seg på fangststasjonene på Svalbard verken er gavmilde eller har venner, men måten en lever på sier noe om hvilke holdninger en har til både natur og samfunn. Sandal mener åpenbart at scootere *ikke* er den beste måten å oppleve naturen på. Dagens fangstfolk er imidlertid ikke totalt isolerte. Fangststasjonene holder kontakt med omverdenen gjennom satellittelefon, og noen benytter seg av denne for å lage blogger og nettsider som jevnlig oppdateres om hva som har skjedd, gjerne illustrert med bilder¹¹. De får som eksemplet ovenfor viser, også ofte besøk fra fastboende i Longyearbyen.

¹¹ Se for eksempel blogg fra fangststasjonen Mushamna på URL:<http://mushamna.blogspot.com/> [Lesedato 28.3.2009].

Kunnskap og erfaring med scooteren

Jeg sitter på kafé Fruene en formiddag sammen med en gjeng jeg nettopp har blitt kjent med, hovedsakelig bestående av gruvebus som jobber i Svea, men nå har friuke. De snakker om tennplugg, om skader på scooterne og reparasjoner. De snakker om turplaner og mulige hytter de kan låne. Det er vanskelig å delta i samtalen. Jeg forteller at jeg ikke kan kjøre snøscooter fordi jeg ikke har sertifikat, og blir fortalt at det ikke er noe gøy å sitte på, eller ha noen sittende på for så vidt. Dette var ord som gikk igjen: slede, jerrykanne, belte, totakter og firetakter (feltnotater).

Eksemplet ovenfor er hentet fra et tidlig tidspunkt av feltarbeidet, da mine kunnskaper om snøscootere var minimale. Ved å sitte og høre på ulike samtaler om snøscootere og scooterturer åpenbarte det seg et helt nytt vokabular, og etter hvert som jeg lærte meg ord og uttrykk, ble det lettere å delta i samtalen. Scooteren utgjør, ifølge Trude Borch, et viktig element i identitetsskapende overgangsritualer på Svalbard. Det å kunne håndtere og kjøre scooter kan gi økt autoritet i samfunnet og legitimere status som «fastboende» (Borch 1997:72, 97). Hennes observasjoner er i overensstemmelse med mine. Gruvebusen nevnt tidligere foretrekker å kjøre snøscooter med erfarne personer, men utelukker imidlertid ikke å ta med «nye» på tur: «Det tar noen år å lære seg å reise på tur da, men når man først har lært seg det så er det gøy å lære videre», sier han. Det kan være gøy å lære videre fordi det gir en slags autoritet å være den erfarne og kunnskapsrike føreren. Jeg vil nå gi et eksempel som illustrerer hvordan kunnskaper og ferdigheter om snøscooter må tilegnes og hvordan man som ny blir instruert av mer erfarne førere. Overføringen av kunnskap skjer både gjennom å det å gjøre selv og å bli fortalt av andre.

Å sette seg fast med scooteren. Kunnskap gjennom praksis

Det er søndag i midten av april, sola skinner og vi er på vei tilbake fra en dagstur til Von Post-breen, et populært reisemål på scooter. Jeg sitter bakpå med Liv som jeg bor sammen med. Hun har nettopp kjøpt toseter. På vei tilbake beslutter hun og to andre kvinner i scooterfølget å ta en annen vei hjem enn den vi tok utover. Vi skal kjøre over Flower-passet, over et fjell som har en veldig bratt bakke. Liv og jeg har aldri kjørt den veien, og det er med skrekkblandet fryd jeg sier ja til å bli med. Marianne¹² har bodd i Longyearbyen ca ti år og fordi hun har mest

¹² Jeg har lagd fiktive navn på disse to kvinnene, Liv har gitt tillatelse til å bruke hennes eget navn.

erfaring med scootertur kjører hun først. Karianne har bodd der kortere tid, og har ikke kjørt denne veien før. Lengst bak kommer vi.

I en av de bratteste bakkene setter vi oss fast, og jeg faller av scooteren, som blir stående på tvers i bakken. Liv gasser på for å komme seg løs, men i stedet spinner beltet og scooteren lenger ned i snøen. Etter et par minutter kommer Marianne og Karianne til syne på toppen av bakken. De har ventet, og kommer tilbake når de skjønner at noe har skjedd. Marianne tar raskt kontrollen, løper til scooteren sin og henter en spade. Jeg får beskjed om å gå til toppen av bakken for å holde utkikk etter andre scooterkjørere som kan komme motsatt vei fordi det kan være farlig om det kommer en scooter som ikke ser oss før den setter utfor. Jeg tenker med meg selv at jeg også bør holde utkikk etter isbjørn. Marianne sier at de må grave noen steder, og lirke scooteren sakte, men sikkert ut. Det er også viktig å unngå å velte scooteren, da det vil være vanskelig å få den opp igjen. De graver og lirker i nærmere en halvtime og har endelig fått den løs fra det meste av snøen når et scooterfølge på to kvinner og to menn kommer forbi. Følget stopper opp og spør om de kan hjelpe. Den ene mannen går av scooteren, river den fastkjørte scooteren løs, kjører den så ned bakken, snur og kjører helt opp igjen. Vi takker, og de forsetter. Liv har fått beskjed om å gi mer fart i neste bakke, samt å holde seg unna dype spor med løssnø. På grunn av all ståheien rundt scooteren som satt seg fast, har jeg glemt å grue meg til å sette utfor den bratte bakken på toppen av fjellet, og resten av turen går som på skinner (feltnotater).

Denne historien belyser at det å ha kunnskap om og erfaring med scootere, turer og hvordan man ferdes på Svalbard, er viktig. Da vi kom hjem, sa Liv at hun var glad for at det hadde gått «litt galt» fordi hun lærte noe av situasjonen. Hun oppdaget at det var mye hun ennå ikke visste om scootere eller hadde erfart tidligere. Situasjonen som oppstod, hadde gjort henne oppmerksom på at hun for eksempel manglet en spade. For å få kunnskap om hvordan man kommer opp en bratt bakke, eller hva man skal gjøre dersom scooteren setter seg fast, er det best å faktisk gjøre det. Antropologen Rane Willerslev (2007) beskriver hvordan jaktfolket Yukaghirene i det nordøstlige Sibir primært overfører kunnskap om jakt gjennom praksis. Ifølge Willerslev, er det viktig for Yukaghirene å lære på egen hånd gjennom personlig erfaring, fordi dette er med på å gi en følelse av selvstendighet. En god lærer gir eleven best mulig læringsrom, ikke ved å fortelle eleven hva han skal gjøre, men ved å skape situasjoner der eleven må utvikle sin egen «følelse» for landskapet (Willerslev 2007:160–169). Liv erfarte hvordan hun må manøvrere scooteren forskjellig i ulike terreng, og at det for eksempel er noe annet å ha tung last,

i form av en antropologistudent, enn å sitte alene på scooteren. Scooteren var også forholdsvis ny og «oppførte seg», ifølge henne, annerledes enn scootere hun hadde prøvd tidligere. Prøving og feiling *sammen med* noen som kan det, er en god måte å tilegne seg kunnskap om scooterkjøring.

Ulik ferdsel i Svalbards natur fordrer ulike kunnskaper. Andre ferdigheter skal til for å gå lange skiturer og sove i telt i minus tyve grader, enn om en sitter bedagelig på en snøscooter inni en varm scooter-dress. Noe av kunnskapen kan bare tilegnes gjennom praksis, og det er ifølge de fleste jeg snakket med, best å tilegne seg den sammen med erfarne personer. Willerslev (2007:168) mener en «direkte erfaring med landskapet» er en viktig forutsetning for at Yukaghirene tilegner seg avgjørende jaktferdigheter. Hvorvidt det å sitte på en scooter kan kalles en direkte erfaring med landskapet, kan diskuteres. Det å kjøre scooter handler imidlertid i stor grad om å få en «følelse» for landskapet gjennom å bruke kroppen og sansene aktivt. Dersom en nesten velter i en skråkjøring, lærer en hvordan en må legge vekten over på riktig side neste gang. Kjenner man ikke landskapet, er det viktig å følge med føreren foran, eller scootersporene, for ikke å kjøre seg vill eller utfor en kant.

Fra «følelse» til fortelling

Narrativene er viktige i Yukaghirenes jaktutøvelse, ikke for å overføre og utveksle kunnskap, men for å trekke jegerne tilbake fra den «betwixt and between»- erfaringen jakta gir. Fortellingene spiller sin rolle for å «humanisere» jegeren igjen etter jakta, der jeger og dyr trer ut i en slags animistisk liminalitet (Willerslev 2007:kapittel 8). I motsetning Willerslevs tolkning av fortellingenes funksjon hos Yukaghirene, er narrativer og fortellinger om hvordan en skal og bør ferdes i naturen viktige for overføring og akkumulasjon av kunnskap blant fastboende i Longyearbyen. Det å lære å kjøre scooter handler mye om å gjøre det selv, men det handler samtidig mye om instruks og det å bli fortalt hva en skal gjøre. «Ikke bare len overkroppen til side, Tone, du må sette hele rumpa over til den motsatte siden», ble jeg formant under en av mine første turer som passasjer da vi kjørte i en skråning. Kan hende etterfølges Fjellvett-reglene oftere på Svalbard enn på fastlandet. De fleste uerfarne lytter til mer erfarne fjellfolk, og de færreste legger ut på lange scooterturer eller ski/fotturer alene. Det gjentas også gang på gang at alle må ha med nødvendig utstyr, noe som også innebærer å vite hva dette utstyret er: For eksempel regnes rifle, signalpistol, kompass, kart, skredsøker, spade, nødpeilesender, jerrykanner med ekstra bensin, telt

og vindsekk som nødvendig utstyr. Denne kunnskapen får en gjennom erfaring, kanskje særlig når det «går litt galt», men og i stor grad gjennom narrativer.

En av de første fortellingene jeg fikk høre om en dramatisk scootertur var fra en mann som hadde opplevd en såkalt «white-out». Vi satt i peisestua i Svalbard kirke der det arrangeres samtalekvelder hver tirsdag. Disse møtene er tatt ut av en kristen setting i og med at det ikke er forkynnelse som står på agendaen, men samvær, samtale om alt mulig og salg av kaffe og vafler. Denne tirsdagskvelden snakket vi mye om hva som kan gå galt på scootertur, og mannen fortalte om sin skremmende «white-out»-opplevelse. White-out er et fenomen som kan oppstå når man ferdes ute i snø og snøføyk og når det er «flatt lys» slik en venninne forklarte det. Det innebærer at en opplever et slags synstap fordi alt blir hvitt og det blir vanskelig å se landemerker som svart fjell. Det kupert landskapet viskes ut, en mister oversikten over horisonten og hva som er opp og ned. Det er viktig å kjøre sakte for å unngå å kjøre utfor stup eller bratte heng. Mannen hadde heldigvis ikke skadet seg, men han måtte kjøre veldig sakte bak reisefølget resten av turen fordi han følte mangel på kontroll over hvor han var i landskapet.

Også mer alvorlige hendelser blir viktige påminnere for hvordan man bør te seg i Svalbards natur. Da en ung fastboende mann forulykket ved å gå gjennom isen med scooteren i mai 2008, snakket mange om hva det er viktig å huske på når en er på tur. I dette følget på fire scootere gikk de tre første gjennom isen. Heldigvis hadde sistemann nødpeilesender og fikk sendt ut nødansrop. Hadde nødpeilesenderen vært plassert hos en av de andre, ville de hatt problemer med å få kontaktet redningscentralen, og det ville tatt lang tid for Sysselmannen og redningshelikopteret å finne dem. Akkurat dette ble poengtert av flere jeg snakket med i ettertid: Det er viktig å fordele det nødvendige utstyret på de ulike personene i et følge, og det er avgjørende at man har utstyret lett tilgjengelig om noe skulle skje. Gjenfortellinger av slike hendelser fikk innbyggerne i Longyearbyen til å reflektere over hvordan de selv drar på tur, og var med på å gi en økt bevissthet om hvilke faremomenter en bør kjenne til.

Lokalkunnskap som kulturell kapital

Å kunne kjøre og manøvrere en scooter regnes som en lokal ferdighet. Gjennom å tilegne seg kunnskap om steder og erfaring fra turer rundt om på øya, kan en akkumulere *kulturell kapital*. Ifølge Bourdieu er

kulturell kapital basert på utdanning og sosialisering og gir en person en viss kulturell kompetanse. Det eksisterer alltid en dominerende måte å definere hvordan kultur kan tilegnes på legitimt vis: «(...) the capacity to see is a function of the knowledge (...)», sier han og viser til at for eksempel et kunstverk bare har interesse og mening for en som har den kulturelle kompetansen (den kulturelle kapitalen og kunnskapen) til å forstå det – «the code, into which it is encoded» (Bourdieu 1984:2). Jeg er enig i Bugges (2002) tolkning av Bourdieus kapitalbegrep. Han sier kapital kan eksistere i tre former: som kulturell, økonomisk og sosial kapital. Den kulturelle kapitalen er kunnskap i den vide betydningen av ordet og består av den kunnskapen, dannelsen og utdannelsen, utseende, karaktertrekk og andre kroppslige disposisjoner et individ har. Bourdieus habitusbegrep er ifølge Bugge den kulturelle kapitalens eksistensform. Habitus er kunnskaper som tas for gitt og som setter et individ i stand til å handle, oppfatte og vurdere noe på bestemte måter. Habitus tilegnes sakte, men sikkert gjennom en form for sosialisering (Bugge 2002:224–237). Habitus integrerer erfaringer fra fortiden og historien, og denne kroppsliggjorte kollektive historien trengs for at en gruppe skal kunne reproduseres (Bourdieu 1977:82–85).

På ulike sosiale arenaer på Svalbard fungerer kjennskap til steder og kunnskap om scooteren som en kulturell kapital som ikke er likt fordelt i befolkningen. En vennegjeng jeg innimellom drakk kaffe med, kjærestepar og single, alle rundt førti år, pratet som regel om scooterutstyr og reparasjoner over kaffekoppen. Deltagelse i samtalene fordret det å ha en viss kunnskap om hva som fungerte bra med scooterne eller hva som måtte fikses på. Både kvinnene og mennene deltok i samtalen. Et par av mennene ble oftere stilt spørsmål som angikk scootere, de hadde tydelig en status som eksperter på området. Det som kanskje skilte denne vennegjengen fra andre gjenger på samme alder, var at de fleste ikke hadde barn og oftere dro langt av gårde til de små hyttene rundt omkring.

Flere jeg snakket med mente at det å ha vært flest mulig steder og lengst mulig utenfor Longyearbyen, samt å ha sett flest isbjørn og ha vært i farligst mulig situasjoner, ga økt prestisje. Jeg fikk inntrykk av at dette hovedsaklig gjaldt unge personer mellom tyve og førti år, og at kunnskapen ofte ble mindre viktig etter hvert som en hadde bodd der lengre tid eller fikk barn. Dette kan ha sammenheng med at fartstiden som fastboende fører til at en har fått akkumulert kulturell kapital, både i form av erfaring med scooter- og andre turer og/eller deltagelse på andre områder i samfunnet som er viktig for å oppnå status som svalbardianer. Det tas for gitt at folk som har vært i miljøet lenge, har kroppsliggjort

kunnskapen som har blitt en del av deres habitus. En mann, i slutten av trettiårene som har bodd i Longyearbyen i ti år, mente at det ikke lenger var viktig for han å bruke tid på å øve seg på scooteren for å være en god fører. «Bare sånne ettermiddagsturer for å leke med scooteren og sånn, det var det mye mer av før», sier han.

Kunnskap, kjønn og sagnomsuste kvinner

«Du må på en måte tenke litt sjøl på tur etter hvert», sa en kvinnelig informant. En analyse av snøscooterens betydning på Svalbard kan også kaste lys over kjønnsidentitet og kjønnsroller. Etter at mennene hadde hjulpet oss å dra løs scooteren, fra eksemplet nevnt tidligere, ble det kommentert at det er «typisk – her har vi stått i lang tid og lirket og spadd bort den verste snøen, så kommer det en mann og river løs scooteren på null komma niks». Vi, kvinnene, hadde gjort grovarbeidet, men mannen fikk rosen. Det å kunne manøvrere og eksperimentere med snøscooteren var en viktig måte for mange kvinner å fremstå som uavhengige og autonome. Historien om Svalbard forteller også om sterke og selvhjulpne fangstkvinner, som er et viktig ideal for mange kvinner i Longyearbyen. Wanny Wolstad overvintret for eksempel fem år på fangststasjon fra 1932–1937. Hun hadde tidligere vært den første kvinnelige drosjesjåføren i Tromsø, og var dermed en utradisjonell kvinne for sin tid (Hauan 1992:27). Andre kvinner jeg hørte om var Liv Balstad og Helfrid Nøis. Sistnevnte var den berømte fangstmannen Hilmar Nøis' andre kone og ble omtalt som «et grepa kvinnfolk» av en guide på en av mine første scooterturer.

Det er med andre ord sagnomsuste kvinner å leve opp til på Svalbard. Men er det rom for uavhengige kvinner i Svalbards moderne natur der kunnskap om moderne teknologiske duppeditter og hvordan man skifter belte på scooteren er viktig, og der fysisk styrke er en fordel dersom scooteren setter seg fast eller velter? Dette varierer selvfølgelig, og jeg er ikke ute etter å gi noen endelige svar her. «Hva gjør jeg om han plutselig forsvinner over en skrent?», kommenterte en kvinne som følte hun manglet kontroll og kompetanse når hun og kjæresten var alene på tur. Det er ikke alle som føler seg trygge uten mannens assistanse. Likevel vil jeg fremheve at jeg også hørte om flere «jenteturer» der kvinner dro på tur alene. Så selv om villmarken kanskje assosieres med villmenn, er det på Svalbard flust av «grepa kvinnfolk». Med fare for å dikotomisere og sette menn og kvinner i bås viser jeg her til Hauan, som er opptatt av å få frem at Wanny Wolstad ikke var en avseksualisert person strippet for kvinnelighet

(Hauan 1992:26). Gjennom å lese Wolstads dagbøker fra fangsttiden på Svalbard ønsker Hauan å bevise at det å være en «spesiell kvinne» ikke nødvendigvis er ukvinnelig. Hun mener derimot at fangst som yrkesgruppe har fått inn kvinnelighet gjennom Wanny. I tillegg til fangst og mannsdominerte aktiviteter, gjorde Wanny også «typisk» kvinnearbeid som å bake. Ifølge Hauan forteller hun også om sine erfaringer på en måte der kvinneligheten trår frem (Hauan 1992).

Det er ingen tvil om at det eksisterer en bevissthet rundt menns og kvinners roller på Svalbard og hvordan befolkningens kjønns sammensetning har endret seg. Flere ganger sa folk til meg at «*før i tida var dette et mannssamfunn, men det er det ikke lenger*». Likevel snakket jeg med flere kvinner som for eksempel mente at det var et problem at menn ofte fikk tilbud om jobb på Svalbard eller hadde en interessant jobb der, mens kvinner «ble med på slep» og hadde problemer med å finne seg relevante og foretrukne jobber. I noen yrker, som i gruvebransjen og stillinger på UNIS, er menn sterkt overrepresentert¹³. Men jeg hørte også om kvinner som var fornøyd med å være hjemmeværende, siden mannen tjente godt nok til at hun kunne det. Kjønnsidealer tar ulike former også på Svalbard.

Alene på turen sammen med andre

Tenk å være som dem! Når trangen griper dem, så drar de. Ingen sekker eller kasser å slepe på, ingen skip å passe, eller tillatelse å innhente, ingen venting, ikke annet enn dem selv – og jegerne. Jegerne i tusenvis med geværer av samme kaliber som mitt. Likegyldig. Jeg misunner disse gjessene. Risikoen ville være friheten verdt – friheten og flukten (Ruud & Maxwell 1978:50–51).

Sitatet ovenfor er fra Odd Ivar Ruuds selvbiografi fra årene som fangstmann på Svalbard. *Friheten* en kan oppleve med scooter- og hytteturer innebærer for mange informanter også et ønske om å mestre den «ville naturen». Fangstmanssidealet fra den arktiske litteraturen, der den ensomme, sterke, hardt arbeidende mannen overlever og vinner dueller med den utfordrende naturen, er høyst levende idealer for mange som reiser til og bor på Svalbard (se Berg 1987, Broch 2005:109–110). Kan hende identifiserer den mannlige gruvebusen jeg nevnte seg med «The lone hunter in Svalbard» (Broch 2005:110) når han snakker om frihetsfølelsen det gir han å være steder der det ikke er spor etter andre

¹³ Telling på UNIS' lister over ansatte URL: http://www.unis.no/35_STAFF/staff_intro.htm [Lesedato 20.3.2009].

mennesker. Samtidig foretrekker han å reise på tur sammen med likesinnede, noe som kan tolkes som et behov for å føle trygghet i og ha respekt for Svalbards natur. Er det å fortelle om frihetsfølelse og mestring av naturen en del av et image? Er det en måte å fremstå som mer interessant? Dersom sport og fritidsaktiviteter er viktige for identitetsdannelse, slik Pedersen og Viken (2003) hevder, vil det muligens være viktig å fremstå som barsk og selvhjulpen på tur. Det er tydelig at fortellinger om scooterturer er en viktig del av mange personers selvpresentasjon, og dette kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

Å kjøre snøscooter og dra på tur fordrer ulike holdninger som kan knyttes til Douglas' idealtyper. Idealet som fremstilles, er ofte *individualistens*, det å ta sjanser, prøve nye ting, reise nye steder og utfordre seg selv, men også den isolertes evne til å kunne klare seg selv og være fri i naturen. «Du må jo kjøre selv. Det er jo ikke noe kult å sitte bakpå», sa flere av mine informanter til meg. Selv om det hele tiden understrekes at en må lære av andre, blir selvstendighet også sett på som et ideal og en kvalitet når det gjelder scootertur. Gullestad hevder at nordmenn er opptatt av å erfare naturen alene eller i små grupper av familie eller nære venner. Å være i naturen er en slags uavhengig beskjeftigelse der man kommer seg bort fra «de andre» i samfunnet og slik kan føle autonomi og kontroll over seg selv (Gullestad 1992:206). Likevel mente de fleste jeg snakket med at det var idioti å legge ut på tur alene, at det var viktig og riktig å skulle ta hensyn til hverandre. Dette belyser en svakhet ved Douglas' idealtyper fordi idealene går på tvers av hva folk faktisk gjør. Selv om flere av mine informanter vektla selvstendighet, det å være «fri» og det å mestre naturen gjennom mestring av scooteren, ville de færreste legge ut på tur alene.

På turen hjem fra «gudstjeneste i det fri» Langfredag, er vi 12 scootere i følget. Det blir klart for meg at det gjelder egne regler for hvordan man bør oppføre seg når man drar i følge. Det er for eksempel lurt å ha en rifle både lengst foran og bak i kolonnen. Alle skal holde avstand til scooteren foran og holde øye med den bak. Når vi stopper for å sjekke at alle har det bra og henger med, mangler vi to scootere. En kvinne som har ledet an scooterkaravanen, kjører tilbake for å se etter dem som mangler. Etter en stund kommer de alle tilbake. De forklarer at vi har kjørt for fort for den ene, og den andre hadde noen problemer med hjelmen så han ikke kunne se ordentlig. Vi forstetter i et roligere tempo, men stopper igjen etter en liten stund, fordi det står fire skigåere og vinker med stavene. Det er et følge på fire menn, en australsk guide og tre utenlandske turister, som har gått i ni dager fra Ny Ålesund, men ikke

orke mer. De befinner seg fortsatt en dagsmarsj fra Longyearbyen. Kvinnen som har ledet an og et par andre begynner å ordne med og binde pulkene fast bak scooterne. Vi omrokerer oss sånn at alle får sitte på (feltnotater).

Her kommer samholdet på scooterturer godt frem. Det ble hele tiden tatt hensyn til dem som kjørte sakte, og vi var til og med «barmhjertige samaritaner» for utslitte skigåere. Tryggheten og samholdet utfordres imidlertid av et element av fare. Også i scooterfølger kan det gå galt, noe det gjorde i mars 2009 da en mann omkom i et snøskred:

Å kjøre snøskuter handler ofte om å tørre, det være seg under kryssing av tvilsom fjordis, kjøring på ukjente breer – eller ganske enkelt opp et sted med et visst fall. Og det er alltid noen som kjører først (Amundsen 20.3.2009:2).

Eksklusivt eller inkluderende? Ambivalente holdninger til scooteren

Det er ulike grunner til at noen personer ikke drar på scootertur. En mannlig informant i tyveårene pratet sjelden om scootere og turer når vi møttes med andre på kafé eller bar, og jeg tenkte at han rett og slett ikke var interessert i det. Under et intervju forklarte han imidlertid at han følte at han manglet erfaring og utstyr, og derfor ikke ville være med på tur: «Altså, hvis det skjer noe så skal jeg liksom klare å redde meg selv på sett og vis», sa han. Han følte seg til bry og ville ikke avhenge av andre. Snøscooterturer fordrer en slags autonomi og uavhengighet, samtidig med en avhengighet. Jeg fikk også innimellom følelsen av å «være til bry» siden jeg ikke kunne kjøre scooter selv, men måtte sitte på med noen, og dette ikke var ønskelig for de fleste jeg snakket med. Kjøp av scootere og utstyr, samt reparasjoner fordrer også finansieringsevne. En mann jeg intervjuet som har bodd på Svalbard i over åtte år kalte det første året der oppe for «underskuddsår» fordi det går mye penger med til scooter, klær og utstyr. Selv hadde han brukt over 400 000 kr på scootere og utstyr i løpet av sine år på Svalbard.

Snøscooterturer kan også som vist i eksemplet fra ss 55–56, skape en form for solidaritet, og virke inkluderende. Mange informanter påpekte at scooterturer var viktig for å bli kjent med andre innbyggere. En kvinnelig informant som har bodd i Longyearbyen i fire år, og bor der sammen med mann og

barn, sa at når hun drar ned til fastlandet så møter hun heller mennesker hun ble kjent med på Svalbard enn dem hun kjenner fra før. Dette er, ifølge henne selv, kanskje litt spesielt, og hun har lurt på hvorfor det er slik. Hun tror at man fort knytter bånd til folk fordi man deler «*såne spesielle opplevelser og den spesielle plassen Svalbard er, som ingen kan skjønne om man ikke har vært her*», og påpeker at man på tur i Svalbardnaturen må stole på andre personer: «*Hva som helst kan skje, og man må stole på folk, også folk man ikke kjenner så godt fra før*», sier hun, og mener dette er med på å knytte menneskene sammen.

Det ikke slik at alle som bor i Longyearbyen, flyttet dit for å bevege seg mest mulig ut i naturen, noe det er lett å anta dersom en ser på den fremtredende plassen natur og opplevelser knyttet til den får i ulike fremstillinger av stedet. Drømmen om å finne tilbake til den opprinnelige og autentiske villmarken blir ofte vektlagt i reportasjer og fortellinger om Svalbard. I desember 2008 sendte NRK et fjernsynsprogram med den britiske skuespilleren Joanna Lumley, kjent fra tv-serien *Absolutt fabelaktig*. Lumley hadde reist til Norge for å få oppfylt «drømmen om nordlyset», og i et klipp, der hun står ute i snølandskapet på Svalbard sa hun noe lignende: «*Here I am, in the essence of life*». Hun er ikke alene om å beskrive naturen på Svalbard slik. I fangstmannen Odd Ivar Ruuds selvbiografi heter det «I den arktiske slumring ble hans eget liv og det tause liv omkring han redusert til det essensielle» (Ruud & Maxwell 1978:63). Dette illustrerer ideen om å kunne oppleve en «essensiell villmark».

Ikke alle søker denne typen opplevelse. Noen personer er rett og slett ikke interessert i å kjøre scooter, eller lei av de samme turene. En mann som har bodd i Longyearbyen i åtte år forklarte at helgene fra midten av februar og til mai kunne være slitsomme fordi han ofte fikk besøk fra fastlandet av venner og familie som forventet å bli tatt med på scootertur. Fritidsaktiviteten føltes til tider mer som en plikt enn moro. En annen mann forklarte sin manglende interesse for scootere med at han ikke er interessert i å «oppdage» naturen: «*Hvis vi er på en hyttetur eller noe og det er en som spør (kan vi ikke kjøre den og den omveien for den er så fin) så er jeg garantert den som sier nei*». Han karakteriserte seg som motstander av «planløse ting», å gjøre noe bare for å gjøre det: «*Hvis jeg har et mål, som å sykle for å komme i bedre form så er det greit, men ikke bare for å se hva som er over neste knaus*». Denne mannen har bodd i Longyearbyen så å si hele livet. Han var minimalt opptatt av å oppleve naturen, men desto mer interessert i å høre på musikk og spille instrumenter og dataspill.

Se på isen smelte? Tanker om miljøvern og scooterbruk

Naturen er ikke lenger bare en lokal affære. Globalisering har utvidet grensene for naturpolitikk og miljøansvar ut over nasjonalstater og kultur (Pedersen & Viken 2003). Aviser og medier presenterer Svalbard som en slags «siste villmark» – en villmark vi i Norge har globalt ansvar for. «The village green is nothing less than the entire globe», mener Descola og Pålsson (1996:13). Dette ser vi ikke minst i klimadebatten som for lengst har nådd Svalbard. Ikke alle som bor i Longyearbyen er like opptatt av natur- og miljøvern, men irriterer seg ofte over politikerne sørfra som flyr opp til Svalbard for å «se på isen smelte». Dette var en kvinnes kommentar som er illustrerende for mange informanters skepsis til klimaforskere og politikere. Det interessante er at det folk sier ikke alltid stemmer overens med det de ønsker. De fire ulike måtene å oppfatte naturen på: som skjør, som robust, som robust innenfor visse grenser, og som uforutsigbar, kan gjenkjennes i måten mennesker som bor i Longyearbyen handler i og snakker om naturen. Selv om Douglas mener at vi alle foretrekker en av de kulturelle prototypene, mener jeg at holdningene synes å variere ut fra setting og behov, og at praksis og ideologi ikke alltid stemmer overens. Det er fullt mulig å snakke om naturen som skjør, klimaendringene som menneskeskapt og som noe som burde motvirkes i et øyeblikk, for så å klage på at Sysselmannen setter begrensinger for ferdsel med snøscooteren i neste øyeblikk. Det er også fullt mulig å lese fangstmanslitteratur og være fascinert av et ideal om å klare seg selv, og overvinne farer «i ett med naturen», men selv kjøre pent og rolig med scooteren på en dagstur, og så dra hjem til en varm leilighet med dusj, fjernsyn og vin.

«Jeg likte spesielt godt, da jeg kom hit, det med at Longyearbyen var annerledes. At mange lover ikke gjelder på Svalbard». Mannen som uttalte dette flyttet til Longyearbyen på 90-tallet, og er oppgitt over det han opplever som en normalisering av samfunnet, med økende reguleringer og lovgivinger: *«Det finnes ingen motpol, når det gjelder freding av miljøet og sånn. Men man kan jo ikke starte noen «anti-miljø-gruppe» selv om man ikke enig i all fredinga»*, sier han. Samtidig poengterer han at han fortsatt får frihetsfølelse når han reiser på scootertur. Mary Douglas' modeller kan virke nokså rigide slik hun fremstiller dem. Det er imidlertid interessant å se på overgangene mellom dem. Noen holdninger er mer aksepterte enn andre, og kanskje vanskelige å kombinere med behov og ønsker. Man er enige om at man må la isbjørnen være i fred, men vil samtidig gjerne se en. Jakten på estetiske opplevelser i naturen på Svalbard, «the essence of life» slik Lumley beskriver den, utgjør en kontrast til naturen som lekeplass for scooterkjørere.

Ut på tur i motordur – fred og ro eller fart og spenning?

En lokal sangskriver holdt konsert og fortalte under opptreden at hun med sin gamle scooterhjelme kunne sitte og synge, mens hun i den nye, som er en halvhjelme med maske bare hører «rrrr», lyden av motoren. Det er interessant at scooteren, med dens motorstøy og bensinlukt, gir mange følelsen av å være helt fri. Idealene om å komme tilbake til naturen og det enkle liv skjer, som Garvey påpeker, for mange av innbyggerne på Svalbard paradoksalt nok gjennom materielle manifestasjoner og konsum (Garvey 2008:203). Fra Longyearbyen foregår mange turer ristende med en bråkete scooter. Dette står i sterk kontrast til det flere samfunnsvitere hevder er den «typiske norske» måte å dra på tur i naturen på (se s 46). Snøscooteren er på mange måter en inntrenger i Svalbards natur, som utfordrer «den ekte og autentiske naturopplevelsen» som mange sier de søker i Svalbards natur. En liknende argumentasjon benyttes i hvert fall av personer som ikke er like positivt innstilt til scooterbruken. En kvinne likte godt å gå på ski i Bolterdalen eller oppå «Gruve 7-fjellet» (som formelt heter Breinosa), fordi disse områdene er forholdsvis scooterfrie områder. Slik unngikk hun å høre motordur, og kunne oppleve stillheten og roen som naturen tilbyr. En annen nylig innflyttet kvinne jeg snakket med hadde vært på en guidet scootertur, og en guidet hundespantur, og var ikke i tvil om at den siste var det som passet best for henne. Igjen var det roen og stillheten, og det å være «mer i kontakt med» naturen som var begrunnelsen.

Hundespant symboliserer en tradisjonell måte å ferdes i naturen på, slik fangstmenn opprinnelig gjorde. Ruud & Maxwell (1978) skriver om huskyene sine som trofaste «venner» i det isolerte og ensomme fangstlivet, som holder han varm i kalde netter, som varsler når det er isbjørn i nærheten. Hunden er en venn, en trygghet, en alliert, en å stole på. Med hundespant har en god tid, det går så raskt det går og menneske og dyr samarbeider. Scooteren står for noe helt annet. Her blir det hele tiden fokusert på fart og spenning. Det er ikke mulig å kommunisere med en snøscooter, og det er på mange måter en uttrygg transportmåte. Får man «white-out» i 80 km i timen, kan det være vanskelig å stoppe i tide. Douglas mener individualisten er «driving in a fast lane» (Douglas 1996:83). Å oppleve naturen med hunder eller på beina minner mer om Douglas' *egalitære* idealtipe som foretrekker en enkel livsstil, og en mer spirituell kontakt med naturen. Å lære seg å drive med hunder er imidlertid ikke gjort på en dag. Det fordres en egen kunnskap og er både fysisk tøft og mer forpliktende enn en scooter som kan settes garasjen over sommeren. Hunder har man ansvar for året rundt.

Lien og Spjuth (2009) hevder at det å ha erfaring med vind og snø er innskrevet i et norsk nasjonalt ethos, der robusthet og utholdenhet sees på som gode egenskaper. Det eksisterer også, ifølge dem, en moralorden for hva som er riktige måter å bevege seg i naturen på. Borch forteller også om negative holdninger til bruken av scooter siden denne formen for å oppleve naturen strider imot et «norsk borgerlig ideal, nedarvet fra blant andre Nansen, om et enklere liv i naturen i stillhet og kontemplasjon, hvor fysisk aktivitet står sentralt» (Borch 1997:96). Her oppstår det et par interessante spørsmål. Er det slik at dette idealet i dag er representativt på Svalbard og ellers i Norge? Eller er det et opphøyet ideal som de færreste deler? Hyttetur kan for noen handle om fyll og fest, men dette avhenger selvfølgelig av hvem som er på tur og hvorfor. Dersom det handler om å utfordre seg selv og sin fysiske utholdenhet, velger en kanskje heller å gå lange skiturer. Idealene skifter ut fra hva en ønsker å oppleve, og hvem en ønsker å være. Her har Douglas et poeng. Visse kulturelle holdninger, eller idealtyper, vil sammenfalle med hvordan en tenker om og oppfører seg i naturen. Dersom en person søker naturens stillhet, og opplever en slags spiritualitet i naturen, er denne personen mest sannsynlig mer opptatt av å verne miljøet, av å gjøre minst mulig inngripen i naturen og for eksempel være tilhenger av å gå til fots. Milton er opptatt av *emosjoners* betydning for hvordan vi mennesker handler i og tenker om naturen (Milton 2002:4). Hun mener miljøvern henger sammen med følelser, med erfaringen en har gjort med naturen, og opplevelser i den. Milton skriver innviklet, men noe av argumentasjonen er enkel å følge: Dersom en har hatt sterke og positive naturopplevelser som liten vil en mest sannsynlig fortsette å ha det som stor.

Det er imidlertid viktig å påpeke at det å kjøre scooter ikke sammenfaller med en ignoranse ovenfor naturen og miljøvern. Det vil være for generaliserende og enkelt å hevde noe slik. Klimatiske forutsetninger spiller også inn på hvorfor scooteren er et foretrukket fremkomstmiddel for mange. På scooteren kan man sitte i en varm scooterdress, dekket fra topp til tå, og slippe å svette for mye. Svalbard er store deler av året et meget kaldt sted å være. Å gå på ski kan være en risikabel affære i forhold til at man lett kan få forfrysninger. Sesongen for skitur er kortere enn scootersesongen: De fleste jeg snakket med foretrakk hovedsaklig slutten av april, mai og til snøen smeltet i juni som skimåneder, og noen går på ski om sommeren oppe på fjellene. Også for skigåere er det en utfordring å lære seg hvilket utstyr som er nødvendig å ha med, og å kle seg riktig for å regulere temperaturen best mulig. For meg som er vant til oppkjørte skogsløyper med «silkeføre», er det noe helt annet å gå på ski på Svalbard. Det finnes få oppkjørte spor, og underlaget er ofte hardt og isete. For å gå på fjellene må en ha fjellski med

stålkanter samt feller, en burde ha med skift i tilfelle en svetter, for ikke å fryse. Dersom en beveger seg utenfor Longyearbyen, er det påbudt å ha med rifle. Det er rett og slett mer som må tas med i betraktning, og litt «tyngre oppakning» som skal til på en skitur i Svalbards natur enn i Nordmarka.

Scooterferdigheter og evnen til å mestre utfordrende situasjoner utgjør uansett en form for kulturell kapital, og belyser ulik selvpresentasjon. Idealet er å være litt «vill og gal», men ikke mer enn at man har kontrollen over det man gjør. Etter turen kan man sitte på Puben og snakke om alt som «nesten gikk galt», og dyktige og dristige scooterførere blir beundret. Eller man kan lage en film og vise den på fest, for eksempel en slags «scooter-roadmovie» med innslag av storslått natur, diverse dyreliv (isbjørn, reinsdyr, rev, sel) og filming «fra hofta» fra scooterryggen. I neste kapittel er det disse narrative fremstillingene av stedet Svalbard som står i fokus.

Hundespann under Solfestuka.

Skitur i Longyearbyen. Huset i bakgrunnen.

Kapittel 3

Svalbardbasill og siste båt – narrativer på Svalbard

«Den gang motoren gikk varm». Fortelling om en scootertur

Jeg er tilbake på en gjervisitt i Longyearbyen i desember 2008, og sitter på Karls-Berger sammen med noen bekjente, deriblant en mann i trettiårene som har bodd her i over åtte år. Vi drikker øl og snakker om «dåpen i det fri», som fant sted Langfredag tidligere samme år. Mannen forteller at han kjørte scooter ut med kona og deres lille baby i en sluffe bak, en slags vogn med spritlampe inni som gjør at man holder seg varm. Fordi de måtte kjøre veldig sakte for at det ikke skulle humpe for mye, gikk motoren varm. «Jeg tenkte faen, og så midt her ute, men så begynte jeg bare å skuffe snø inn i motoren, kjørte litt, stoppet og skuffet snø, kjørte litt, stoppet skuffet snø osv», forteller han. Jeg lurte på hvordan han visste at det var det som skulle til for å få i gang motoren. Han svarte at han ikke hadde opplevd det før, men hørt om andre som hadde opplevd noe lignende. «På turen hjem satt jeg med foten ned i snøen så det sprutet snø opp i motoren kontinuerlig. Det var ganske slitsom og hele jeg ble full av snø», sier han (feltnotater).

Noen hendelser generer narrativer som er typiske på Svalbard. Fortellinger om snøscooterturer og særlig turer der det skjedde noe uforutsett, blir fortalt på ulike sosiale arenaer, som på puber og kafeer, i kaffepauser/lunsj på jobben og peisestuekvelder i regi av kirken. Det var ikke bare jeg, en lyttende antropologistudent, som fattet interesse for slike fortellinger. Jeg la merke til at særlig nyankomne ofte stilte spørsmål og var nysgjerrige på å høre om andres erfaringer fra scooterturer og andre opplevelser fra Svalbards natur. Fortellingen ovenfor handler om en scootertur der noe gikk galt, eller *nesten* gikk galt. Samtalen fant sted på en pub, en typisk arena for fortellinger som denne. Vi drikker øl, og prater hovedsaklig om lokale tema og hendelser. Hvorfor forteller mannen meg denne historien? Han kunne bare sagt at han også var tilstede under dåpen, det vi i utgangspunktet snakket om, men velger å fremheve den vanskelige turen til og fra.

Ifølge sosiologen Erving Goffmans teorier, som ble utviklet i 1950-årene, men som fortsatt har stor tolkningsrelevans, ønsker vi ikke å fremstå som personer som lever rutinepregede liv. Goffman mener vi forsøker å fremheve vår atferd i situasjoner vi inngår i gjennom å gi et preg av kreativ spontanitet. Slik gir vi uttrykk for at vi er spesielle og enestående (Goffman 1992:48). Gjennom å fortelle om hendelsen får mannen sagt noe mer enn bare «vi kjørte også ut dit (punktum)». Han gir inntrykk av at turen var et ork. Ord som «slitsom» og «faen» uttrykker det, men samtidig gir han inntrykk av å ha hatt full kontroll og evne, basert på erfaring og kunnskap, til å håndtere situasjonen. Goffman hevder vi alle ønsker å

presentere oss på bestemte måter. Når en person kommer sammen med andre, vil han vanligvis handle målrettet for å gi de andre det inntrykket det er i hans egeninteresse å formidle (Goffman 1992:13).

De fleste av oss uttrykker og presenterer oss selv også gjennom å *fortelle* korte eller lange historier.

Hva er narrativer og hvorfor er de viktige? Et teoretisk bakteppe

Det å presentere verden gjennom å fortelle og høre historier er et allment menneskelig trekk. Gjennom narrativene konstruerer vi virkeligheten vår (Bruner 2003). Narrativer brukes i konstruksjonen av oss selv, for eksempel i autobiografiske fremstillinger (Ruud & Maxwell 1978). Flere teoretikere vektlegger betydningen av narrativer i selvpresentasjon og selvkonstruksjon (Bruner 2003, Smith 2003, Holstein & Gubrium 2000). I denne avhandlingen følger jeg en slik tilnærming til narrativer.

Psykologen Jerome Bruner mener narrativer befinner seg mellom fakta og fiksjon. Selv om vi vet at verden ikke er som vi fremstiller den i fortellingene våre, forholder vi oss til narrative modeller av virkeligheten og bruker disse for å gi hverdagserfaringene våre mening. Fortellingene er, ifølge Bruner, ikke uskyldige og nøytrale, men rommer beskjeder (Bruner 2003:7). At språk, og dermed fortellinger, er mektige virkemidler for å uttrykke mening og for å overbevise andre, er ingen akademisk nyhet. Poststrukturalistisk inspirerte teoretikere, som Jaques Derrida og de franske feministene Julia Kristeva og Hélène Cixous, hevder at virkeligheten skapes i språket (Fürst 1998:182–185). Psykologen Rolv Mikkelsen Blakar påpeker at vi gjennom å bruke språk kan påvirke andres opplevelser, og dette er uttrykk for sosial makt (Blakar 1996:29). Våre selvpresenterende narrativer inneholder samtidig ideer om hva vi tror er forventet av oss: «Telling others about oneself is, then, no simple matter. It depends on what *we think they think we ought to be like* – or what selves in general ought to be like» (Bruner 2003:66). Dette minner om Goffmans samhandlingsmodeller: Å opprettholde noen normer og forventninger er nødvendig, slik Goffman (1992) understreker viktigheten av å opprettholde en situasjonsdefinisjon og te seg deretter.

Snøscootererhistorien over handler om et problem som plutselig oppsto, og hvordan mannen formidler sin løsning på problemet. Noe uforutsett må ha skjedd for at man i det hele tatt skal kunne ha en

fortelling. Narrativer fungerer som konvensjonell kunnskap om hva som kan forventes å gå galt, og hva som kan gjøres for å gjenopprette situasjonen (Bruner 2003:31), det vil si å gjenvinne kontroll. Narrativer kan slik sees som en kulturs «coin and currency»: Enhver myte, eventyr, drama og andre kulturelle narrativer presenterer kulturelle normer, men samtidig også brudd på normene (Bruner 2003:15). Det handler altså om *moral*.

For Goffman (1992) er det også et poeng at situasjonene legger opp til normativ atferd: Roller og oppførsel må rette seg etter setting og kontekst og de interagerendes statusposisjoner. Her nærmer vi oss sosiologen Christian Smiths narrativbegrep. Smith er som Mary Douglas (1996) opptatt av hva som ligger bak menneskers motivasjon for handling, men der Douglas hevder at vi velger noe fremfor noe annet ut fra et kulturelt standpunkt, mener Smith at vi når vi fremstiller oss selv gjennom narrativer, samtidig vektlegger moralske holdninger (Smith 2003). Smith er opptatt av hvordan vi internaliserer noen strukturelle normer gjennom narrativer vi tror på: «...discrete social norms are usually linked to larger, complicated normative systems that carry some weight of history and tradition, that are meaningful in terms of some believed narrative» (Smith 2003:20). Et eksempel som belyser dette er scooterterur som genererer lokale narrativer der større nasjonale og kulturelle idealer ofte fremheves. I forrige kapittel viste jeg hvordan måten flere informanter snakker om seg selv og snøscootere på, gjerne kan knyttes til idealtyper om en selvberget fangstmann som mestrer de utfordringene han støter på i den arktiske naturen. Det å ikke miste fatningen, ha kontroll over situasjoner og takle utfordringer på en god måte er sentrale ferdigheter og egenskaper fangstmanssidealet representerer. Slike narrative temaer som vi finner i ulike historier fra ulike situasjoner, er imidlertid også allmenngyldige verdier i norsk kultur. Lien og Spjuth (2009:6–7) hevder for eksempel at det eksisterer et nasjonalt ethos i Norge der «idealinnbyggeren» takler natur, fjell og tøff villmark med utholdenhet og robust besluttsomhet.

Flere forskere følger denne ideen, for eksempel filosofen Nina Witoszek som ønsker å se på naturhistoriers relevans i norsk kulturhistorie. Det hun kaller *memer* er varige elementer i vår forestillingsverden som fungerer som sosiale hukommelsesenheter. Memene huskes og omformes gjennom erindringsprosesser. De uttrykkes i form av historier, bilder, melodier og rituelle mønstre (Witoszek 1998:13–14). Witoszek er imidlertid opptatt av at memene ikke bestemmer en felles skjebne, men at individer kan opponere og skape nye *memer*. Naturhistorier utgjør en viktig del av det hun kaller kulturspesifikke

eller nasjonale memner i norsk kultur (Witoszek 1998:14). Slik jeg leser Witoszek, kan det trekkes en parallell mellom memene og narrativer. Uttrykksformene de opererer gjennom har klare narrative trekk. Smith (2003) hevder at større kulturelle og nasjonale narrativer uttrykker moralske normer og regler for ønsket atferd og væremåte, men disse må gjøres meningsfulle i form av mindre narrativer vi tror på. Det betyr at de små narrativene ofte gir oss handlingsdirektiver.

Smith skisserer en punktvis definisjon på hva narrativer er og sier at alle narrativer deler flere generelle trekk: De søker å overføre en hendelses mening ved å situere den til andre hendelser. Gjennom formidlingen av narrativer søker fortelleren å forklare hendelser og gi dem mening. Enhver narrativ har et sett karakterer som er subjekter og objekter for handling. Alle narrativer følger også en struktur der tilhørerne presenteres for fortellingens kontekst og subjekt, får vite om et problem eller en konflikt subjektet må ta stilling til, og hvordan problemet løses (Smith 2003:65–66). Her skiller han seg fra Bruner som mener at narrativer fungerer mer som advarsler om hva som kan gå galt, enn som instruksjoner for hvordan man løser problemene (Bruner 2003:15). På dette punktet er jeg mest tilbøyelig til å være enig med Bruner fordi en slik fremstilling er løsere i formen og fokuserer på selve veien, ikke målet. Et siste element som er med i enhver narrativ, er at fortelleren søker å komme frem til noen viktige poenger. Narrativer gir forklaringer, uthever, gir en forståelse for og innsikt om verden og livet.

Det både Bruner, Holstein og Gubrium og Smith er enige om, er at vi skaper fortellinger, men vi blir også skapt av våre fortellinger fordi vi forteller og gjenforteller narrativer som er med på å styre livene våre (se for eksempel Smith 2003:64). På spørsmål om hva han pleier å gjøre på fritiden, svarte en mannlig informant i midten av trettiårene som har bodd på Svalbard noen år at

Nå på vinterstid sånn nå som sola er tilbake og sånn, så er det ikke naturligt for meg å dra rett hjem fra jobb, bare ta med seg en matbit og så er det rett ut på scooteren. Det, det er ikke, det er liksom ikke helt min greie (fra intervju).

Hvorfor trekker mannen frem det han *ikke* gjør på fritiden sin? Mannen forholder seg til konvensjonelle narrativer. Å dra på tur i naturen er nærmest en forventet aktivitet dersom en bor på Svalbard. Samtidig markerer han avstand og presenterer seg selv som annerledes. Douglas (1996) hevder at vi gjennom den kulturelle holdningen vi har også sier noe om hvem vi ikke er. Men slike idealtyper kan virke rigide.

Narrativteoretikerne er mer opptatt av samspillet mellom individ og kultur: Vi konstruerer virkeligheter og selvbilder og presenterer disse gjennom narrativer, samtidig som vi formes av de samme narrativene. Å analysere narrativer og personers forhold til dem gir en av/for-modell, og tar både kultur, samfunn og individ med i beregningen. Selv om vi former narrativer i lys av det som er kjent for oss, blir ikke individuelle narrativer determinert av disse. Vi er aktive skapere av personlige narrativer, men disse er situert i kontekster (Holstein & Gubrium 2000:103–107).

Goffman (1992) vektlegger viktigheten av situasjonsdefinisjonen av møter mellom mennesker. Goffman definerer en sosial rolle som utøvelsen av rettighetene og pliktene knyttet til en bestemt status. Det er viktig at publikum tar det inntrykket vi gir på alvor når vi spiller en rolle (Goffman 1992:22–24). Inntrykkskontroll er viktig også i selvpresenterende narrativer, og narrativer påvirkes av omstendighetene. Holstein og Gubrium poengterer dette:

What may be a humorous tale about a 'bad boy' in one situation and heard as one of those 'boys will be boys' stories, might better be narrated more diagnostically in a different situation under the auspices of a more clinical concern, for example (Holstein & Gubrium 2000:107).

Narrativene som er fokus for denne avhandlingen, handler i stor grad om natur og den betydningen den har for innbyggerne i Longyearbyen. Men her er også fortellinger som belyser ulike ideer om samfunnet. Gjennom å analysere narrativer som repeteres blant de fastboende, avdekkes ulike ideer om og representasjoner av en mulig Svalbardidentitet. Jeg vil nå gi et eksempel på oppfatninger av muntlige og skriftlige narrativer i konstruksjonen av virkelighet.

«Svalbard fundinn» – Å befeste sannheter

Narrativer som muntlig diskurs er mer dynamiske og enklere å endre og tilpasse, enn skriftlige som står der «svart på hvitt». En kan glemme dem eller velge å ikke repetere dem, til og med benekte dem gjennom å si: «Det var ikke *det* jeg sa». Narrativer som uttrykkes skriftlig søker i større grad å befeste noe som «riktig», original eller opprinnelig versjon. Svalbards «opprinnelsehistorie» er et godt

eksempel på dette. På turistbåtturen til Barentsburg sommeren 2007 (se introduksjon), fortalte guiden at Svalbard fikk sitt navn fra islandske tekster fra 1100-tallet der setningen «Svalbard fundinn» – Svalbard er funnet – står skrevet. Fortellingen skildrer vikingers seilas nordover fra Grønland og deres oppdagelse av en kald kyst. Derfor mener noen at vikingene oppdaget Svalbard lenge før den offisielle og første nedskrevne oppdagelsen ble gjort i 1596. Som historiker Arlov sier det

Den som kommer først til et land, eller i det minste ser og beskriver det, kaller vi vanligvis landets oppdager – uten å reflektere nærmere over saken. Skal oppdagelsen få status som et historisk faktum, kreves det at vi vet hvem som kom først. Det er ikke alltid like lett å fastslå. Når det gjelder Svalbard, vet vi med sikkerhet at Willem Barentsz og hans folk oppdaget både Bjørnøya og Spitsbergen i 1596. Men om nederlenderne var de første som så øygruppen, har vært – og er – et omstridt spørsmål i Svalbards historie (Arlov 2003:26).

Willem Barentsz kalte landet Spitsbergen på grunn av de spisse fjellformasjonene ved kysten. Da Norge fikk suverenitet ble det offisielle navnet Svalbard, selv om Spitsbergen fortsatt er navnet på den største øya i øygruppen (og det de fleste utenom Skandinavia kaller Svalbard). Regjeringen var pådrivere for navnskiftet og ga dermed et «godkjenningsstempel på en mildt sagt omstridt hypotese», ifølge Arlov (2003:311). Guiden satte ingen spørsmåls tegn ved denne fremstillingen, men gjenfortalte det som den «riktige» versjonen. «Helt til det siste har denne oppfatningen stått sterkt i norsk historikertradisjon, og «vikingenes» oppdagelse av Svalbard har vært ukritisk akseptert i populærlitteraturen», hevder Arlov (2003:51), som er noe mer kritisk. Selv om det er forståelig at en har assosiert Spitsbergen (spisse berg) med Svalbard (kjølig kant/side), er det aldri gjort funn som bekrefter hypotesen. Her ser vi hvordan det kjempes om å definere noe som sant. For at noe skal være «historiske fakta», ikke bare «muligheter» (jf Arlov 2003:51), må det kunne bevises gjennom arkeologiske funn og skriftlige kilder. Hvem oppdaget Svalbard? Hvem er rettmessige innbyggere der og hvem kan kalles svalbardianere?

Det er slående hvor viktige *skriftlige* kilder gjøres i Svalbards opprinneshistorie. Den muntlige tradisjonen må vike for håndfaste bevis. Forholdet mellom skriftlige og muntlige narrativer er imidlertid komplekst. Jeg vil hevde at det som fremstilles i *Svalbardposten* på mange måter antar en dynamisk form fordi avisen som regel leses der og da, diskuteres umiddelbart og gjenfortelles muntlig.

Vi pakker virkeligheten inn i narrativer (Bruner 2003), og selv om virkelighet kan forstås som konstruksjoner, er de virkelige for mennesker. Her vil jeg analysere ulike narrativer som ofte repeteres og blir sanne for flere av innbyggerne i Longyearbyen. Disse handler særlig om naturen og om lys og mørke. Men først skal vi holde oss innenfor «det sosiales» atferdsrammer for å se hvordan narrativer avslører ulike idealer og tanker om Longyearbyen som *samfunn*.

Å fortelle Svalbard – narrativer om «før i tida»

På turistbåtturen sommeren 2007 fortalte den tidligere fastboende kvinnen flere historier om opplevelsene sine fra Svalbard, som da det var moskus der¹⁴: Hun og mannen var på vei til hytta i mørkeste mørketid. Plutselig kom en moskus løpende mot dem, og de måtte hoppe utfor en skrent de ikke ante hvor endte. Vi var ca 15 personer om bord på turistfergen MS Polar Girl denne dagen, inkludert noen som nettopp hadde flyttet til Longyearbyen og ville se litt av øya. Guiden spurte om kvinnen ville reise seg og fortelle oss mer om «*hvordan det var her før*». Det førte til en time med gode og spennende historier fra hennes Svalbard. Fortellingene fanget oppmerksomheten til de fleste som var om bord og dreide seg om «*samholdet mellom kvinnene før i tida*», den gangen befolkningen var stedfast i mørketiden etter at siste båt hadde reist ned og isen lagt seg. Det handlet om isbjørnen som «*gikk og luska utenfor Huset, men ble skremt av musikken*», og om mannen som «*ikke mestret jobben som gruvebus, og ble gal første dag på jobb*.» Likevel kunne han ikke dra tilbake til fastlandet. Siste båt hadde reist for vinteren, og han måtte derfor bli flere måneder i Longyearbyen før han kunne dra sørover.

Nå som jeg har gjort feltarbeid i Longyearbyen, har jeg hørt og lest en rekke lignende historier og fortellinger, og skjønner at narrative har en vesentlig funksjon i presentasjonen av Svalbard. Det handler om selvpresentasjon, men også om konstruksjonen av lokalidentitet i Longyearbyen. To ting i kvinnens fortelling er særlig interessante. Den beskriver spektakulære, morsomme og spesielle hendelser: moskusen som jager mennesker i beksvart mørke, og mannen som ble «gal» inne i gruvene. Goffmans poeng om relevansen av selvpresentasjon som sosial strategi støtter opp under dette. Forsøk på å kontrollere det inntrykket vi gir av oss selv, kan dekke over det rutinepregete og fremheve det spesielle,

¹⁴ Det ble satt i land 17 moskus fra Grønland i 1929, men dyrene klarte seg ikke lenge. Siste kjente observasjonen av en moskus som er registrert ble gjort i 1985 (Amundsen 20.3.2009:18)

enestående og spontane ved situasjoner (Goffman 1992:48). Ved å fremheve andres misstilpasning kan vi også fremheve vår egen vellykkethet uten å nevne oss selv.

For det andre føyer den seg inn i rekken av fortellinger om hvordan det var i Longyearbyen før Svalbard lufthavn ble åpnet i 1975. Nostalgi og minner fremheves i fortellinger om «hvor bra det var før». Både kvinnen på båten og flere kvinnelige veteraner som fortsatt bor i Longyearbyen, fortalte at det ble et spesielt samhold mellom overvintrende etter at siste båt reiste og isen la seg i november. Båten forsvant i horisonten, og all kontakt med fastlandet ble brutt til første båt kom våren etter. Fortellingene handler om at alle kjente alle og stilte opp for hverandre dersom noen for eksempel manglet mat. Den gang var det matrasjonering i Longyearbyen, og forbruket måtte planlegges så det varte hele vinteren. Da siste båt dro sørover, var alle overlatt til hverandre, og måtte ta vare på hverandre. «Siste båt» er et begrep med mye symbolsk innhold og låner navn til innledningen på adventsfeiringen og julegrantenningen hvert år. Denne rituelle feiringen markerer den nesten tre måneder lange polarnatta som venter innbyggerne.

I dag er ikke innbyggerne isolert på øya. Nesten daglig kan de benytte seg av navlestrengen gjennom luften for å komme til lys og fastland. Etableringen av helårsforbindelse til fastlandet endret samfunnet i Longyearbyen. Arlov mener de fleste Svalbardveteraner vil svare at endringene har vært både på godt og vondt. «Siste båt-syndromet» savnes kun av de mest romantiske innbyggerne (Arlov 2001:29). De fleste vil være glade for at mørketidens isolasjon er over, og at normaliseringen av samfunnet (se kapittel 1, ss 22–23) bringer «posten, aviser, frukt, gjester, influensa – alt» med flyet (Arlov 2001:29). Som jeg beskrev i forrige kapittel der en mann klagde over flere og strengere regler for scooterferdsel, blir normalisering også ofte brukt som et skjellsord, en utvikling som oppfattes som truende.

Hvorvidt disse ofte repeterte narrative er betydningsfulle, avhenger av personer og situasjoner. De har større gjennomslagskraft ved noen anledninger enn andre, for eksempel på en guidet båttur der de reisendes motivasjon er å tilegne seg kunnskap om stedet og oppleve det på «riktig» kulturelt foreskrevet måte. Gjentakelse er viktig for at narrative skal få fotfeste og leve videre. Det er ikke bare narrative i form av personers korte eller lange muntlige fortellinger som påvirker fremstillingen av Svalbard: *Svalbardposten* distribuerer narrative bilder og reportasjer fra øygruppen. Det gjør også medier på fastlandet og ellers i verden. Kunstnere lager sine fremstillinger, naturvitere sine forskningsrapporter. Narrative kan støtte opp om hegemonier og bidra i kampen om definisjonsmakt,

og muliggjør opparbeidelse av kulturell kapital. En analyse av noen repeterte narrativer kan også avdekke samfunnsendringer og samspillet mellom veteraner og nyankomne. Den vil også kunne si noe om inkluderings- og ekskluderingsmekanismer i Longyearbyen.

Ulike tilnærminger til samfunn

I en artikkel om familiesamfunnet i Longyearbyen snakker Moxnes om ulike måter å tenke om samfunnet på: som lokalsamfunn, gruve- og mannssamfunn og rotasjonssamfunn (Moxnes 2008:73–74). Arlov¹⁵ diskuterer også dette, og legger til at etter 1970-årene beskrives Longyearbyen i tillegg som normalsamfunn, familiesamfunn og livsløpssamfunn. Definisjonene er ofte med i debatten om hva slags samfunn Longyearbyen *bør* være (Arlov 2008:14). Uansett hvordan man velger å snakke om Longyearbysamfunnet, er det lett å se at det eksisterer ulike idealer og oppfatninger side om side.

Da Niels Christie (1975) ønsket å forstå kriminaliteten i det norske samfunnet, tenkte han ut fra to samfunnsmodeller. Han betegner *tette samfunn* som «Samfunn hvor partene er meget sterkt synlige for hverandre, og også som personer stekt gjensidig avhengige» (Christie 1975:28). Det motsatte er *løse samfunn*, som preges av avhengighet mellom sosiale systemer og organisasjoner heller enn på et personlig plan. I Christies små tette samfunn er avhengigheten mellom menneskene som bor der omfattende og personifisert, lik den formen for avhengighet som etter sigende oppstod mellom personene som bodde i Longyearbyen da «siste båt» reiste. I løse samfunn er det større avhengighet mellom institusjoner og sosiale systemer. Der handler det mer om roller enn personer, og rollene man har blir sterkt spesifisert (Christie 1975:25). Tönnies (2001) snakker om to typer samfunn. *Gemeinschaft* er et «tett» samfunn som karakteriseres av personlig lojalitet og personlige bekjentskap. Ifølge Jan Brøgger, som sammenlikner *Gemeinschaft* med et landsbysamfunn, skaper medlemskap i slike samfunn en sterk tilhørighetsfølelse som også bringer med seg en stor grad av forpliktelse (Brøgger 1999:129). *Gesellschaft* er mer abstrakte samfunn der samfunnsmedlemmene bare kjenner noen få personlig. Andre måter å kategorisere samfunn på er som tradisjonelle og moderne, førindustrielle og industrielle, småskala-samfunn og storskalasamfunn.

¹⁵ Både Moxnes og Arlovs artikler er bidrag i *Livet i Longyearbyen. Åpne landkap – lukkede rom*, 2008

Jeg vil nå rette blikket mot hvordan opplevelsen av Longyearbyen som et «tett samfunn» knytter seg til forskjellige og motstridende narrativer som avdekker ulike idealer og varierer ut fra kontekst. Longyearbyen er et moderne samfunn, men idealene om «tradisjon», og om samfunnet som tett, der innbyggerne har tette og personlige bånd, er tydelige.

«Tett samfunn» – positivt og negativt.

I forrige kapittel satte jeg spørsmålstegn ved hvorvidt opplevelsen av Longyearbyen som et «trangt» samfunn er en klisjé som brukes ureflektert. Broch forklarer klisjé som tillærte måter å se, tenke og føle på. Klisjeer benyttes for å rettferdiggjøre og forklare bestemte handlinger og erfaringer for en selv og andre. De definerer ofte hva som er ideelt, men kan også brukes for å dekke over ambivalente holdninger, følelser og tanker (Broch 2000:13). Ved å se på forståelsen av samfunnet som «trangt» eller «tett» avdekkes to ulike narrativer. En er negativt ladet: Trangheten beskriver en følelse av at byen er «liten», både fordi man ofte møter de samme menneskene, og fordi man bor tett. Dette fremstilles som påtrengende, slitsomt og noe man vil vekk fra (se kapittel 2, s. 43ff). Den andre narrativen uttrykker en positiv holdning til et tett samfunn og en antagelse om at personene som bor tett, opplever et nært og godt samhold. Mange informanter har denne holdningen. En mann jeg snakket med berømmet det han kalte et «lite og gjennomsiktig» samfunn. Han hadde bodd i Longyearbyen i underkant av to år, og var begeistret for å møte på «de samme folka» hele tiden. Han følte at han ble sett og inkludert, og mente at det å bli gjenkjent og pratet med gir «en fuel til ego-boostet vårt». Han var faktisk så positiv at han sa:

Jeg tror faktisk at jeg er et bedre menneske her oppe enn jeg er nede. Jeg synes det er enklere å ha med folk her å gjøre på et vis. Folk er på hils og da hilser jeg tilbake, og tenker «så hyggelig» og det gjør noe med deg om du hilser og smiler til folk. I hvert fall gjør det noe med meg, og du vil at folk skal fortsette med det ikkesant? (Fra intervju).

Brøgger mener at samfunnsmodellen Gemeinschaft har stått som «modell for våre idealiserte forestillinger om de enkle samfunns overlegne medmenneskelighet, og som kontrast står bysamfunnets korrupperende effekt på den medmenneskelige solidaritet» (Brøgger 1999:129). Ideen om et lite, tett samfunn der personene synes godt og tar vare på hverandre, henger sammen med en ide om et tradisjonelt samfunn som trues av *moderniteten*. Flere personer fryktet den stadige utskiftningen av

innbyggere, flyt og midlertidighet. En veteran hadde for eksempel sagt til en bekjent av meg at hun syntes det var dumt at de ikke lenger kjente personene det ble skrevet om i *Svalbardposten*. Man omfavner gamle idealer, og tar samtidig imot nye.

Hvilken narrativ velger man? Narrativer endrer seg som sagt etter situasjoner og handler ofte om selvpresentasjon. I forrige kapittel viste jeg hvordan en mann påpekte at mange innbyggere i Longyearbyen er mer opptatt av hvalen i fjorden enn for eksempel internasjonale konflikter. Jeg spurte den samme mannen om å utdype da han under intervjuet sa at «*man har det så godt her oppe*». Han mente at «*tidsklemma*» fra fastlandet ikke finnes i Longyearbyen der alt «*går i sitt eget tempo*». Med dette bekrefter han noe mange trekker frem som positivt med å bo i Longyearbyen. Særlig personer som hadde barn, vektla at de hadde mer *tid* der enn på fastlandet. Nærheten til barnehage og lite trafikk ble fremhevet (se også Moxnes 2008). Dette uttrykker også en opplevelse av trygghet. I samme intervju sier mannen:

Jeg tror man kanskje er litt grunn her oppe når det kommer til tankegang og hva man snakker om og det tror jeg er litt med på å gjøre det litt hyggelig, eller hva jeg skal si. Det er ikke negativt, men det er mye small talk og hygge (fra intervju).

Selv om mannen i forklaringen av hvorfor man har det godt der oppe fremhever «small talken» og den bekymringsfrie hverdagen, kaller han samtidig menneskene i Longyearbyen litt «grunne», et ord som utvilsomt har negative konnotasjoner. Føler han at han må gi en unnskyldning til det han antar er en samfunnsengasjert sosialantropologistudent? «A self is probably the most impressive work of art we ever produce, surely the most intricate. For we create not just one self-making story but many of them» (Bruner 2003:14). Ifølge Bruner presenterer vi oss selv i ulike versjoner, og det er nettopp det denne mannen gjør. Goffman sier det slik: «de inntrykk som gis i dagligdagse sammenhenger, består av motstridende faktorer» (Goffman 1992:61). Det er i dette møtet, der vi motsier oss selv, gir ulike versjoner ut fra hvem vi snakker med, eller sier én ting og gjør noe annet, som avdekker hvordan vi forholder oss til flere idealer, moralordener og konvensjoner. Flere jeg snakket med etterlyste mer engasjement utover lokalsamfunnet. Noen gikk så langt som å kalle innbyggerne på Svalbard navlebeskuende. Jeg tror imidlertid at det å være veldig opptatt av hva som skjer lokalt, ikke er særegent for innbyggerne i Longyearbyen, men typisk i mange samfunn fordi personer er opptatt av det som omhandler og påvirker deres hverdag og umiddelbare nærhet. Selv om det er viktig å si fra at man vet det eksisterer en verden utenfor Svalbard, er mange lite opptatt av denne verdenen i hverdagen.

I noen situasjoner er det nettopp lokalinteressen og lokalengasjementet som overkommuniseres og god lokalkunnskap fungerer som kulturell kapital. Det tette, nære og lokalengasjerte samholdet fremheves som noe positivt og godt for innbyggerne på øya. Igjen handler det om hvilke situasjoner narrative fortelles i. I slutten av mai 2008 omkom en ung mann da han gikk gjennom isen under en scootertur. Under minnestunden snakket presten om naturen på Svalbard som er «fantastisk, men lett kan bli så skjebnesvanger». Han trakk frem hvordan hele samfunnet berøres når noe tragisk eller noe gledelig skjer på øya, men at det finnes en stor styrke i det å leve livene sine så nær hverandre. På vei opp til kirka den morgenen møtte jeg en nabo i gata. Vi stoppet og slo av en liten prat. Jeg fortalte han hvor jeg skulle, og sa at jeg ikke var sikker på om det var greit at jeg dro i minnestunden når jeg ikke kjente den omkomne, men noen av vennene hans. Naboen min, en familiemann som har bodd i Longyearbyen en rekke år, svarte at det absolutt var greit. Han sa at det er «tradisjon for» å stille opp i minnestunder, begravelser og lignende selv om man ikke kjente den avdøde så godt. Fellesskapet og styrken i å stå sammen ble fokus i slike sammenhenger, og nevnt av flere av informantene mine som noe «spesielt» i Longyearbyen. I minnestunden la presten også vekt på at avstanden mellom glede og sorg, liv og død, er kort på Svalbard. I sin preken trakk han frem hvordan stedet Svalbard, med dets ville natur, *utfordrer* livet. Men han fokuserte også på at det nære samholdet i sorg og glede er en styrke når noe vondt skjer.

Med prestestatus er det hans rolle i en minnestund å gi sjelesorg. Uansett var nok det han fortalte et forsøk på å gi mening for dem som var berørt i den meningsløse situasjonen den tragiske scooterulykken representerte. Begrepene «nær» og «samhold» var viktige virkemidler i prestens bidrag til å skape et tett samfunn der alle bryr seg om hverandre.

I små tette samfunn blir imidlertid sladder ekstra synlig. Jeg fikk vite mye om andre som tilsynelatende verken angikk meg eller dem som fortalte det. En mannlig informant mente imidlertid at sladder ikke var noe stort problem og forklarte det slik:

Selv om folk kanskje har dummet seg ut en kveld på byen eller noen har observert deg gå hjem med den og den dama, så blir det ikke så mye snakk om det . Det som en kamerat sa til meg i helgen er at man har en slags «terrorbalanse» på et vis. Neste gang er det kanskje du eller neste gang er det kanskje noen andre, og sånn blir det liksom en slags balansegang da (fra intervju).

Lien, Lidén og Vike (2001:kapittel 1) ønsker å se på hvordan *likhet* kommer til uttrykk som kulturell verdi, som premiss for samhandling, som mål for politisk ideologi eller som myte om nasjonal egenart i Norge. Forestillinger om likhet kan prege vår verdiorientering uten at vi nødvendigvis reflekterer over det. I eksemplet ovenfor bagatelliserer mannen moralske innsigelser, og hever seg på en måte over de normene sladderer kan representere. Han er opptatt av at ingen i Longyearbyen stikker seg ut fordi det neste gang «kan være deg», noe som uttrykker et *likhetsideal*: Ingen er bedre eller dårligere, «her er vi alle like».

«Å kjenne på naturen» – flere narrativer i en kort samtale

Jeg skulle intervjuer en kvinnelig veteran på en kafé. Hun har bodd i Longyearbyen i over tretti år. Hun satt sammen med noen venninner som tidligere har bodd på øya, en som nå bor der i perioder og jobber litt, og en annen som var på besøk. Alle var rundt 60 år. Venninnene ble sittende en stund ut i intervjuet. Jeg vurderte om det var lurt, men kom frem til at det var interessant at det vi snakket om utløste diskusjoner. Ulike oppfatninger om Svalbard ble avdekket. De tre var snakkelystne og pratet i munnen på hverandre. Venninnene kom med kommentarer og innspill og utgjorde et slags venninnepanel som støttet oppunder mye av det veteranen sa. De skrøt av henne og uttrykte at hun betyr mye for samfunnet i Longyearbyen. På et tidspunkt spurte jeg om opplevelser i naturen er viktig for veteranens trivsel. Spørsmålet utløste en uventet diskusjon:

Veteranen: Jeg hadde nå ikke orket å sitte her og kjenne på naturen i 25 år for å si det sånn.

Venninne 1: Jo, det er noe med naturkreftene

Veteran: Nei nå er du romantisk

Venninne 1: Nei, det er sånn, så enkelt og brutalt og rått

Veteran: Akkurat sånn som du (alle ler av kommentaren)

Venninne 2: Her oppe er vi friske, vi kan springe her oppe, det kan vi ikke nede

Veteran: Jeg er nå glad i naturen jeg og

Venninne 1: Her oppe betyr ikke materielle ting noe

Veteran: Nei, hallo – se på alt fotoutstyret og...

Venninne 1: Nei, men for mitt vedkommende er seks kvadratmeter...

Blir avbrutt av veteranen som sier: Jo, jeg har hatt det godt, men aldri kunnet spare noe. Men har hatt nok til ungene.

Smith (2003) hevder at narrativer situerer det vi opplever i forhold til andre hendelser, i forhold til historien: «We cannot live without stories, big stories finally, to tell us what is real and significant. To know who we are, where we are, what we are doing and why» (Smith 2003:65–67). Smith er kanskje særlig opptatt av store (grand) narrativer, for eksempel en vestlig kristen narrativ, men sier også at narrativer kan være små, biografiske og selvopplevde (Smith 2003:75). En narrativ kan være lang som et epos, eller korte setninger. Så lenge den inneholder et budskap, uttrykker moral, eller har en meningsbærende essens, kan ytringen kalles en narrativ. Eksemplet ovenfor kan deles opp i flere narrativer. De første fem setningene utgjør en liten en som handler om synet på naturen på Svalbard. Kvinnene er uenige om hvor viktig naturen er for dem. Veteranen er ikke så opptatt av naturen på Svalbard som hun er av det sosiale livet i Longyearbyen. Venninnen fremstiller naturen som noe «enkelt, brutalt og rått». Smith mener at en av masternarrativene i det han kaller vestlig kultur, er den *Uttrykksfulle romantiske*: Denne handler om at mennesker en gang levde i pakt med naturen og var «frie» til å erfare naturens forfriskende makt og få bekreftet sine primitive selv gjennom å leve ut lidenskaper og behov. Narrativen slår fast at denne tiden der mennesker hadde kontakt med sitt dypeste, mest autentiske selv, i dag er forbi. Moderniteten fører til at vi undertrykker oss selv. Ifølge narrativen klarer bare noen «fritenkere» å frigjøre seg selv, og dette skjer særlig gjennom kunst (Smith 2003:70–71).

Dette minner om en Rousseauansk ide om naturen, og et sterkt behov for å komme tilbake til den. Witoszek hevder imidlertid at den romantiske tanken om å komme tilbake til naturen ikke hadde like stor gjennomslagskraft i Norge som i for eksempel Tyskland. Noe av grunnen til det var at Norge ikke hadde en stor hovedstadskultur, og dermed var kontrastene mellom kultur og natur altfor ubetydelige til å lage en «sann romantisk fortelling om å vende tilbake til et «ekte og rotfestet liv» (Witoszek 1998:37). Norske romantikere og kunstnere på 1800-tallet hadde en «jordnær» ide om naturen, og fremhevd realisme, sunn fornuft, enkelhet og motvilje mot abstrakte fremstillinger (Witoszek 1998:39–43). Naturen var imidlertid en del av kunstneres fantasi og et estetisk uttrykk også i Norge.

Jaqueline Waldren (2007) viser hvordan Deia, en landsby på Middelhavsøya Mallorca, har blitt et mytisk sted mange ønsker å bo for å oppleve en «autentisk eksistens». Utenlandske kunstnere har reist dit i

årevis i søken etter inspirasjon, økt selvforståelse, kunnskap og uavhengighet. «Det spesielle lyset» fascinerer dem, sammen med følelsen av å bo «nærmere naturen», et sted man er frisk og «i ett med» naturen (Waldren 2007:75). Deia er også en øy, men med et veldig annet klima enn Svalbard. Likevel kan vi se noen paralleller. Begge steder bor det mange tilreisende som har flyttet dit i voksen alder uten å ha vokst opp der.

Deia, for most who were not born or brought up there, exists only as they perceive it, a paradise for rest and relaxation or an exotic landscape designed to test their creative abilities, to discover or soothe their soul (Waldren 2007:80).

Slik Waldren beskriver det, gjøres illusjonen om en autentisk natur til en vare, noe som kan konsumeres. Det er ikke ting eller steder som konsumeres, men personers opplevelser og «sensations of» disse stedene og de illusjonene de får om dem (Waldren 2007:78). I forrige kapittel beskrev jeg hvordan Svalbards natur omtales som noe essensielt, noe rent og autentisk, og med en underliggende forståelse av at vi mennesker lengter tilbake til denne villmarken. Svalbard er et populært sted for kunstnere, for eksempel har Kåre Tveter en egen samling Svalbardmotiver på Galleri Svalbard. Særlig malere og fotografer reiser dit for inspirasjon. Det er der, som i Deia, «det spesielle lyset» og «den vakre og ville naturen» som fanger oppmerksomheten.

På åpningen av en fotoutstilling i det russiske gruvesamfunnet Barentsburg, der fotograf Morten Løberg stilte ut fotografier fra Svalbards natur, sa fotografen selv at *«jeg tror at alle opplever naturen på Svalbard på samme måte. Jeg tror at naturen snakker til oss»*. Løberg bruker en generaliseringsretorikk når han her snakker på vegne av «alle». Han bor ikke på Svalbard, men har en oppfatning av stedet som går igjen i forskjellige presentasjoner av det: Det spesielle lyset, at naturen er fantastisk, at man der er spesielt nær naturen, at samspillet mellom mennesket og naturen er så spesielt på Svalbard. Svalbards natur forstått som enkel, brutal og rå, altså lite kulturpåvirket, og dens påvirkning på menneskene er fortellinger som gjentas på ulike arenaer. Landskapet konstrueres i snakken om det.

Waldren (2007) påpeker hvordan Deia konstrueres gjennom myter som handler om stedets idyll, autensitet og et sted kreativitet kan leve ut og mennesket kan utvikle seg selv i ett med naturen. Ideen om at kontakt med naturen virker frigjørende for våre selv, ja nærmest fungerer som medisin, avspeiles

i en setning som utgjør en liten narrativ for seg: «Her oppe er vi friske, vi kan springe her oppe, det kan vi ikke nede». Hun som sier dette er overbevist om at man på Svalbard er friskere enn på fastlandet. Dette gjør det å bo der til noe helsebringende og noe meningsfullt. Denne narrativen uttrykker imidlertid noe helt annet enn mange andre narrativer knyttet til stedet Svalbard, nemlig hvor kort veien er mellom liv og død. Det harde livet i gruvene, forurensing på grunn av kullstøv, ulykker i en barsk natur og dødens nærvær står i fokus i disse narrativene. Dette handler imidlertid om dødsfall som skyldes ulykker, ikke alderdom. Tidligere prest i Svalbard kirke, Jan Høifødt, sier at «dødsfall på Svalbard er som regel forbundet med ulykker». Siden utgangspunktet for alle som bor på Svalbard er at de er friske og i arbeid, blir det slik at «Svalbard er stedet en ikke dør en naturlig død» (Høifødt i Helgesen 2008:124).

Vi konstruerer og rekonstruerer våre selv ut fra behovene i de situasjonene vi møter, og benytter oss av minner om fortid og håp og frykt for fremtiden. Det er sannsynlig å anta at det å fremheve at man «kan springe rundt og være frisk» er viktigere for en sekstiåring enn en tyveåring. Ifølge Bruner finnes det ikke noe essensialistisk «selv», men han hevder at «Telling oneself about oneself is like making up a story about who and what we are, what's happened, and why we're doing what we're doing» (Bruner 2003:64). Bruner påpeker videre at selv-skapende fortellinger akkumuleres over tid, går ut på dato, og må tilpasses nye omstendigheter og nye venner. Man tilpasser hendelser og gir ulike versjoner som er farget av livet etter hendelsen, og dermed av når man forteller noe (Bruner 2003:65). Å hevde at en blir friskere av å bo i Arktis gir et annet bilde av stedet enn fortellingene om fangstmenn som døde av skjorbuk på grunn av mangel på c-vitamin (se for eksempel Arlov 2003). Tiden endrer seg og de narrative fremstillingene med den. I dag får man c-vitaminer i pilleform og appelsiner i Svalbardbutikken. Det er muligens også lettere å ha et idyllisert og romantisk bilde av Svalbard og naturen der dersom man ikke bor der og savner den, noe de to venninnene ga inntrykk av å gjøre.

«Nei nå er du romantisk», veteranen sier dette til venninnen som synes naturkreftene er spesielle på Svalbard. Hvorfor er det å være romantisk noe galt? Romantisk har flere konnotasjoner enn den jeg allerede har gjort rede for. I en vestlig narrativ fremstilling, som gjentas i blant annet sanger, filmer og bøker, handler romantikk om stemningen rundt to personer som er forelsket. Dette blir klisjéfyllt fremstilt ved hjelp av for eksempel roser, fargen rosa, hjerter og stearinlys. I disse narrativene finner vi også kjønnsforståelser der kvinnen oppfattes som mer «følelsesmenneske» enn mannen. Selv om ingen

av informantene nødvendigvis går god for denne koblingen, forholder de seg tydelig til noen større kulturelle narrativer som utgjør en del av deres virkelighetsforståelse. «Enkelt, rått og brutalt», som i en stereotyp forståelse av kjønn kan ses som maskuline trekk, settes opp mot det «romantiske», kvinnelige. Stereotype og dikotomiserende fremstillinger av kjønn har i lang tid blitt kritisert av feministiske samfunnsforskere (bl.a. Beauvoir 2000, Ortner 1974, Chodorow 1974), som hevder dikotomien kvinne/mann med påfølgende ideer om hva disse kategoriene innebærer, er kulturelle og sosiale konstruksjoner som er med på å reprodusere og legitimere et patriarkalsk samfunn. I «Den nye kvinneantropologien» på 1970-tallet gjorde man opprør mot den mannsdominerte og «male-biased» antropologien, og kjønn som en sosial konstruksjon ble gjort eksplisitt og problematisert (Melhuus et. al. 1992:17). Den poststrukturalistiske vendingen på 90-tallet satte nye spørsmålstegn ved forståelsen av kjønn og om kjønn i det hele tatt eksisterer. Jacques Derridas forståelse av at virkeligheten produseres gjennom *språket* i skrift og diskurs ble vektlagt (Fürst 1998). Narrativer rommer også normer og moral og, som Bruner (2003) påpeker, ideer om hva som *er* og hva som *burde være*.

Smith mener vi forholder oss til ulike narrativer som ofte er i konflikt med hverandre. Det han kaller en *vitenskapelig opplysnings-narrativ* skiller seg klart fra den uttrykksfulle romantiske, og repeteres også i vestlig kultur. Denne masternarrativen kjennetegnes ved troen på det moderne menneskets makt over og evne til å transformere naturen, og hevder at vi kan kontrollere naturen gjennom for eksempel teknologi (Smith 2003:71). I slutten av samtalen ser vi hvordan det som diskuteres handler om ulike moraliteter og syn på natur og samfunn: «*Her oppe betyr ikke materielle ting noe*», sier den ene kvinnen, som raskt avfeies av veteranen. Et romantisk, tilbake-til-naturen-syn vil stå i et motsetningsforhold til et moderne, vitenskapelig syn som søker stadig bedre teknologi og der materiell kultur er en viktig markør for utvikling og bedre tider. Som nevnt i forrige kapittel fordrer scooterturer i Svalbards natur kjøp av en del high-tech utstyr. I hvert fall fokuseres det mye på dette av innbyggerne som bor der og det er ikke uten grunn at det finnes fire ulike sports- og fritidsforretninger i Longyearbyen. Det eksisterer en ide om at innbyggerne har kjøpekraft, og derfor er utvalget i butikkene stort. Jeg hevder at vi her har å gjøre med motstridende idealer og moraliteter. Kvinnene som uttalte seg ovenfor, uttrykker en ide om at Svalbard er nærmere naturen enn kulturen. Idealene om å komme tilbake-til-naturen, det opprinnelige og autentiske, har en annen dimensjon som igjen omhandler nostalgiske følelser for stedet Svalbard «slik stedet en gang var».

Lys og mørke – nøkkelsymboler?

I Einar Møsters *Lovsang til Svalbard* lyder de to første strofene som følger: «Det er natt, men intet mørke, det er dag men ikke lys». Sangen er ikke tilfeldig valgt, men representerer den vesentlige plassen sol, lys og mørke har i beskrivelser av stedet. Dikotomien *lys og mørke* er repeteres i sanger, dikt, kunstverk, prekener og i dagligtale. Forholdet mellom lys og mørke er *synlig* på Svalbard der skiftene er så markante. Også jeg opplevde overgangene mellom årstidene som spesielle. Fra å ha vært inne i noe som føltes som en sort boks i januar, der jeg ikke kunne se noe utenfor, åpnet lyset gradvis for innsyn i landskapet. Det virket mentalt befriende å se horisonter, dybde og slippe «en vegg av mørke», som en kvinne jeg snakket skildret det. Begrepsparet fungerer som *nøkkelsymboler* for innbyggerne i Longyearbyen fordi de, slik Ortner definerer nøkkelsymboler, (1) snakkes om av lokalbefolkningen som (2) ikke er likegyldige til dem, men enten stiller seg negativ eller positiv til dem, fordi de (3) dukker opp i mange og forskjellige kontekster og (4) fremheves mer enn andre lignende fenomener (Ortner 1973:1339). Begrepene er enkle å tenke fordi de lett kan forklare stemninger, humør og følelser. Fordi de utgjør kontraster, brukes de til å tenke forskjell, og dermed blir de nyttige i konstruksjonen av egenidentitet.

Lys og mørke får ulik betydning i forskjellige situasjoner: begrepsparet brukes i fortellinger om liv og død, varme og kulde, ro og bevegelse, samhold og individualitet. Lyset gir, som vist i forrige kapittel, innbyggerne muligheten til å bevege seg ut i «öppna landskap»¹⁶. Samtidig gjentok flere informanter at de likte mørketiden best fordi det da «senket seg en ro» over byen. Andre foretrakk overgangsmånedene. Kanskje ligger dragingen mot nord i dette lysspillet, kanskje innebærer *Svalbardbasillen* den sterke fascinasjonen for fargene, lyset og mørket? Begrepet *Svalbardbasillen* innebærer en tanke om at de fleste som reiser til Svalbard av en eller annen grunn blir «bitt» av basillen, og derfor må vende tilbake. Uttrykket *polarbasill* er brukt av flere for å beskrive en generell fascinasjon for polare strøk, hval- og selfangere, eventyrere, oppdagere¹⁷. *Svalbardbasillen* er en lokal variant. I en direktesendt sending fra Longyearbyen der studenter fra Radio Nova snakker med kunstner Olaf Storø som bor i Longyearbyen deler av året, sier han at det er noe med denne *Svalbardbasillen* som «*kryper inn under foten og setter seg i hjertet*». En mannlig informant i tyveårene som har vokst opp i Longyearbyen og er en av få som har bodd der hele livet, sa at han tror en del mennesker «*har fått for seg at det polare er veldig eksklusivt og langt ute og farlig*», og skjønner også at mange kan ville bære med seg en bit av det. «*Og dem*

¹⁶ Som den svenske artisten Ulf Lundell «trivs bäst i».

¹⁷ Se for eksempel Einar Sverre Pedersen *Polarbasillen. Tredve år rundt Arktis*. Oslo, Cappelen 1969.

som ikke blir bitt de reiser ned fort», sier han. En blir dermed bitt av Svalbardbasillen, eller ikke. Det er dette som skiller dem som blir fra dem som drar.

Svalbardbasillen nevnes også i mediereportasjer fra Svalbard, i tv-serien *Livet er Svalbard*, i bøker fra og om Svalbard, og av guider på turer som arrangeres for turister. Begrepet er rett og slett en Svalbard-narrativ. Flere jeg snakket med nevnte Svalbardbasillen med et lite smil om munnen når jeg spurte dem om hvorfor de bor i Longyearbyen. Smilet virket som et tegn på at dette var en forklaring som ikke sier så mye om de egentlige grunnene til å bli boende der, selv om forklaringen er helt legitim. Bruner bruker begrepet *internalisering* om hvordan noen etablerte måter å snakke på og fortelle gjøres til våre egne (Bruner 2003:98–99). Denne Svalbardbasillen er i høy grad internalisert hos mange innbyggere på Svalbard i og med at det kommer automatisk og naturlig og passer inn i diskursive forløp. Det virker som at flere benytter seg av narrativen for å forklare noe de kanskje ikke forstår, nemlig hvorfor man blir så emosjonelt tilknyttet Longyearbyen og Svalbard. Det gir en felles forklaring på ønsket om å bosette seg der, uten å ta stilling til ulike motivasjoner. Forklaringen gir et fellesskap i det å være «bitt», og dermed også få en sterk tilknytning til stedet. Basiller, i medisinsk forstand, er bakterier, noe man bare får, og ikke kan noe for eller velger selv. Det er en uforskyldt «lidelse», men i denne sammenheng forstått som positiv. Svalbardbasillen blir en del av selvet, setter seg i kroppen, i *hjertet*, et organ som ofte assosieres med stedet for våre emosjoner og følelser.

Lys og mørke i prestens prekener

Jeg vil nå gi eksempler på hvordan presten formidler sitt budskap i metaforer og symboler hentet fra landskapet og naturen på Svalbard. Under festgudstjenesten 17. mai 2008 snakket han nettopp om lys og natur:

I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Alt er blitt til ved Ham, uten Ham er ikke noe blitt til av alt som er til. I ham var menneskenes lys. Og lyset skinner i mørket (Joh. 1). Vi vet mye om lys her på Svalbard. Og vi vet mye om mørke. Midnattssol og middagsmørke. Med de magiske overgangene mellom lys og mørke, hvor himmelen

og jorden farges i blått, rosa, lilla, grønt, gult og rødt. Himmelen her oppe hvor vi bor overgår enhver fargekart hos Jotun. Selv den beste kunstner blir liten i møte med virkeligheten. I møte med Svalbards natur blir vi alle små, våre penselstrøk, våre ord blir små. Og når vi ferdes ute på ski, på scooter, i båt, i helikopter, så er vi bare noen små prikker som beveger seg i det store og mektige skaperverket. Det fyller oss med respekt. Det bør i alle fall fylle oss med respekt¹⁸.

Presten trekker på og kobler sammen ulike narrativer. *Religiøse*; en kristen narrativ om Gud og Jesus som Ordet og Lyset, *globale*; oppfordring til støtte og hjelp i verdenskonflikter, klimatrusler og ansvar for Skaperverket og *lokale*; «Livet på Svalbard»¹⁹. Prekenen finner sted i en kontekst der det *nasjonale* feires og fremheves, og han begynte talen lik de fleste taler på Norges nasjonaldag, med referanser til datoen 17. mai innhold ved å bruke ord som «frihet», «fred» og «grunnlov», ord som ytres av mang en munn rundt om i det ganske land på denne dagen. Selv om Svalbard befinner seg geografisk et stykke unna fastlands-Norge, er øygruppen som det slås fast i *Svalbardtraktaten* «en del av kongeriket Norge» (Arlov 2003:310). At Svalbard i det hele tatt ble norsk kan ha sammenheng med oppbyggingen av Norges som nasjon (se Arlov 2003:kapittel 11). Feiringen av 17. mai i Longyearbyen var et viktig og tradisjonsbundet arrangement. Dagens taler inkluderte også historier om øygruppens sentrale rolle under andre verdenskrig, og vektla solidariteten mellom Norge og Russland. Det spesielle med denne prekenen er at den i så stor grad handler om Svalbard. Presten gjør nasjonaldagen lokal gjennom å bruke dikotomien lys og mørke som virkemidler når han senere i prekenen kommer inn på alt fra klimatrusselen, til hvor flerkulturelt samfunn Longyearbyen er, til ulykke i Barentsburg.

Presten snakker om det magiske fargespillet på himmelen, det ingen kunstner klarer å fange helt og presentere. Hva betyr dette? «*Blått, rosa, lilla, grønt, gult og rødt.*» Fargesymbolikken kan relateres til kristendommen: for eksempel kan gult ha med sol og påske å gjøre, lilla med advent, rødt med juletider. Men alle disse fargene finner en også i nordlyset, som i de månedene det er nattemørk himmel ofte kan sees i Longyearbyen. Brytningstiden mellom polarnatt og solas tilbakekomst, eller når dagene blir kortere og kortere i høsthalvåret, ble av flere jeg snakket med sett på som veldig flott og vakkert.

¹⁸ Jeg har fått prekenen som manus tilsendt av prest Leif Magne Helgesen

¹⁹ I denne sammenhengen rekker jeg ikke gå videre inn på de globale narrativene.

Jeg synes egentlig den derre seinvinteren etter jul, januar og februar, når sola begynner å komme tilbake og man begynner å skjønne hva han Kåre Tvetter tenkte på da han lagde sine malerier, da er det fint (mann i tyveårene, fra intervju).

Presten sier senere i prekenen at møtet med fargene, lyset, naturen og landskapet på Svalbard gjør oss små og bør fylle oss med respekt for naturen som utfordres av klimatrusler, men også for naturen som kan ta liv. Arktis er ubønhørlig, værhardt, et sted for barskinger, gjentas det i fangstmannslitteratur og bøker som omhandler arktisk historie. Lys og mørke relateres til natt og dag, og igjen til liv og død. Under minnestunden for en mann som omkom i et snøskred i mars 2009, sier presten at «Den vakreste soldagen vi har hatt her i år, ble også den mørkeste» (Stav 20.3.2009). Presten benytter seg av det som er kjent for befolkningen i sin trøst. Han naturliggjør den uventede døden ved å trekke inn samspillet mellom lys og mørke som raskt skifter. Både Bruner og Smith er opptatt av hvordan narrativer søker å forklare det uventede, eller gi svar på en uventet situasjon. Ved å forklare liv og død gjennom det kjente lyset og mørket, får presten fortalt en «right tale for the occasion» (Bruner 2003:31).

«Evakueringsfly» og «blåtid». Ambivalente holdninger til årstidene

Lys og mørke fremstår som en viktig dikotomi i konstruksjonen av en Svalbardidentitet. Men kontrasten trenger ikke nødvendigvis å bety det samme for alle, eller være like virkningsfull i alle situasjoner. Jeg spurte dem jeg intervjuet om hva som var deres favorittid på året, og fikk ulike svar. Samtlige fremhevd imidlertid brytningstiden, enten på vårparten når lyset begynte å komme, eller på høsten når det forsvant, som en spesielt fin årstid. En kvinne syntes *blåtida*, når man fortsatt kan tenne et lys i vinduskarmen, men også se hvem du møter på ute, var finest.

Gjennom oppholdet ble jeg klar over at mange innbyggere i Longyearbyen gjennom å uttrykke hva de gledet eller gruet seg til, hva de likte godt og mislikte, knyttet planer og opplevelser til årstider, til lys og mørke. Ulike årstider, og medfølgende lysforhold hadde ulike ideer knyttet til seg. Mørketiden ble av mange oppfattet som en «tid for lokalbefolkningen», det vil si en tid der man så å si bare møter på personer som bor i byen, og en tid for sosialisering og hygge. En mannlig informant i femtiårene mente

imidlertid at det ble altfor sosialt: «Utover høsten og vinteren, er det så mye du kan være med på at det egentlig kanskje blir for mye», sa han og fikk støtte av flere. Det er «mye som skjer» i mørketiden²⁰, noe som står i kontrast til det mange assosierer med en tid for ettertanke og ro, ikke ulik en allmenn forestilling om julehøytiden som en tid for ettertanke, og de nære ting og relasjoner. I Longyearbyen blir de nære ting synonymt med lokalbefolkningen, og det nære og tette samholdet som jeg har vært inne på.

Mørketiden er slik tiden da det tette samfunnet er tettest, og dette oppleves på godt og vondt.

Når lyset kommer tilbake blir det fokus på *bevegelse* (se kapittel 2). Lys og snø betyr for mange nytt liv, lek og moro gjennom scooterturer og skiturer. Den positive innstillingen handlet også om at det i mars og april ofte er mye solskinn og «fint vær». At lys i nord fører bevegelse og lek med seg, er ikke typisk bare for Svalbard. Lien og Spjuth (2009) beskriver *midnattski for kvinner*, et arrangement som finner sted på Varanger-halvøya i Nord-Norge, og ønsker å vise hvordan dette arrangementet er med å danne lokalitet i en region preget av skjøre bosettinger som ligger langt fra hverandre. Hvert år i mai møtes kvinner fra fjern og nær for å ta del i skirennet. Midt på natten i midnattssola, hvis den er fremme, går de en ca 12 kilometer lang tur på fjellet og stopper underveis for å prate og drikke ved bål som er tent opp langs løypa. Lien og Spjuth mener opplevelsen av vind og vær særlig er en viktig del av den opplevelsen folk som bor i arktiske strøk får.

Snøsmeltingen fra begynnelsen av mai gjør det etter hvert umulig å dra på scootertur, og mange ga uttrykk for at de syntes denne tiden var «kjedelig». Som en venn av meg sa: «*Det eneste man kan gjøre her i mai og juni er å drikke*» (og da mente han alkohol). Tidligere leder for kultur- og fritidsforetaket Alf Seltveit skriver i et jubileumsmagasin utgitt i forbindelse med Longyearbyens hundreårsfeiring i 2006 at «Vintersesongen er slutt, og sommerferien står akkurat for døra. Jeg er helt sikker på at store og små gjerne tar en fest før de entrer «evakueringsflyet» noen dager seinere» (Seltveit 2006:2). Å «evakuere» er noe man gjør fra noe negativt og truende, fra krigsområder eller flomområder for eksempel. Det «truende» Seltveit viser til er sommerferien på Svalbard, og turistene som kommer i horder. En mannlig informant i tyveårene sa det slik: «*Cruiseturistene som går rundt i sin egen lille lykkerus og tar bilde av alt, dem kan du få billig av meg*». Mange klagde over at det i turistsesongen var vanskelig å få bord på restauranter, at turistene lagde kø i Svalbardbutikken. At de gikk midt i veien. Ja, at de rett og slett var

²⁰ Bluesfestivalen Dark Season Blues arrangeres i oktober, Polarjazzfestivalen i januar, Svalbardseminaret, en forelesningsserie for Longyearbyens befolkning arrangeres i januar-februar, det er julearrangementer, deriblant «Siste Båt», diverse konserter og foredrag rundt omkring i Longyearbyen i mørketiden.

irriterende. Det virket som om det for mange var viktig å etablere en slags oss/dem-dikotomi, med mørketiden som symbol for «vår» tid.

Broch (2000) mener antropologer, som alle mennesker, må ta høyde for at de ikke med sikkerhet kan forstå og vite alt hva informantene føler, tenker og erfarer. Med et eksempel fra innbyggerne i Timpaus, en landsby på en liten øy i Sentral-Sulawesi, Indonesia, viser han hvordan det eksisterer idiosynkratisk tvil og ambivalens også innenfor nokså små samfunn (landsbyen har rundt 300 innbyggere). Broch beskriver hvordan innbyggerne er uenige om hvorvidt det eksisterer en gul krokodille der, som antas å være en ånd, eller ikke. En kveld var debatten rundt krokodillens eksistens spesielt emosjonell. Noen insisterte på at slektninger (ingen sa at de selv hadde sett den) hadde sett den, noe som landsbylederen avviste som sludder. Til slutt kom de frem til en enighet og konkluderte med at ingen hadde sett krokodillen de siste ti årene (Broch 2000:5–6). Innbyggerne forsøker å unngå konfrontasjoner, har stor respekt for personer med høyere rang og inngår ofte kompromisser når de merker de er uenige, men de er samtidig opptatt av hva andre tenker og mener (Broch 2000:9). De anerkjenner ambivalente holdninger og ulike oppfatninger om hvordan en best forstår virkeligheten.

Fortellinger om den gule krokodillen forblir viktige i Timpaus, ikke fordi innbyggerne forsøker å bevise at den eksisterer eller ikke, men fordi hendelsene knyttet til den var viktige, og forblir viktige. Diskursen rundt krokodillen handler om å organisere erfaringer og gjøre disse meningsfulle, det handler om å gå utover idiosynkratiske oppfatninger, og sortere ut tvetydige holdninger. Slik finner innbyggerne ut hvem som deler deres verdenssyn, men anerkjenner samtidig at det eksisterer ulike oppfatninger (Broch 2000:15). Ingen fortellinger er uskyldige, ifølge Bruner, men inneholder alltid en underliggende beskjed. Vi tar mange fortellinger for gitt og som sanne. «Common sense stoutly holds that the story form is a transparent window on reality», sier han (Bruner 2003:6). Også i Longyearbyen eksisterer det ulike oppfatninger av virkeligheten, noe som avsløres i narrativene. Selv om det kan virke som at «alle» opplever sommeren i Longyearbyen som noe de må evakuere fra, slik Seltveit fremstiller det, er oppfatningene og tankene om de ulike årstidene på Svalbard mer varierte. Du har dem som anerkjenner hvor viktig turismen er for Longyearbyen og for at mange i det hele tatt kan bo der. Noen fremhevd sommeren som fin fordi de da kunne dra på båttur eller fotturer i de mange fjellene som omkranser Longyearbyen, for eksempel til Trollsteinen, Sarkofagen, Sukkertoppen eller Platåfjellet.

Hvilke fremstillinger gjelder? Definisjonsmakt og kulturell kapital

Språket griper og avspeiler *sosiale realiteter* ifølge Blakar og Nafstad, som definerer kommunikasjon som «ei intendert handling med sikte på å gjere noko felles med eller kjent for bestemte andre» (Blakar & Nafstad 2003:19). Kommunikasjon er en «negotiation of meaning», en forhandling der den ene parten ofte prøver å påvirke den andre. Spørsmålet er hvem som får gjennomslag for sin definisjon (Blakar & Nafstad 2003:23–24). Redaktøren av *Svalbardposten* er både godt likt og mislikt blant de fastboende i samfunnet. Noe som irriterte mange av dem jeg snakket med, var at de følte han snakket på vegne av alle innbyggerne, med altfor subjektive meninger og med svulmende ord. Andre kritiserte han for å være for lite interessert i enkelte sider ved samfunnet. Andre igjen mente at han virket arrogant ved å gi uttrykk for å være en av få som har kunnskap nok til å uttale seg om stedet. Amundsen innehar utvilsomt god lokalkunnskap, men enhver person som besitter en så synlig posisjon i et så lite samfunn, vil risikere å få kritikk. Det er heller ikke merkelig at en avis som nærmest har monopol på fremstillingen av stedet både vil være veldig viktig for innbyggerne og samtidig mislikes. Det er uansett interessant å analysere et par av *Svalbardpostens* narrativer. En uke i oktober 2007 innledes lederen slik:

Så er vi der igjen, midt i snøgovet. Hvor fortreffelig er det ikke å la seg herje med; å kjenne snøen piske seg i ansiktet, knipe øynene sammen, krype inn i dunjakka og slå kul på ryggen, dra lua nedover ørene, plante nevene dypt i jakkelomma. Gjerne hoie, bevarer, hoi i vei: Vinteren er her, vinteren er her. Faen så flott. Pokker til vær. Huhei hvor det går (Amundsen 26.10.2007:2).

For det blotte øye kan dette leses som en hyllest til det barske, det værharde, det vindsterke, det arktiske, en hyllest til Svalbard på sitt mest typiske, forstått som sitt mest ekstreme, en hyllest til vinteren, og en hyllest til dem som bor i dette «pokker til vær». Vi spiller på emosjoner når vi benytter språket for å påvirke mottakeren. Dette kan sees som en form for maktbruk (Blakar 1996:35). Amundsen spiller åpenbart på emosjoner i sine ledere. Et par informanter betegnet lederne hans som «svulstige». Men dette er fengende tekst. Amundsen er ikke redd for å smøre på med overdrivelser og understrekende retorikk. Narrativen kan imidlertid også forstås ironisk. «Hvor fortreffelig er det ikke å la seg herje med, kjenne snøen piske seg i ansiktet, knipe øynene sammen». Er dette beskrivelsen av en behagelig og positiv,

ja «fortreffelig» opplevelse? Eller handler det å måtte «*krype inn i dunjakka og slå kul på ryggen, dra lua nedover ørene, plante nevene dypt i jakkelomma*», om at nå er det surt og kaldt og slitsomt å bevege seg nedover veien? Er dette en svulstig beskrivelse av Svalbard? Eller er det et uttrykk for at det nå hadde vært godt med varme og palmesus? Jeg skal ikke her konkludere med verken det ene eller andre, bare påpeke at narrativer ikke er uskyldige, slik Bruner (2003) hevder. De inneholder beskjeder og tolkes og oppleves ulikt. Jeg mener for eksempel ikke at Amundsen her rosebilder bildet av Svalbard, slik det lett kan oppfattes, men faktisk uttrykker ambivalente holdninger til det barske været og stedet.

Hva er svalbardsk? Hvem er svalbardianerne? John Comaroff mener identitetspolitikk *sui generis* handler om å (gjen)-skape *historien*. Hans posisjon i studier av etnisk identitet, og generell identitet, er at identiteter ikke er ting, men relasjoner. Man kan for eksempel bare synliggjøre etnisitet og nasjonalisme dersom man tar med et *historisk perspektiv*: Hvordan identitet blir produsert, hvordan identitet konstrueres og essensialiseres (Comaroff 1996:162–166) blir viktig når vi forstår identitet som et dynamisk begrep. Dette minner om narrativteoretikernes poenger: gjennom å analysere hvordan vi forteller om oss selv, kan vi avdekke hvordan virkeligheten og selvilde konstrueres, samt ideer om hva identitet(er) er, og hvordan dette endrer seg gjennom tid. Seltveit skriver i festskriftet for hundreårsfeiringen

Riktignok kan vi som har vært her lenger enn hva statistikken liker, av og til irritere oss litt over historieløse nykommere som trekker raske konklusjoner om dette og hint. Akkurat det spiller likevel mindre rolle. Viktigere er det at nykommere raskt byr på seg selv i byens mangfoldige kultur- og organisasjonsliv (Seltveit 2006:42)

Seltveit etablerer et skille mellom «de som har vært her lenge» og «nykommere». Utsagnet illustrerer tanken om at for å være en «ekte svalbardianer» er to ting viktig: Du bør ha god kjennskap til og kunnskap om Svalbards historie, og du bør engasjere deg i lokalsamfunnet. Gullestad hevder at de sosiale gruppene som innehar kulturelt hegemoni, får anerkjent sine erfaringer, minner og kulturuttrykk som toneangivende, mens andre uttrykk marginaliseres, samtidig som denne marginaliseringen usynliggjøres (Gullestad 2002:304). Slik foregår det en naturalisering av noen utvalgte erfaringer, minner og kulturuttrykk. Majoriteten konstitueres som majoritet fordi den har makt til å sette reglene, være medspiller og opptre som dommere samtidig (Gullestad 2001:53).

Da jeg kom til Longyearbyen i januar, ble jeg raskt klar over at det pågikk en meget emosjonell debatt om hvorvidt det skulle bygges et nytt kulturhus der eller om det gamle Huset (fra 1951) skulle pusset opp. Det virket som at byen var delt i tre leirer: den ene bestod av innbyggerne som ville beholde Huset. De argumenterte med at det ville bli dyrt å bygge helt nytt, at det var viktig å ta vare på kulturminner og kulturhistorie, at Huset ville forfalle dersom det ikke ble pusset opp og at bygging av nytt kulturhus i sentrum ville øke fortettingen, noe som ble ansett som negativt. Forkjemperne for nytt kulturhus fokuserte på behovet for et bedre tilbud som bare ville kunne la seg gjennomføre i et helt nytt bygg, at det på sikt ville være mer økonomisk å bygge nytt, og at Svalbard med økt fokus fra hele verden trengte et er moderne kulturhus. Den tredje leiren besto av dem som ikke brydde seg nevneverdig eller var «lei» debatten.

På de to sidene som engasjerte seg i debatten, befant det seg både veteraner og nyankomne, og Longyearbyens historie ble gjort vesentlig. Det å tilegne seg en viss kunnskap om Svalbards historie virker som en nødvendig strategi dersom man skal bli tatt på alvor av de fastboende som har bodd der en stund:

Tracing a chronology involves creating a narrative history, but there is always more than one way to tell a story, and stories often tell us more about the present than they do about the past» (Moore 1999:153).

Gjennom å tilegne seg kunnskap om fortiden akkumulerer innbyggerne kulturell kapital. Men å ta vare på det som var «før i tida» ble utfordret av kommentarer som «vi vil ikke tilbake til noen form for Company Town». Det eksisterer en konflikt og ambivalens i møtet mellom «det nye» og «det gamle». Narrativene er viktige i identitetskonstruksjon og i neste kapittel vil jeg diskutere hvorvidt det finnes en Svalbardidentitet, og hva denne konstrueres opp mot.

Polarnatt og vind.

Lyset er tilbake i horisonten.

Kapittel 4

Finnes det en svalbardidentitet?

Folk måtte bare bo her ett år til. «Tar du Svalbard fra meg, så tar du hjertet fra meg,» sier en liten mann med et stort hjerte i «Livet er Svalbard». Jeg tror jeg har gjennomskuet denne såkalte «Svalbardbasillen». Dette er vårt lille lands enkleste måte å realisere seg selv, bli spesiell, og skaffe seg selv et ufortjent tøft tryne. Jeg har selv dukket opp i familiemiddager og nyttårsfeiringer på fastlandet, og slengt fra meg en lekse om den ekstreme kulda, mørketiden, skuterkjøring og den så inni helvetes oppskrytte og overdrevne isbjørnfarene. Etter en slik preken har man blitt forsamlingens bars-king og eventyrer, og trenger ikke bidra med mer i det sosiale laget. Det jeg egentlig burde fortalt om er: Sinnssyke drikkevaner (meg selv inkludert). Selvhøytidlige, innbilske innbyggere (ref.«Livet er Svalbard»). Det faktisk eksisterende, og oppegående, narkotikamiljøet på 78 grader nord! Korte avstander (Puben, Huset – vs Karl Johans gate, Aker Brygge). En materielt bortskjemt bygd med total ignoranse for den globale oppvarmingen som vi skal være et utstillingsvindu for (bil i millionklassen fra Blåmyra til Svalbardbutikken) (Birkeland 16.2.2007:18).

Dette leserinnlegget fra *Svalbardposten* er undertegnet Oskar Birkeland. Jeg vet ingenting om personen, og kan dermed ikke behandle innlegget som noe annet enn en tekst. Leserinnlegget er imidlertid interessant fordi det setter klisjéfylte fremstillinger av Longyearbyen på spissen og påpeker misnøye. Birkeland mener innbyggerne på Svalbard ikke forteller om baksidene ved samfunnet, men overdriver positive og «spesielle» erfaringer som gir dem et «ufortjent tøft tryne». Jeg hørte liknende kritikker av innbyggere jeg ble kjent med, men negative holdninger ble underkommunisert, og besto som regel i kjappe kommentarer. Da jeg fortalte nye mennesker hvem jeg var (at jeg studerte sosialantropologi og skulle skrive en oppgave om lokalidentitet) fikk jeg alltid høre historier som bekreftet hvor godt det er å bo i Longyearbyen. Goffmans modeller synes å passe hånd i hanske med dette leserinnlegget: hvordan vi gjennom å kontrollere uttrykket vi gir kan fremstå som vi ønsker, for eksempel «ufortjent tøffe» og festens midtpunkt. Dette gjelder samtidig Birkelands selvpresentasjon: Teksten kan leses som en selvironi (han inkluderer seg selv blant dem som får dette ufortjent tøffe trynet), men gjennom å være skeptisk og kritisk kan Birkeland også skape blest om seg selv og fremstå som en som har «gjennomskuet» samfunnet²¹. Birkelands harselas over Svalbardbasillen er interessant. Den bekrefter at ikke alle er udelt positive til måten svalbardianere ønsker å fremstå.

²¹ Jeg fant ingen motsvar i neste nr av *Svalbardposten*. Jeg hørte heller ingenting om et oppegående narkotikamiljø i Longyearbyen, men det er muligens ikke så merkelig i og med at personer som tas i besittelse av narkotiske stoffer risikerer å bli sendt ut og utestengt fra øygruppen.

Narrativene som gjentas og *slår an* over kaffekoppen på Fruene, handler heller om siste scootertur. Gjennom samhandling i naturen, og gjennom gjenfortelling av opplevelsene får man respons og «en fot innenfor». Det er en kilde til opplevelsen av tilhørighet til stedet og personene som bor der. Som tidligere nevnt akkumuleres kulturell kapital, som vi kan forstå som en type kunnskap, gjennom deltagelse i typiske aktiviteter som scooterturer og det å tilegne seg scooterferdigheter, gjennom å kjenne Svalbards historie og gjennom lokale hendelser og fenomener. Fredrik Barth definerer *kunnskap* som den beholdningen av informasjon, begreper, følelser og holdninger samt kroppsligjorte evner en person sitter inne med og bruker når han eller hun forsøker å forstå verden rundt seg og handle i den. Kunnskap akkumuleres også gjennom læring fra andre, og ifølge Barth er mesteparten av kunnskapen en person har konvensjonell og konstruert innenfor de *kunnskapstradisjonene* vi alle tar del i (Barth 2002:2). Kunnskap er imidlertid ulikt fordelt i et samfunn eller en befolkning, noe Barth mener utfordrer antropologers bruk av begrepet «kultur» ettersom den ofte innebærer en ide om noe som er «delt» (Barth 2002). I dette kapittelet vil jeg diskutere hva som holder dette samfunnet sammen, hva som «deles» av innbyggerne og hvordan det uttrykkes i en Svalbardidentitet.

Forståelsen av Longyearbyen som et «tett samfunn» (jf Christie og Tönnies' teorier) er interessant fordi Svalbardkonteksten utfordrer noen av premissene for modellene: En (bak-) side ved «tette samfunn» som består i samhold, nærhet og likhet innad er at det blir et lukket samfunn der «alle kjenner alle». Longyearbyen har alltid vært preget av at mennesker flytter opp, og at mennesker flytter ned til fastlandet igjen. Dermed blir ideen om det tette, lukkede samfunnet utfordret. Det blir viktig å fremheve og dyrke inkluderende idealer.

Denne avhandlingen handler om norske statsborgere, som utgjør majoriteten i Longyearbyen, men det er viktig å trekke frem samspillet med den forholdsvis store delen av befolkningen som er utenlandsk²², og hvorvidt disse personene regnes som «svalbardianere». Det bor også ensomme og misfornøyde mennesker i Longyearbyen. På en gjensittig satt jeg en kveld og pratet med noen kvinner på Puben om det å være ny i Longyearbyen. En av dem hadde brukt lang tid på å finne seg til rette og opplevde det som spesielt problematisk å føle seg utenfor i Longyearbyen på grunn av fokuseringen på samfunnet som spesielt sosialt og inkluderende.

²² I 2009 er det er i overkant av 300 innbyggere, eller 16 % av befolkningen i Longyearbyen, som er utenlandske statsborgere (www.lokalstyre.no).

Identitet – hvordan nærme seg det vide begrepet?

Er identitet noe man er, har, eller gjør? Mitt inntrykk er at forskere sjelden definerer identitet, men benytter begrepet med underliggende og tatt-for-gitte forståelser i analysene sine. Begrepet settes ofte sammen med andre ord: for eksempel *etnisk* identitet, *kjønns*identitet, *postmoderne* identitet eller *identitetsarbeid*, *identitetspolitikk*. Identitetsbegrepet har også vært gjenstand for diskusjon og kritikk. For eksempel har kjønnsforskere stilt spørsmålstegn ved de universaliserende og essensialistiske kategoriene mann/kvinne forstått som knyttet til en mannlig eller kvinnelig *identitet*. I hvilken grad kjønnsidentitet er biologisk betinget, en sosial og kulturell konstruksjon, noe som skapes i språket eller noe vi spiller ut og *gjør*, har blitt diskutert (se for eksempel Moore 1999). Ifølge Harriet Bjerrum Nielsen (1994) har kjønnsforskere gjennom å påpeke at identitet er en sosial konstruksjon og at identitetsarbeid pågår hele livet, vært med på å utfordre begrepet, siden identitet forstås som mindre forankret i gitte sosiale tilhørighetsforhold. «Den moderne verden krever ikke bare sosial og geografisk, men også identitetsmessig mobilitet gjennom hele livet», sier hun (Nielsen 1994:30). Nielsen anerkjenner imidlertid at vi trenger begrepet for å kunne

... gripe det faktum at vi tross all forandring også har en opplevelse av å forbli oss selv i en ubrutt kontinuitet og at andre mennesker som regel gjenkjenner oss uansett hvor mye «identitetsarbeid» vi har prestert siden sist... (Nielsen 1994:31).

Det finnes «noe» i oss som oppleves som konstant, som gjør oss gjenkjennbare for andre og for oss selv. Finn Sivert Nielsen mener antropologer beveger seg mellom en sosiologisk og en psykologisk forståelse av identitet der både gruppeidentitet og personlig identitet diskuteres og gjøres viktig. Ifølge han er identitet «det et menneske «identifiserer» seg med, det man ser seg selv som «identisk» med, det som er «identisk med seg selv», og derfor gjenkjennelig som «meg»» (Nielsen 2000).

En slik definisjon er muligens noe enkel og diffus, men både H. B. Nielsen og F. S. Nielsen påpeker identitetsbegrepets to sider: den *personlige* som innebærer hvordan vi oppfatter oss selv, og den *sosiale*, hvordan vi blir oppfattet av mennesker rundt oss. Innbyggernes sosiokulturelle bakgrunn ble ofte underkommunisert. «Her og nå» var fremtredende. Men hva er det innbyggere i Longyearbyen identifiserer seg med som gjør fellesskapet mulig, og gjelder denne identifikasjon bare dem som bruker den

og tillegger den betydning? Goffmans samhandlingsmodeller er fruktbare fordi han får frem hvordan vi spiller på den sosiale identiteten i ønsket om å kontrollere det inntrykket andre har av oss: «Samfunnet er bygget opp på det prinsipp at en person som har visse sosiale kjennetegn, har en moralsk rett til å vente seg at andre skal verdsette og behandle ham på en tilsvarende måte» (Goffman 1992:20).

Samfunnet Goffman skildrer er et amerikansk femtitalssamfunn, og ideen om et grunnleggende samfunnsprinsipp kan virke rigid i Longyearbyen i dag. Ideen er imidlertid interessant fordi den innebærer at vi gjennom å spille ut noe av identiteten vår, gir avkall på andre måter å spille dette ut (Goffman 1992:20). Identitet knyttes, hos Goffman, opp til konvensjoner og et mål om å opptre «som forventet» og «riktig», men åpner imidlertid for individers mulighet for å manipulere gjennom uttrykks- og inntrykkskontroll. Dette er interessante tanker i søken etter hva som må til for å passe inn i kategorien svalbardianer, eller være en insider i samfunnet.

Vi kommer med mangeartede budskap når vi snakker og identitet uttrykkes ofte gjennom det vi sier. Vi erfarer og oppfatter ikke alt likt, og det er derfor viktig å la folk komme til orde om vi vil vite hvem de er. Mye av datagrunnlaget i denne avhandlingen er utsagn og andre narrative fremstillinger. Holstein og Gubrium (2000) hevder at det å *fortelle* er en viktig del av det de kaller *identitetsprosjektet*. Å presentere verden og seg selv gjennom narrativer er en dynamisk prosess som minner om *brikolørens* virksomhet: som fortellere kan vi aktivt og spontant forme narrativer, men dette skjer innenfor visse situasjoner og kontekster, og det som er kjent for oss: «Narratives are occasioned» (Holstein & Gubrium 2000:106).

At vi knytter *identitet* til *lokalitet* er ifølge Olaf Smedal opplagt og gjelder i alle samfunn, men han påpeker at dette er en særlig viktig komponent i dannelsen av *norsk* identitet. Identitet, forstått som *stedstilknytning*, podes langsomt inn i barnet (Smedal 2001:26). Det kan for så vidt diskuteres om forbindelsen identitet/lokalitet er et særlig norsk fenomen eller mer universelt²³. Poenget er imidlertid interessant i og med at Svalbard er en del av Norge, men ikke ment som et «livsløpssamfunn». Få personer har bodd der hele livet, og de fleste flytter dit i voksen alder. Smedal får støtte av flere antropologer som har gjort feltarbeid i Norge. Gullestad diskuterer det hun kaller en norsk idealisering av lokalsamfunn og vektleggingen av «å høre til et sted» i sine studier av fremmedfrykt

²³ Se for eksempel Basso 1996 som beskriver hvordan Apachene «drikker fra stedene» de ferdes og bor gjennom å tilegne seg dyp og grunnleggende kunnskap og kjennskap om dem. Både direkte erfaring med stedene, men også gjenfortalte historier om dem gjør en person vis, noe som er en viktig del av identiteten som Apache.

(Gullestad 2002:232–242). Signe Howell (2003) har beskrevet hvordan adoptivforeldre ønsker å «symbolisk plante» adoptivbarna i en norsk opprinnelseshistorie.

Samfunnsgeograf Cato Dørmænen (2008) stiller spørsmål om Longyearbyen er et *identitetsløst sted*. Han hevder at mennesker tilskriver steder mening i tråd med den tilknytningen man har til dem, men dette utfordres i Longyearbyen grunnet innbyggers manglende rotfesting. Dørmænen konkluderer med at Longyearbyen har stedsidentitet som særlig består i tre forhold: det er et sted med særegen lovregulering, et sted der det eksisterer et krav til innbyggerne om å være aktive og engasjerte, og et sted som ikke er ment som et livsløpssamfunn. Seniorungdom²⁴ i Longyearbyen ønsker, ifølge Dørmænen, å bevare denne særegne identiteten. Dette kommer imidlertid i konflikt med forhold som er viktige for dem, for eksempel ønsket om at det skal være et livsløpssamfunn, og ambivalensen knyttet til det å måtte flytte en gang.

Dørmænen informanter har det til felles at de har vokst opp i Longyearbyen eller har tilbrakt store deler av sin barndom og ungdom der. Jeg snakket med en mann i midten av tyveårene som kom til Longyearbyen da han var et par måneder gammel, og har bodd der siden. Han har mange ganger blitt spurt om hvordan det er å vokse opp på Svalbard og pleier å svare: «*Man kjenner ikke noe annet. Man har ingenting å sammenlikne med. Man har jo bare en barndom*». Det er ulike erfaringer knyttet til stedet Longyearbyen og hvorvidt stedet oppfattes som «hjemme». En annen mannlig informant på rundt femti år har bodd og jobbet der i åtte år, men har familie og hus på fastlandet. Han forholder seg hele tiden til at «hjemme» er et annet sted, og sier at «*det er jo nede man skal bo*».

Lien og Melhuus (2007) anerkjenner menneskers behov for å skape forbindelser, stabilitet og tilhørighet i en mobil og raskt omskiftende verden. *Vi holder verden sammen* gjennom å skape moralske felleskap som strekker seg utover lokalitet og operer gjennom språk om røtter, slekt og sted. Vi søker også etter *sannhet*, og kunnskap spiller en viktig rolle i befestningen av sannhet. Lien og Melhuus ønsker å belyse hva som forblir stabilt i moderne samfunn siden store deler av den akademiske litteraturen i dag handler om flyt, mobilitet og bevegelse: «*For something to move, something else has to be kept in place*», hevder de (Lien & Melhuus 2007:ix-x). Longyearbyen preges av stor utskiftning. Historiker Thor B. Arlov mener alle som bor i Longyearbyen i en viss forstand er *sesongarbeidere*, og at det er selve *bosettingen* og ikke innbyggerne, som har en permanent karakter (Arlov 2001:16). Det kan diskuteres

²⁴ Definert som unge fastboende mellom 20 og 25 år

hvorvidt bosettingen kan kalles permanent i og med at det har skjedd store forandringer i for eksempel yrker; fra gruvesamfunn til forskning og turisme, og at Longyearbyen i stor grad har blitt et familiesamfunn. Jeg mener imidlertid det er grunnlag for å hevde at lokalidentiteten står sterkt der. Noe blir «kept in place» (jf Lien & Melhuus 2007). Betegnelsen (én) *Svalbardidentitet* kan virke essensialistisk og homogeniserende. Jeg kunne selvfølgelig valgt å si *identiteter*, eller velge et annet begrep som for eksempel *tilhørighet*. Jeg velger imidlertid Svalbardidentitet i entall. Det er enklest å snakke om én lokalidentitet som konstrueres og sammenliknes mot andre identiteter, for å finne ut av hva som oppleves som kontinuitet, felles og delt, og hva som ikke gjør det.

Fellesskapsfølelse, folkehøyskole og forelskelse

En kvinne i slutten av trettiårene har bodd i Longyearbyen i litt over ett år sammen med kjæresten sin. De flyttet opp etter å vært der i forbindelse med jobb året før, fordi de ble bergtatt av stedet og ville tilbake. Kvinnen beskriver sitt første møte med stedet slik: «Jeg gikk bare rundt og lo, gikk baklengs for å se på Hiorthfjell og lo». Hun syntes naturen rundt Longyearbyen så ut som en kulisse, særlig på grunn av «Fjellene som noen ganger er så langt unna og noen ganger så nær». Kvinnen og samboeren har begge fått jobb som «er relevante» (som passer utdannelsen) og har bestemt seg for å bo i Longyearbyen «ett år av gangen». De utelukker likevel ikke at de blir lengre «slik de fleste gjør». Kvinnen føler seg heldig som får en sjanse til å bo på Svalbard «her og nå» og sier hun tenker mye på klimaendringer og samfunnsendringer: «Hvem vet om våre barn får muligheten til det? Vi er her på lån liksom» (fra intervju).

Denne kvinnen sammenliknet Longyearbyen med en folkehøyskole fordi innbyggerne som bor der er ulike i utgangspunktet, men får noe til felles ved å være med på det som skjer. Dette er et typisk folkehøyskolefenomen, ifølge henne. Moxnes bekrefter en slik oppfatning. En av hennes informanter kaller stedet en «leirskole for voksne». Informanten mener imidlertid at voksne lett blir veldig egoistiske i Longyearbyen fordi de kan ha sin «andre ungdom der oppe», og dette kan gå utover barna (Moxnes 2008:82).

Det skjer mye sosialt i Longyearbyen. En mann jeg snakket med tror at fordi de fleste planlegger å bo der en kort periode, forsøker de å få med seg mest mulig. En ung, enslig kvinne sa at hun «tar hva hun har» når det kommer til hvem hun er sammen med på fritiden. Hun «blir med på ting» i Longyearbyen

som hun ikke ville gjort på fastlandet der hun oppfatter vennekretsen som mer «lik» henne selv. Dette belyser hvordan *identitetsprosjektet*, for å benytte Holstein og Gubriums termer, i stor grad innebærer valg og strategisk tenking: «Identitet er en strategi, noe man vil, ikke bare noe man blir» mener sosiologen Ivar Frønes (Frønes 1998:180). En kvinne som var gravid, håpet at det å få barn ville gi henne flere jevnaldrende venninner. Hun hadde, siden hun flyttet opp ett år tidligere, vært mye sammen med personer som var enten ti år yngre eller ti år eldre fordi de fleste jevnaldrende var opptatt med barnefamilier.

En tirsdag formiddag i midten av februar var tolv mødre med barn på spedbarntreff, en åpen barselgruppe på biblioteket. En av mødrene fortalte at halvparten av barna var resultat av foreldre som hadde møtt hverandre i Longyearbyen. «Longyearbyen kalles jo et kjærlighetsrede», var det en som sa. Mange forelsker seg i en person de møter der oppe. Redaktøren av *Svalbardposten* sier det slik: «Historien om Hanne og John er nokså typisk for Longyearbyen, med «nokså-unge-raske-til-beins-på-utkikk-etter-plenty-frisk-luft-og-gjerne-også-den-store-kjærligheten»-mennesker» (Amundsen 24.4.2009:32). Det virker passende å trekke inn nettopp *forelskelsen* i forsøket på å forstå fascinasjonen for Svalbard. Mange blir hodestups forelsket i stedet. For noen blir det med en kort og intens affære, for andre vedvarer forelskelsen og utvikler seg til et stabilt og trygt kjærlighetsforhold som varer livet ut. Andre finner ut at det «ikke var den rette». Noen personer drar til Svalbard i håp om å finne kjærligheten og tilhørighetsfølelse. Andre for å «finne seg selv». Longyearbyen er også et sted som tiltrekker seg mennesker som ønsker å «begynne på nytt», og få en ny, frisk start eller gjøre noe annet. Autonomi og samhold, er som tidligere vist, to ulike idealer som etterstrebes.

Ta Sjansen på snø, frivillighet og dugnadsånd

Opprinnelig begynte feiringen av solas tilbakekomst som en endags- feiring selve soldagen 8. mars, men arrangementet har gradvis utviklet seg til å omfatte en hel uke spekket med ting som skjer, ikke ulikt en festival. Kultur- og fritidsforetaket KF har ansvaret for gjennomføringen. De får god hjelp av frivillige som for eksempel selger spesiellagede t-skjorter, billetter og hjelper til under arrangementene. Mange av studentene ved UNIS jobbet som frivillige under Solfestuka 2008. Dette var en av de få gangene jeg

observerte studentenes deltagelse i lokalsamfunnet. I tillegg til den tradisjonelle feiringen av solas tilbakekomst ble det arrangert mer enn 15 arrangementer både for barn og voksne. Et arrangement som vekket minner hos meg, var Ta Sjansen.

Tidlig om morgenen en av dagene i Solfestuka dro jeg som frivillig sammen med flere studenter ved UNIS og det lokale Røde Kors i beltevogn (kjøretøy som kan kjøre på snø og i ulendt terreng) til Hiorthamn som ligger på andre siden av Adventfjorden, vis a vis Longyearbyen. Vi skulle finne et passende sted for selve Ta Sjansen- rennet og markere målområdet, lage akebakke for barn, gjøre klar pølser og saft til salg, og utplassere isbjørnvakter. Etter hvert kom det flere til, hovedsakelig på snøscooter, men også på ski, med hundespenn og i beltevognene som Sysselmanen kjørte. Det så ut som minst halvparten av Longyearbyens innbyggere var der. Særlig var det mange familier til stede. Lokale hundeeiere kjørte barn på gratisturer med hundespenn, mens andre barn akte og sto på ski. Hovedattraksjonen var imidlertid selve konkurransen. Personer fra ulike firma og arbeidsplasser og vennegjenger hadde spikret sammen de morsomste fartøy, og konkurrerte om å skli raskest ned på snøen og over målstreken. Presten i Svalbard kirke var konferansier, og vitset og spøkte om dem som for eksempel kjørte en helt annen vei enn planlagt eller ikke fikk i gang fartøyene. Etter vinneren ble kåret og noen timer i kulda pakket vi sammen og dro innover mot Longyearbyen igjen.

Ta Sjansen-arrangementet vektlegger lek og moro. Det handler ikke om å vinne, men å være sammen ute i Svalbards kalde snølandskap og feire lysets tilbakekomst. Aktiviteten er ment å være et familiearrangement, gratis og inkluderende for alle som ønsker å delta som enten konkurrerende eller tilskuere. Den frivillige dugnadsånden var en viktig del av arrangementet.

Følelser kan være viktige elementer i identitetskonstruksjon. Klausen et al. viser hvordan følelser ble aktivert under fakkelfestetten i forkant av Lillehammer-OL for å øke folks entusiasme, vilje til nye bragder, nye stoltheter og nytt engasjement (Klausen et al. 1995:169). Folkehøyskolemetaforen om Longyearbyen er interessant fordi den innebærer en tanke om at ulike individer skaper noe felles innenfor en institusjon der det nærmest forventes at man kommer overens og får tilhørighetsfølelse. Emosjonelle kategorier skapes innenfor samfunnsmessige fellesskap og historiske tradisjoner (Klausen et al. 1995:169). I Longyearbyen blir frivillighet, dugnadsånd og engasjement ansett som positive verdier som skaper fellesskapsfølelse i samfunnet (se også Dørmænen 2008). På offentlige arrangementer som

Solfestuka, Jazz- og Bluesfestivalen, 17. mai, Skimaraton og TV-aksjonen, jobbet mange mennesker frivillig. Også ved mer dramatiske hendelser, for eksempel dersom noen var tatt av snøskred, ble det fokusert på at mange stilte opp for å lete og hjelpe til.

Da jeg intervjuet den kvinnelige veteranen og hennes venninner (kapittel 3, ss 76–77) fikk førstnevnte ros for å ha gjort mye for stedet og fellesskapet. «*Det er akkurat som om hun er blitt en del av naturen her oppe*», sa den ene venninnen. Veteranen spøkte tilbake med å si at «*ja, det er jeg som er pulsen her oppe*». Som jeg argumenterte i begynnelsen av kapittelet, blir norsk kulturell identitet ofte forklart med henvisning til *røtter*. Longyearbyen er ikke et livsløpssamfunn, og bare personer med en spesiell tilknytning kan gravlegges der (se introduksjonen). Denne «spesielle tilknytningen» dreier seg om annet enn slekt, blod, og stedstilknytning gjennom generasjoner. Det dreier seg om «engasjement» og et langt liv på øygruppen. Veteranen synes å ha slått røtter i permafrosten²⁵, og får hun det som hun vil blir hun boende der, også som gammel. «Ildsjelene» er viktige i dannelsen av fellesskapsfølelse, men uttrykker også *unikhet* der de heves over andre (jf Klausen et al. 1995:181). De besitter en relevant kulturell kapital.

Unikt, trygt og skapende

Longyearbyen Lokalstyre har slagordet «Longyearbyen – unikt, trygt og skapende». Informanter koblet det *trygge* til for eksempel fraværet av kriminalitet, at man kan sette barnevogna utenfor butikken ubevoktet, og at man kan la bilen stå med nøklene i mens man er inne og gjør ærend. Longyearbyen ble av mange omtalt som et trygt samfunn å vokse opp i (se også Moxnes 2008). Det unike dreier seg særlig om synet på naturen som enestående. Erik Henningsen hevder at lokalpolitikere blir stadig mer opptatt av å fremheve lokalsamfunns unike identitet for å ta del i den globale økonomien og særlig turisme. Henningsen viser hvordan et fremtidsrettet utviklingsprosjekt på Rjukan skulle vekke en ny lokal identitetsfølelse i et samfunn preget av noe det en gang var, Norsk Hydros industriparadis. Noe av poenget var å komme vekk fra en fatalistisk og fragmentert tankegang om industriens nedgangstider, og fokusere på hvilke elementer ved Rjukanidentitet som var verdifulle for samfunnets videre viabilitet. Henningsen beskriver hvordan markedskonsulenter snakket om identitet som noe man kan eie eller en slags kapital. Dette gjorde de for å gjøre identitetsbegrepet til noe konkret, brukbart og lett å relatere til

²⁵ Her er jeg inspirert av tittelen på journalisten Synnøve Hagas bok *Med røtter i permafrost* 2007, Kom Forlag.

for innbyggerne. Utfordringen med prosjektet var også å fremkalle gode følelser som «vilje», «håp» og «tro» for å få innbyggerne oppglødd omkring nye planer som for eksempel byggingen av nytt alpinanlegg (Henningsen 2007, jf Klausen et al. 1995:169).

En slik identitetskonstruksjon gir gjenklang på Svalbard, der *unikheten* er et viktig element for promoteringen av stedet som turistmål, for å tiltrekke mennesker til å bo der, men også for å legitimere viktigheten av norsk tilstedeværelse på øygruppen. I den nye stortingsmeldingen om Svalbard heter det innledningsvis at «Svalbard har en unik natur- og kulturarv som norske myndigheter har et særskilt ansvar for å bevare» (St. meld 22 2009). At stedet er unikt blir en selvoppfyllende profeti og personer utenifra er også med å bekrefte en slik identitet. For eksempel hevder Moxnes at «Svalbard er eksotisk, derfor vil mange komme» (Moxnes 2008:85).

Unikheten blir en del av *stedsidentiteten* på Svalbard (jf Dørmænen 2008). «Typiske» svalbardopplevelser som snøscooterturer, stummende mørke eller evigvarende lys, isbjørnmøter og det magiske fargespillet på himmelen, er med på å skape en kollektiv stedsidentitet som smitter over på dem som bor der. Stedet er der og tillegges mening, men hvorvidt man tilpasser seg stedsidentiteten eller ikke, har implikasjoner for om man inkluderes og «lykkes». Det finnes ulike måter å tilpasse seg, men alle forholder seg til en Svalbardidentitet som nærmest blir objektiv. Selv om samfunnet har endret seg kraftig de siste 30 årene (se Jensen & Moxnes 2008, Arlov & Holm 2001), er *ideen* om Svalbard den samme. Mytene rundt den arktiske øygruppen ligger fast. Visse elementer blir nøkkelfaktorer i presentasjonen av stedet, som lys og mørke, isbjørn, is, snø og det tøffe og barske.

Fravær av normalitet?

«Svalbard er fremdeles annerledes, og fraværet av normalitet kan i seg selv være tiltrekkende» (Arlov 2008:24). Som jeg er inne på tidligere i kapittelet kan det å flytte til Longyearbyen være del av et selvrealiseringsprosjekt: å starte på nytt, gjøre noe helt annet, være spesiell. I løpet av de seks månedene jeg bodde i Longyearbyen ble stedet besøkt av flere kjente fjes og det skjedde mye (se kapittel 1). Dette skiller det lille samfunnet fra et hvilket som helst tettsted med to tusen innbyggere på fastlandet. At det er mange sosiale arenaer å spille på, bidrar til flere og varierte muligheter for selvrealisering.

Driver man med musikk, for eksempel er det stor sjanse for å få opptre både for lokalbefolkning og tilreisende. Dette kan bidra positivt for personers selvbilde. Dørmænenens ene informant, *Geir*, som hadde flyttet til faren på Svalbard den siste delen av barneskolen, mente at han fra å ha vært «ingenting» på fastlandet, ble «lagt merke til» i Longyearbyen. Slik har han fått bedre selvtillitt (Dørmænen 2008:128, se også kapittel 3, s 73). Ingen jeg snakket med sa at de flyttet til Longyearbyen for å bli oppfattet som spesielle eller unike, men flere påpekte at de ofte blir gjenstand for stor interesse fra personer som ikke bor der. Dette oppleves som både morsomt og slitsomt. Utestedet Svalbar solgte t-skjorter med logoen sin der det på baksiden sto «Æ bor her. Æ trives. Æ har sett isbjørn»²⁶. Jeg ble forklart at dette var ment humoristisk fordi det ga svar på tre spørsmål tilreisende ofte stiller lokalbefolkningen.

Narrativer fungerer på to plan, ifølge Bruner: Vi hankses med rutiner og det vanlige gjennom å «sprite opp» fremstillingene. Samtidig benytter vi narrativer for å skape normalitet i en uventet situasjon. Behovet for å understreke normalitet eller unikhhet veksler ut fra kontekst (Bruner 2003:89–90). En ungdom som går på videregående skole i Longyearbyen var opptatt av hvor lite vennene fra fastlandet vet om Svalbard. De stusset på at han som bor der kan sitte på internett og tror at «*her bor man i iglo, og det er fem kilometer mellom hvert hus og ingen biler*». Gutten mente det eksisterer mange ideer om Svalbard som ikke stemmer. «*Min oppfatning er at folk vet veldig lite om Svalbard, akkurat som østlendinger som vet veldig lite om resten av landet*», sier han og blir oppgitt over vennene på fastlandet som ikke skjønner hvorfor han vil bo på en så liten plass: «*Alle sier at det er så lite her, men jeg vet ikke om mange plasser som er like urban som Longyearbyen. Når scootertrafikken begynner med lyset blir det som en trafikkert bilvei*». I forsøket på å overbevise vennene om hvor normalt det er å bo i Longyearbyen fremhever gutten noe som er «spesielt» – at det lille samfunnet er uvanlig urbant.

Svalbardidentitet – norsk identitet med en Svalbardvri?

Fastlands-Norge konstrueres som en enhet, et *forestilt fellesskap*, av innbyggerne i Longyearbyen. Benedict Anderson kaller nasjoner forestilte fellesskap fordi medlemmene av en nasjon aldri vil kjenne til eller høre om de fleste med-medlemmer, men likevel være villig til å dø for dette fellesskapet. Det eksisterer i tillegg en forestilling om at nasjonen har grenser (Anderson 1983:15–16). «Self is also other»,

²⁶ Svalbard velger åpenbart en «nordnorsk» språkdrakt i presentasjonen av en Svalbardianer selv om Longyearbyen bebos av personer fra hele Norge.

hevder Bruner (2003:66) og påpeker en viktig komponent ved identitet, nemlig *sammenlikningen*.

Dikotomien oppe/ nede brukes om henholdsvis Svalbard og fastlandet. Jeg lærte raskt at personer som hadde «reist ned» eller «er nede», befant seg et eller annet sted i fastlands-Norge. De to stedene tillegges ulik mening: Fastlandet forstås som «normalt», Svalbard som unikt. På fastlandet må man følge strengere lover og regler, mens Svalbard oppfattes som et mer lovløst sted²⁷. Fastlandet assosieres med tidsklemme, mangel på «tette» bånd og stress, Svalbard som et sted for de «nære ting», samhold, fred og ro. En kvinne mente hun var mindre utsatt for reklame på Svalbard. At det i forkant av 17. mai lyser i rødt, hvitt og blått i alle butikkvinduer på fastlandet, men at et slikt kjøpepress ikke eksisterer i Longyearbyen. Det er ikke viktig å lete etter autenticiteten i det som fremstilles som unikt og typisk for Svalbard, og for eksempel finne ut om det er mer eller mindre reklame der. Poenget er at dette *betyr noe* for innbyggerne som betrakter noen elementer og narrativer som særegne ved stedet.

De (norske) innbyggerne er også opptatt av at de *er* norske. Feiringen av 17. mai var et viktig og tradisjonsrikt arrangement. Vårsleppen var Polarleiks vårfest der norsk folkemusikk og folkedans sto i fokus, og store deler av det langstrakte fedreland var representert i ulike bunader. Jeg ble også kjent med personer som reiste «ned» opp til tolv ganger i året for å være sammen med familien eller fordi de hadde hus der eller lignende. Jensen og Moxnes holdt foredrag om familiesamfunnet og thaimiljøet i Longyearbyen, på UNIS 12. februar 2008. Flere tilhørere reagerte på at de skilte mellom *Svalbard* og Norge i måten å snakke om funnene. En innbygger kommenterte at hun jo var norsk, så hun foretrakk betegnelsen *fastlandet*. Det er utvilsomt at Svalbardidentitet er sterkt knyttet til en større norsk, kulturell identitet. Antatte norske kulturelle verdier som å søke «fred og ro», «frihet» og «bedre helse» i naturen, og den samtidige higenen etter det barske, tøffe og unike vitner muligens om en romantisering av norsk «gullalder».

I det lille luftsloppet vi lever i trenger vi å identifisere oss med Terje Vigen og Jan Baalsrud. Med Hilmar Nøis, Helge Ingstad og Clint Eastwood. Uredde, med ben i nesa, revolver i underbuksa og full kontroll i alkorus. Alltid beredt! (Birkeland 16.2.2007:18).

Birkeland trekker frem identifikasjonen med nasjonale og internasjonale helter og forbilder og mener dette er en del av svalbardianernes *livsløgn*. At det tillegges visse identitetstrekk til personer som reiser

²⁷ Men «lovløsheten» lar seg muligens bedre forsvare i et samfunn preget av lav kriminalitet. De fleste retter seg også der etter regler, forskrifter og lover. Ideen om et lovløst samfunn spiller på bildet av Svalbard slik det var «før i tida». Se også Dørmænen 2008.

i polare strøk, og at en slik polaridentitet knyttes opp til noe særegent *norsk* er åpenbart. I NRKs nye fjernsynsdokumentar *Den norske polarhistorien*, kobles fortellinger om nordmenn som utfordrer, mestrer og overvinner isen og tøffe polare strøk til nasjonsbyggingen på begynnelsen av 1900-tallet. Sidsel Mæland mener friluftsliv er forankret i «det norske» som «noe rent, enkelt og autentisk», og at disse normative idealene kobles opp mot en heltediskurs (uegennyttede, beherskelse og disiplin). Ekstrem-sporten *basehopping* utfordrer disse oppfatningene, ifølge henne, fordi personlige motiver som spenning, egennyttede og prestisje, intensitet og følelsesmessig affekt blir fokus (Mæland 2004:89–90). Jeg mener disse idealene lever side om side i Svalbardidentiteten. Både det heltediskursive, det rene, enkle, autentiske og uselviske og spenning, prestisje, intensitet og egennyttede etterstrebes.

Fritid fremfor arbeid?

Ta sjansen, scootertur, siste båt, kulturhuset, at det skjer mye i mørketiden – så å si alt jeg hittil har beskrevet omhandler fritid og fritidssystemer. Det er paradoksalt i og med at Longyearbyen som samfunn eksisterer med et premiss om at befolkningen er yrkesaktiv (se kapittel 1). Majoriteten av innbyggerne må ha en jobb og bosted får man også oftest gjennom arbeidsgiveren. I Levekårsundersøkelsen fra 2000 ble det klart at økonomien spiller en vesentlig rolle både som motivasjon for å flytte til Longyearbyen og grunn til å bli værende (Kleven 2002). Det er lett å tjene gode penger på Svalbard i og med at Svalbardskatten er så lav. At arbeid er en viktig komponent i både personlig og sosial identitet er åpenbart. Hvorfor fremhever likevel få av dem jeg snakket med *jobben* som en vesentlig grunn til å bo i Longyearbyen, og som noe de er særlig opptatt av?

Dette kan til dels skyldes at jeg sjelden var sammen med informanter på arbeid. Jeg fikk omvisning i Sveagruven, var med sykehusansatte og ansatte ved Airlift på redningsøvelse med helikopter, og snakket ofte med bibliotekarene på biblioteket, men først og fremst møtte jeg personer når de var ferdig på jobb. Jobb på kafé og som vikar på skolen ga meg, som forklart i metodekapittelet, innpass og større troverdighet i Longyearbyen. Jobben er viktig for innbyggerne, men underkommuniseres. En av grunnene til dette er at arbeid kan kalles et *doksisk* felt. Gullestad forklarer dette begrepet som *selvfølgeligheter* (Gullestad 2002:80). Det kan også forstås som hverdagslivets «taken-for-grantedness» (Lewis 2002:268). Det er med andre ord så selvfølgelig at innbyggerne i Longyearbyen jobber

at det ikke er noe poeng å fremheve dette som unikt ved stedet. Samtidig er det jo nettopp det at alle jobber som kan sies å være unikt. Longyearbyen var et klassedelt gruvesamfunn der *arbeiderne* utgjorde majoriteten. Men 1. mai 2008 vitnet muligens om at arbeiderbevegelsen ikke lenger trengs i Longyearbyen. Det var i hvert fall første gang siden krigen at det ikke ble arrangert 1. maitog og appell der. Ifølge *Svalbardposten* var dette fordi oppslutningen hadde vært laber siste årene, og «de måtte få tilfeldige skiturister til å være med å bære paroler i toget» (Amundsen 9.5.2008:4). I 2009 var imidlertid toget tilbake.

Jeg kjenner til familier som er bosatt i Longyearbyen for å kunne jobbe mindre, men likevel klare seg godt økonomisk. Feltet er imidlertid komplekst. En mannlig forsker fremhevet at han bor i Longyearbyen utelukkende på grunn av jobbens stedsavhengighet. Noen brukte enormt mye tid på jobb, og tok gjerne ekstrajobber i tillegg til fast jobb. Grunner til dette var for eksempel at de «ikke hadde så mye annet å finne på». Jobben fungerte også som inngangsbillett til det sosiale fellesskapet for mange. Flere vennegjenger besto hovedsakelig av kolleger. Andre bor i Longyearbyen periodevis for å jobbe og tjene gode penger, for eksempel sesongarbeiderne som jobbet i service- og næringsbransjen og som turistguider i turistsesongen²⁸, og gruvebus i Svea som pendlet til og fra fastlandet.

Konstruksjonen av den Andre

Harald Eia og Atle Antonsen var på Ungdomsklubben for å lære ungdommen i Longyearbyen improvisasjon og Eia prøvde ut en assosiasjonslek: «Hvis jeg sier Barentsburg, hva er det første dere tenker da», sa han og inviterte ungdommen til å rope ut sine umiddelbare assosiasjoner. Noen av de svarene som kom var «Prostituerte», «fattige», «rotter», «vodka», «dårlig mat». Så ble de spurt om hva de trodde folk i Barentsburg mener om dem. Da svarte de «snobbete» og «bortskjemte» (feltnotater).

Jeg grunnet over hvorfor ungdommen utelukkende hadde negative assosiasjoner knyttet til gruvesamfunnet Barentsburg, og at distinksjonen var så sterk. Barentsburg benyttes hovedsakelig som scooterdestinasjon, det arrangeres en årlig kulturutveksling og idrettsutveksling mellom tettstedene, men jeg fikk inntrykk av at personer fra Longyearbyen og Barentsburg lever i to ulike verdener. En av grunnene til dette kan være språkbarrieren. Men Barentsburg blir utvilsomt også assosiert med noe negativt:

²⁸ Fra medio februar til september, selv om det er turister der hele året.

fattig og slitt. Forholdet og samarbeidet mellom norske og russiske myndigheter på Svalbard er godt, og noen personer engasjerer seg mer i det russiske samfunnet²⁹, men den kalde krigen sitter fortsatt i måten noen snakker om stedet. En mannlig veteran fortalte meg om Barentsburg og Pyramiden, som på et tidspunkt hadde 1200 innbyggere hver, mens Longyearbyen «bare» hadde 1200. «*De skulle alltid ha flere folk her enn oss*», sa han, og uttrykte med dette en skepsis til russernes strategiske tenkning. Nå er russere en minoritet med underkant av fem hundre innbyggere.

Gullestad mener at nordmenn kan oppfattes som like, blant annet fordi «innvandrere» konstitueres som forskjellige (Gullestad 2001). Gullestad hevder at det som «står på spill» for mange «nordmenn» er at «innvandrerne» oppleves som en trussel mot det *forestilte moralske fellesskap*, og hva det vil si å være norsk (Gullestad 2001:63). I Longyearbyen er det en stadig voksende thaibefolkning, men jeg observerte lite interaksjon mellom thaier og nordmenn. Selv om jeg møtte thaiungdom på Fruene, og så barna leke ute, møtte jeg sjelden thaier på kulturarrangementer eller Puben. Jensen mener thaibefolkningen i Longyearbyen står ovenfor mange utfordringer fordi de er legitime innbyggere, men mangler dokumenter som skriftlige arbeidsavtaler og medlemskap i fagforening. Hun mener også at nordmenn inntar en herskerposisjon i forhold til dem (Jensen 2008:163). En kvinnelig informant var engasjert i integreringsspørsmål og mente det ikke tilrettelegges godt nok, at tidspunkter for språkopplæring krasjer med arbeidstiden og at thaibefolkningen lever nokså isolert fra resten av befolkningen. En annen mente det burde opprettes en egen konsulentstilling for thaiene for at Longyearbyen skulle gjøre seg fortjent til en pris de mottok i 2007. Longyearbyen fikk hedersbetegnelsen «internasjonalt lokalsamfunn» av Fredskorpset og Kommunenes Sentralforbund. Både godt flerkulturelt arbeid innad i samfunnet og internasjonalt samarbeid ble trukket frem i begrunnelsen (Longyearbyen Lokalstyre 2007).

Turister blir også konstruert som en kategori som ikke hører hjemme, selv om svalbardianerne er helt avhengige av dem. Studentene lever på siden av resten av samfunnet, men samholdet innad i studentsamfunnet er sterkt. Forskere og politikere utenifra ble av noen kritisert for å bare «ville komme for å se isen smelte» (se kapittel 2, s 58). En gruvebus i Svea uttrykte misnøye med pendlerne som dro til og fra fastlandet fordi han mente dette utfordret samholdet på arbeidsplassen. Svalbardianeren settes opp mot Andre. Disse konstruksjonene av Andre uttrykker en ide om fellesskapet og om hva som truer det.

²⁹ Dette vises for eksempel i *Livet er Svalbard*, NRK 2005

Noen nykommere utfordres på grunn av manglende kulturell kunnskap i form av lokalkunnskap og kjennskap til historien. Et arrangement under Solfestuka var revyen «Kullrekka» som ble spilt over to kvelder på teaterscenen i Huset. Revyen lages av et lokalt revylag. Innholdet i sketsjene er basert på lokale hendelser og nyheter fra året som gikk. Det er med andre ord avgjørende å ha lest *Svalbardposten* og/eller bo i Longyearbyen for å forstå dem og ha det morsomt. Jeg var på revyen sammen med min samboer Liv. Vi hadde akkurat satt oss da en kvinnelig veteran lente seg mot Liv og sa «*Du har jo vært her så lenge nå at du kommer til å skjønne noen av vitsene*». Jeg hadde heldigvis lest *Svalbardposten* som forberedelse til feltarbeidet, og kunne derfor more meg over karikaturer av redaktøren av *Svalbardposten* og lokalstyrelederen, og skjønne hvorfor Huset ble viet så mange såre sanger og sketsjer.

Det kjempes om definisjonsmakten over hva som er «svalbardsk», noe som kom til uttrykk i en diskusjon jeg ble vitne til i pausen på en korøving. I 2008 var det Geir Schau, kjent som «moromann» fra ulike TV- og radioprogram i NRK, som var konferansier under selve soldagfeiringen. Mange innbyggere mente han hadde gjort en dårlig «og lite familievennlig jobb» der han for eksempel spøkte om «fylla» under det tradisjonelle arrangementet. Diskusjonen i pausen gikk ut på om hvem «*vi her i Longyearbyen ønsker at Solfesten skal være for. Skal den være for oss som bor her, eller folk nedenifra?*» Det er vanskelig å vite hva som legges i «vi'et», men det var tydelig at konferansierens manglende «lokale» tilnærming, samt følelsen av at pengebruken ble prioritert på artister nedenifra fremfor lokale artister, ble mislikt. Innbyggerne i Longyearbyen vet godt at det eksisterer en kamp om definisjonsmakt. Under festtalen på 17. mai spurte taleren Henningsen om:

Kem ska bestem? og Kem har rett? E det dem som har bodd her lenge – som har hevd – som snakke om historien og tradisjonen og kulturen i veggan? Som vet at Huset e best førr det har stådd lengst og opplevd mest? Eller e det dem som kjem og e her kort og intenst, som kan se med friske øya på tida som e no, og vær nysgjerrig på tida som kjem, som en ny, og ubrukt – som vil ha nye rom, nye næringe, og nye veia? E det dem som har hjemme på fastlandet, og fløtte hjem når dem fær ned? Fastlandet, mamma, hvor er liksom det for oss? Det derre med opp og nede e ikke så lett, for en som har levd hele livet her, som kjenne at «nede» det e å lengte hjem te Svalbard. Samtidig så spør alle kor han egentlig bor på ordentlig, akkurat som om det ikke går an å si at man faktisk bor her.. Eller e det dem som e her – fordi her e det trygt – dæm som må bli – fordi dem ikke kan reis fritt? (Longyearbyen Lokalstyre 2008)

Utskiftingen av beboere ble oppfattet som både positivt og negativt. For eksempel ble det kommentert at det var en utfordring for koret at personer hele tiden sluttet og begynte, det ble slik vanskelig «å komme videre». Mange påpekte at det var slitsomt å investere i nye vennskap, for så å måtte ta avskjed igjen. Flere jeg snakket med mente imidlertid at Longyearbyen hadde blitt et kjedelig sted om de samme menneskene hadde bodd der hele tiden. Andre mente det var vanskelig «komme inn» blant de mest etablerte, fordi folk var «lei av» å bli kjent med nye mennesker. En kvinnelig veteran var imidlertid oppgitt over personer som ikke ønsket å bli kjent med nye:

Noen sier at de har gamle venner som de klamrer seg fast til. Men det blir jo litt fattig. Man kan beskytte seg mot de sårene man får når kjentfolk flytter ned, men man får heller våge seg. Jeg har nå stått på flyplassen og tørka tårene noen ganger (fra intervju).

Finnes det en Svalbardidentitet?

Svaret på overskriften er ja. Det finnes en sterk lokalidentitet i Longyearbyen som alle innbyggerne forholder seg til. Denne overordnede Svalbardidentiteten er både delt og ikke delt, men den eksisterer selv om noen innbyggere tar avstand fra den, eller ikke vedkjenner seg den slik Birkeland (2007) gir uttrykk for. Identitetskonstruksjonen forandrer seg gjennom tidene, men noe blir «kept in place» (jf Melhuus & Lien 2007), for eksempel ideene om Svalbard som et barskt og utfordrende sted. Narrativene som gjentas, om samhold, scooterturer og opplevelser i Svalbardnaturen, gir Svalbardidentiteten et positivt fortegn. Nye innflyttere etterstreber en bit av fellesskapet, og får ofte rask tilhørighetsfølelse. Bildet vi ønsker at andre skal ha av oss, uttrykkes gjerne gjennom selvpresentasjon. For å passe inn må man være med fordi sosiale sanksjoner gjør at man må «engasjere» seg. Svalbardidentiteten kan oppnås ved å *gjøre Svalbard*: delta som frivillig, melde seg inn i en forening eller kjøpe og lære å håndtere en scooter. Noen personer gjør krav på identiteten, eller tilskrives den og blir vellykkede og «ekte svalbardianere». Fortellingene som gjentas sier lite om dem som ikke lykkes. Det går an å føle seg ensom på Svalbard, noe som står i sterk kontrast til ideen om at alle blir sett. Alle kjenner ikke alle slik det gir uttrykk for, og noen personer er mer synlige enn andre. De som ikke klarer å tilpasse seg blir misfits i byen, eller som den mannlige veteranen sa: «Og dem som ikke blir bitt, de reiser ned fort.» Han tillegger

Svalbardbasillen skylda for mislykkethet. Andre velger å stå utenfor, og fremhever for eksempel at de er i Longyearbyen for å være i fred i naturen eller bare jobbe. Birkeland mener det forventes å elske noen typiske Svalbardelementer, og underkommunisere andre dersom en flytter dit:

Med bostedsendring i folkeregisteret, kommer overlevelsesinstinktet, kunnskap og fascinasjon for det arktiske klima med på kjøpet. Det er tabu å si at Svalbard til tider er en trist plass. At mørketida er lang og alkoholisert. At sommeren er våt og full av andebæsj. En svalbardianer er forpliktet til å skulle elske Arktis av hele sitt hjerte, ha polarlitteratur på nattbordet, bilder av Olaf Storø³⁰ på veggen og en polarhund gående (ulovlig) i stua (Birkeland 16.2.2007:18).

Selv om Birkeland mener fremstillingene av svalbardianeren er en forherligelse, kan det herske liten tvil om at Svalbard er elsket, og at Longyearbyen er et godt og populært sted å bo for mange personer. Birkeland er imidlertid en av få som «står frem» med misnøyen. Jeg fikk selvfølgelig høre om negative sider ved samfunnet, men i fremstillingen av Svalbardidentiteten, underkommuniseres disse.

Vi utvikler nye narrativer gjennom å reflektere rundt gamle, og slik kan vi også rekonstruere identiteter på nye og ulike måter: «Stories take shape on the occasions of their use, as parts of the very identity projects for which they serve as resources» (Holstein & Gubrium 2000:116). Endring og kontinuitet går hånd i hånd og Svalbardidentitet befester noen uttrykk som forstås som «typiske» for stedet og menneskene der. Fortellingene som gjentas blir virkelige for mange. Det er sterke krefter i samfunnet som forsøker og ønsker å holde på «det som var». Dette utfordres av nyankomne som tar med seg sine preferanser og meninger til øygruppen. Nye kontekster med nytt innhold skapes.

³⁰ Kunstner som bor store deler av året i Longyearbyen og er kjent for sine litografier med motiver fra Svalbard.

Avsluttende kommentarer

Jeg begynte med å si at jeg skulle diskutere hvordan den norske lokalbefolkningen i Longyearbyen opplever og danner lokalidentitet og tilhørighet på et sted der personer hele tiden flytter til og fra. Jeg har kommet frem til at det finnes en sterk lokalidentitet som jeg har valgt å kalle Svalbardidentitet. Jeg har belyst hvilke komponenter som inngår som aktive i konstruksjonen av Svalbardidentiteten, hvordan den fungerer og hva den holdes opp mot.

Svalbard er en del av Norge, men annerledes fordi noen lover og regler som gjelder på fastlandet ikke gjelder der. Befolkningen er forholdsvis ung, og alle som bor der er yrkesaktive eller klarer seg selv. Longyearbyen er ikke ment som et livsløpssamfunn, selv om det stadig bor flere familier der og mange vokser opp der, bor der lenge og slår «røtter i permafrosten». Longyearbyen er også et unikt sted i forhold til mange andre tettsteder på fastlandet fordi det skjer mye der, fordi stedet vies enorm interesse og oppmerksomhet fra hele verden, og fordi det bor personer fra over førti land der. Selv om «her og nå»-et var fremtredende, personers sosiokulturelle bakgrunn ofte ble underkommunisert og nordmenn i Longyearbyen ofte konstruerer resten av Norge som en «forestilt enhet», kan Svalbardidentitet også knyttes opp mot en større, norsk kulturell identitet.

I kapittel 2 tok jeg utgangspunkt i snøscooteren og viser hvordan den gjennom syr det sosiale livet i Longyearbyen når lyset vender tilbake fra begynnelsen av februar. Det motoriserte fremkomstmidlet tar mye plass, både tidsmessig, som samtaletema, men også som noe man ser og hører overalt. Selv om naturen anses som en av de viktigste grunnene til å bosette seg på Svalbard og er fremtredende i ulike presentasjoner av stedet, varierer innbyggernes interesse for Svalbards natur. De fleste benytter seg av snøscooteren for å ferdes i naturen, for å se isbjørn, men også for å leke og «være litt vill og gal». På tur etterstrebes ulike idealer som kan knyttes til «typiske» og stereotype idealer som for eksempel fangstfolk representerer. Mange får mestringsfølelse og frihetsfølelse på scootertur. Kunnskap om snøscootere og turerfaring gir økt prestisje og er en viktig kilde til kulturell kapital. Samhold og deltagelse i fellesskapet er et ideal som etterstrebes. Samtidig fordrer snøscooterturer autonomi og selvhjulpenhet, og uttrykker behovet for å «komme seg bort» fra det tette samfunnet.

Lys og mørke, isbjørn, det tette fellesskapet, naturen som «enkel, rå og brutal»: Noen ideer og myter om Svalbard blir del av en sterk stedsidentitet som uttrykkes gjennom narrativer om og fra stedet.

I kapittel 3 viste jeg hvordan noen Svalbardnarrativer repeteres, og etter hvert oppleves som «sanne»

og blir en del av Svalbardidentiteten. Fortellingene uttrykker også personers ønsker om å fremstå på bestemte måter, hvilke inntrykk de ønsker å gi og hvordan de presenterer seg selv. Andre fremstillinger blir klisjeer som gjentas uten at man tenker nevneverdig over dem. Svalbardbasillen er et eksempel på en typisk Svalbardnarrativ, og gir en forklaring på hvorfor så mange mennesker blir fascinert av og forelsker seg i stedet. Det «å bli bitt» av Svalbardbasillen oppleves som utelukkende positivt. Men fremstillingene av stedet uttrykker også ambivalens og uenighet. I noen situasjoner fremstilles fellesskapet og det «tette» samfunnet som en god ting, i andre situasjoner er det nettopp dette en ønsker seg vekk fra.

Kulturell kapital kan oppnås og akkumuleres gjennom å lære seg lokale narrativer og ferdigheter. Mange påpekte at det var viktig å tilegne seg kunnskap om lokalhistorien og hvordan Svalbard var «før i tida». Med også gjennom aktiv deltagelse i fellesskapet, som ofte omtales som «engasjement», kan man lykkes i å tilpasse seg Svalbardidentiteten. Kultur og kulturell kapital er ikke likt fordelt i et samfunn. Kategorien *svalbardianere* konstrueres opp mot en rekke Andre, men rangerer også innad. Det kan virke som at jo mer vellykket man er i å tilpasse seg Svalbardidentiteten, jo mer «ekte» svalbardianer blir man.

At mange raskt får tilhørighet til Svalbard og Longyearbyen, vitner om en sterk lokalidentitet. Noen får en «eierfølelse» og kjemper for å bevare de «riktige fremstillingene» av stedet. Flyt og gjennomtrekk av innbyggere truer dette. Men at det kommer nye personer til øygruppen, blir også ansett som positivt fordi det skaper en spennende og viktig dynamikk. Svalbardidentitet endrer seg med tiden fordi nye personer kommer til og fordi samfunnet endrer seg. Longyearbyen har vært preget av nokså radikale endringer i sin korte levetid, og i dag er stedet nokså annerledes enn da det var en Company Town før flyplassen kom.

Sola er i det minste den samme for alle, selv om fortellingen om *den amerikanske turist* som visstnok hadde blitt fryktelig sint da han forsto at «*The midnight sun*», som han hadde reist hele veien til Svalbard for å oppleve, var den samme sola som han hadde sett hele livet, ble gjentatt om og om igjen.

Litteratur

Amundsen, Birger. 2001. *Svarthvitt*. Ansvarlig utgiver: Longyearbyen Arbeiderforening.

Oslo: Mitra Forlag.

Anderson, Benedict. 1983. «Ch.1 Introduction». *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso ss 10–16.

Archetti, Eduardo. 1994. «Introduction». I Eduardo Archetti (red.) *Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing*. Oslo: Scandinavian University Press ss 11–28.

Arlov, Thor B. 1996. «Svalbards historie på langs». I Storli, Inger (red.) *Ottar. Populærvitenskapelig tidsskrift fra Tromsø*. Nr 210. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Arlov, Thor B. & Arne O. Holm. 2001. *Fra Company Town til folkestyre: Samfunnsbygging i Longyearbyen på 78 ° nord*. Longyearbyen: Svalbard Samfunnsdrift AS.

Arlov, Thor B. 2001. «Kap 3: Mot normalt: Longyearbyen 1976–1988». I Arlov, Thor B. & Arne O. Holm (red.) *Fra Company Town til folkestyre: Samfunnsbygging i Longyearbyen på 78 ° nord*. Longyearbyen: Svalbard Samfunnsdrift AS ss 29–39.

Arlov, Thor B. 2003. *Svalbards historie*. 2.utgave. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.

Arlov, Thor B. 2006. «Lov og orden i Longyearbyen – en historie om Sysselmannen på Svalbard». I Aanderaa, Mikkel, Synnøve Haga & Hanne Osdal (red.) *Gruvebyen gjennom hundre år: Longyearbyen – unikt, trygt og skapende*. Longyearbyen: Longyearbyen Lokalstyre.

Arlov, Thor B. 2008. «Samfunn på randen. Det moderne gjennombruddet i Longyearbyen». I Jensen, An-Magritt & Kari Moxnes (red.) *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag ss 13-26.

Barth, Fredrik. 2002. «An Anthropology of Knowledge». I *Current Anthropology*. Vol. 43 (1): ss 1–18.

Basso, Keith H. 1996. «Wisdom Sits in Places: Notes on a Western Apache Landscape». I Basso, Keith H. & Steven Feld (red.) *Senses of Place*. Santa Fe, N. M.: School of American Research Press.

- Beauvoir, Simone de. 2000 [1949]. «Utdrag fra Bok II Første Del: Utvikling». *Det annet kjønn*. Oslo: Pax Forlag/ De Norske Bokklubbene ss 279–333.
- Berg, Kjell. 1987. *Fangstmannsberetninger: en analyse med vekt på mannsrolla*. Hovedoppgave i nordisk. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Blakar, Rolv M. 1996. *Språk er makt*. Oslo: Pax Forlag.
- Blakar, Rolv M. & Hilde E. Nafstad. 2003. «Kommunikasjon og sosiale relasjoner: Ei innføring». I *Kultur og kommunikasjon – en innføring*. Pensum til KULKOM 1001. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Borch, Trude. 1997. *Kampen om naturen: Miljødiskurs på Svalbard – «Europas siste villmark»*. Hovedfagsavhandling i sosialantropologi/ samiske studier. Tromsø: Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1984 [1979]. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.
- Broch, Harald Beyer. 2000. «Yellow Crocodiles and Bush Spirits. Timpaus Islander's Conceptualization of Ethereal Phenomena». I *Ethos* vol 28, 1: ss 3–19.
- Broch, Harald Beyer. 2005. «Ch 4: Hunting, Selfhood, and National Identity». I Kalland, Arne & Frank Sejersen (red.) *Marine Mammals and Northern Cultures*. Edmonton: Canadian Circumpolar Institute Press ss 91–130.
- Bruner, Jerome. 2003 [2002]. *Making Stories: Law, Literature, Life*. Cambridge: Harvard University Press.
- Brøgger, Jan. 1999. *Psykologisk antropologi*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Bugge, Lars. 2002. «Pierre Bourdieus teori om makt». I *Agora. Journal for metafysisk spekulasjon* 20 (3–4). Oslo: Aschehoug ss 224–248.
- Chodorow, Nancy. 1974. «Family Structure and Feminine Personality». I Rosaldo, Michelle Zimbalist & Louise Lamphere (red.) *Woman, Culture and Society*. Stanford University Press ss 43–66.

Christie, Niels. 1975. *Hvor tett et samfunn?* København: Christian Eljers' Forlag.

Comaroff, John L. 1996. «Ethnicity, Nationalism and the Politics of Difference». I Wilmsen, Edwin & Patrick McAllister (red.) *The Politics of Difference in an Age of Revolution*. Chicago: Chicago University Press.

Conway, Sir Martin. 1995 [1906]. *No Man's Land: A History of Spitsbergen from its Discovery in 1596 to the Beginning of the Scientific Exploration of the Country*. Oslo/Gjøvik: Norbok.

Descola, Philippe & Gísli Pálsson. 1996. *Nature and Society: Anthropological Perspectives*. London: Routledge.

Douglas, Mary. 1996. «Ch: 4: On Not Being Seen Dead: Shopping as Protest». I *Thought Styles: Critical Essays on Good Taste*. London: Sage Publications.

Dørmænen, Cato. 2008. «Annleislandet – Tilhørighet og ambivalens blant seniorungdom». I Jensen, An-Magritt & Kari Moxnes (red.) *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag ss 119–134.

Evjen, Bjørg. 2006. *Kull, karer og kvinnfolk: Longyearbyen 1916–1975: Fra arktisk arbeidsplass til etablert industrisamfunn?* Oslo: Unipax.

Frønes, Ivar. 1998. *De likeverdige. Om sosialisering og de jevnaldrenes betydning*. 2. Utgave. Oslo: Universitetsforlaget.

Frøystad, Kathinka. 2003. «Forestillinger om det «ordentlige» feltarbeid og dets umulighet i Norge». I Rugkåsa, Marianne & Kari Trædal Thorsen (red.) *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag ss 32–64.

Fürst, Elisabeth L. 1998. «Kap 8: Poststrukturalisme og fransk feminisme. Julia Kristeva i Fokus». I Fürst, Elisabeth L'orange & Øystein Nilsen (red.) *Modernitet – refleksjoner og idébrytninger. En antologi*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag ss 176–199.

Garvey, Pauline. 2008. «The Norwegian country cabin and functionalism: a tale of two modernities». I *Social Anthropology*. Vol. 16, nr 2: ss 203–220.

Goffman, Erving. 1992 [1959]. *Vårt rollespill til daglig: En studie i hverdagslivets dramatik*. Oversatt av Kari & Kjell Risvik. Oslo: Pax Forlag.

Gullestad, Marianne. 1992. *The Art of Social Relations*. Oslo: Universitetsforlaget.

Gullestad, Marianne. 1999. «Kunnskap for hvem? Moderne virkeligheter og utfordringer for sosialantropologien». I *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 10. Oslo: Universitetsforlaget ss 81–96.

Gullestad, Marianne. 2001. «Likhetens grenser». I Lien, Marianne, Hilde Lidén, & Halvard Vike (red.). *Likhetens paradokser*. Oslo: Universitetsforlaget ss 32–67.

Gullestad, Marianne. 2002. *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Haga, Synnøve. 2007. *Svalbard: Med røtter i permafrost*. Oslo: Kom Forlag.

Hauan, Marit. 1992. «Wanny har bakt... også har hun skudt tre stormåser». I Svenneby, Elin (red.) *Kvinner på tvers*. Oslo: Emilia Press AS ss 25–41.

Helgesen, Leif Magne (red.) 2008. *Kirke på Svalbard*. Stavanger: Kulturhuset Forlag AS.

Henningsen, Erik. 2007. «Ch 8: Standardised Uniqueness: Rearticulating Identity in a Norwegian Town». I Lien, Marianne Elisabeth & Marit Melhuus (red.) *Holding Worlds Together. Ethnographies of Knowing and Belonging*. New York: Berghahn Books.

Holm, Kari. 2006. «Lokale stedsnavn». I Aanderaa, Mikkel, Synnøve Haga & Hanne Osdal (red.) *Gruvebyen gjennom hundre år: Longyearbyen – unikt, trygt og skapende*. Longyearbyen: Longyearbyen Lokalstyre.

Holstein, James A. & Jaber F. Gubrium. 2000. *The Self We Live By. Narrative Identity in a Postmodern World*. New York: Oxford University Press.

Howell, Signe. 1994. ««Reading Culture»: Or How Anthropological texts Create Fieldwork Expectations and Shape Future Texts». I Archetti, Eduardo P. (red.) *Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing*. Oslo: Scandinavian University Press ss 317–336.

Howell, Signe. 2003. «Kinning: The Creation of Life Trajectories in Transnational Adoptive Families». I *The Journal of the Royal Anthropological Institute. Incorporating Man*. 9 (3) ss 465–484.

Høgda, Lone A. 1999. *Islanders on a Tribal Quest: Reflections Around a Community Destiny in Longyearbyen and Barentsburg, Svalbard*. Hovedfagsavhandling i sosialantropologi/samiske studier. Tromsø: Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.

Jensen, An-Magritt & Kari Moxnes (red.) 2008. *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.

Jensen, An-Magritt. 2008. «Ingen trær å se – thailiv i permafrost», i Jensen, An-Magritt & Kari Moxnes (red.) 2008: *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag ss 149–165.

Kampe, Line. 2001. «Et moderne Arktis»: en studie av kvinner og kjønnsutforming i Longyearbyen, Svalbard. Hovedfagoppgave i sosialantropologi. Oslo: Universitetet i Oslo.

Klausen, Arne Martin, Odd Are Berkaak, Ellen K. Aslaksen, Roel Pujik, Ingrid Rudie, Eduardo Archetti. 1995. *Fakkelfestetten – en olympisk overture*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Levi-Strauss, Claude. 1969 [1962]. *Totemismen*. Uppsala: Argos Förlag AB.

Lewis, Jeff. 2002. *Cultural Studies: The Basics*. London: Sage Publications.

Lien, Marianne Elisabeth, Hilde Lidén & Halvard Vike (red.) 2001. *Likhetens paradokser: Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lien, Marianne Elisabeth. 2001. «Latter og troverdighet. Om antropologi i hjemlige egne». I *Norsk Antropologisk Tidsskrift*. 12. Oslo: Universitetsforlaget ss 68–74.

Lien, Marianne Elisabeth & Marit Melhuus. 2007. «Introduction». I Lien, Marianne Elisabeth & Marit Melhuus (red.) *Holding Worlds Together. Ethnographies of Knowing and Belonging*. New York: Berghahn Books.

Lien, Marianne Elisabeth & Sofia Josefine Spjuth. 2009. «Le ski de minuit dans le nord du Finnmark. Construire la localité». I *Ethnologie Française; Norge-Norvège. Vues de l'intérieur* 2 ss 285–299.

Longyearbyen Lokalstyre. 2007. *Årsberetning 2007*. Longyearbyen.

Melhuus, Marit, Ingrid Rudie & Jorunn Solheim. 1992. «Antropologien og kjønnen». I Taksdal, Arnhild & Karin Widerberg (red.) *Forståelse av kjønn i samfunnsvitenskapenes fag og kvinneforskning*. Oslo: Notam Gyldendal AS.

Michelet, Jon. 1977. *Orions Belte: en roman fra Svalbard*. Oslo: Oktober Forlag.

Milton, Kay. 2002. *Loving Nature: Towards an Ecology of Emotion*. London: Routledge.

Moore, Henrietta L. 1999. «Whatever Happened to Women and Men? Gender and other Crises in Anthropology». I Moore, Henrietta L. (red.) *Anthropological Theory Today*. Cambridge: Polity Press ss 151–172.

Moxnes, Kari. 2008. «Familieliv i familiesamfunnet». I Jensen, An-Magritt & Kari Moxnes (red.) *Livet i Longyearbyen: Åpne landskap – lukkede rom*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag ss 73–92.

Mæland, Sidsel. 2004. «Basehopping – nasjonale selvbilder – sublimе opplevelser». I *Norsk Antropologisk Tidsskrift*. Vol 15 nr 1–2. Oslo: Universitetsforlaget ss 86–100.

Nedrelid, Tove. 1993. *Ut på tur på nordmanns vis*. Oslo: Cappelen.

Nielsen, Harriet Bjerrum. 1994. «Den magiske blokk – om kjønn og identitetsarbeid». I *Psyke & Logos* 15. København: Dansk psykologisk forlag ss 30–46.

Ortner, Sherry B. 1973. «On Key Symbols». I *American Anthropologist. Journal of the American Anthropological Association* 75 (11) ss 1338–1346.

Ortner, Sherry B. 1974. «Is Female to Male as nature is to Culture?» I Rosaldo, Michelle Zimbalist & Louise Lamphere (red.) *Woman, Culture and Society*. Stanford University Press ss 67–87.

Pedersen, Einar Sverre. 1969. *Polarbasillen. Tredve år rundt Arktis*. Oslo: Cappelen.

Kirsti & Viken, Arvid. 2003. «Nature and Identity – an introduction». I Pedersen, Kirsti & Viken, Arvid, (red.) *Nature and Identity: Essays on the culture of nature*. Bergen: Høyskoleforlaget.

Ragde, Anne B. 1995. *Zona Frigida*. Oslo: Tiden Forlag.

Ruud, Odd Ivar & Ann E. Maxwell. 1978 [1976]. *Arktiske døgn*. Oslo: Hjemmet forlag.

Seltveit, Alf. 2006. «Kulturliv i Longyearbyen. Sosialt lim i et hektisk samfunn.» I Aanderaa, Mikkel, Synnøve Haga & Hanne Osdal (red.) *Gruvebyen gjennom hundre år: Longyearbyen – unikt, trygt og skapende*. Longyearbyen: Longyearbyen Lokalstyre.

Smedal, Olaf H. 2001. «Innledning: Modeller, fenomener og realiteter». I Howell, Signe & Marit Melhuus (red.) *Blod – tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Smith, Christian. 2003. *Moral, Believing Animals: Human Personhood and Culture*. Oxford: Oxford University Press.

Stewart, Alex. 1998. *The Ethnographer's Method*. California: Sage Publications.

Stoller, Paul. 1989. «Ch. 2: Eye, Mind, and Word in Anthropology». I *The Taste of Ethnographic Things. The Senses in Anthropology*. University of Pennsylvania Press.

Tönnies, Ferdinand. 2001 [1887]. *Community and Civil Society*. Harris, Jose (red.) Cambridge: Cambridge University Press.

Waldren, Jaqueline. 2007. «Ch. 5: Reframing Place, Time and Experience: Leisure and Illusion in Mallorca». I Coleman, Simon & Tamara Kohn (red.) *The Discipline of Leisure: Embodying Cultures of «Recreation»*. New York: Berghahn Books ss 73–89.

Willerslev, Rane. 2007. *Soul Hunters. Hunting, Animism and Personhood among the Siberian Yukaghirs*. Berkeley, California: University of California Press.

Witoszek, Nina. 1998. *Norske naturmytologier: Fra Edda til økofilosofi*. Oslo: Pax Forlag.

Webreferanser

Kleven, Øyvinn. 2002. «Materielle levekår på Svalbard – sysselsatt, midlertidig og trangbodd».

I *Samfunnsspeilet* nr 6. Statistisk Sentralbyrå. URL: <http://www.ssb.no/ssp/utg/200206/03/>

[Lesedato 6.5.2009]

Longyearbyen Lokalstyre. 2008. Hilde Henningsens tale på 17.mai, lastet ned fra

URL: www.lokalstyre.no [Lesedato 1.2.2009].

Longyearbyen Lokalstyre 2009: Generelt fra URL: www.lokalstyre.no.

Nielsen, Finn Sivert 2000: «Hva er identitet», Institutt for antropologi. Københavns Universitet.

URL: <http://www.fsnielsen.com/txt/art/identitet.htm> [Lesedato 20.4.2009]

Store Norske Spitsbergen Kullkompani 2008 URL: www.snsk.no [Lesedato 6.5.2009]

Sysselmannen 2008: Generelt fra URL: www.sysselmannen.no [Siste lesedato 5.5.2009]

Sysselmannen 2009: «Informasjon til utenlandske statsborgere bosatt i Longyearbyen», Hefte nedlastet fra URL: www.sysselmannen.no [Lesedato 6.5.2009]

Sysselmannen på Svalbard & Norsk Polarinstitutt 2007: Miljøstatus Svalbard: *Motorisert ferdsel i utmark*.

URL: http://svalbard.miljostatus.no/msf_themepage.aspx?m=111 [Lesedato 29.1.2009].

Sysselmannen på Svalbard & Norsk Polarinstitutt 2009: *Miljøstatus Svalbard: jakt, fangst og fiske*.

URL: http://svalbard.miljostatus.no/msf_themepage.aspx?m=155 [Lesedato 11.3.2009]

Generelt fra UNIS 2009. URL: www.unis.no [Lesedato 20.3.2009]

Lover

Svalbardmiljøloven 2001: «LOV 2001-06-15 nr 79: Lov om miljøvern på Svalbard (svalbardmiljøloven).»

URL: <http://www.lovdata.no/all/hl20010615079.html> [Lesedato 29.1.2009].

Svalbardloven 2009: «LOV 1925-07-17 nr 11: Lov om Svalbard.»

URL: <http://www.lovdato.no/all/hl-19250717-011.html#map002> [Lesedato 6.5.2009]

Stortingsmelding nr 22 2008–2009: Svalbard 2009. Det kongelige justis- og politidepartement.

Lastet ned fra URL: www.svalbardposten.no [Lesedato 19.4.2009]

Aviser

Aarskog, Karine Nigar. 31.10.2008. «Får spre aske». I *Svalbardposten* nr 43 s 8.

Amundsen, Birger. 26.10.2007. «I rokk og fokk». I *Svalbardposten* nr 42 s 2.

Amundsen, Birger. 11.1.2008. «Refokus», i *Svalbardposten* nr 2 s 2.

Amundsen, Birger. 9.5.2008. *Svalbardposten*.

Amundsen, Birger. 12.12.2008. «Kan bli tvunget til å selge hytta». I *Svalbardposten* nr 49 s 5.

Amundsen, Birger. 20.3.2009. «Den siste moskus». I *Svalbardposten* nr 12 s 18.

Amundsen, Birger. 24.4.2009. «Hanne med John». I *Svalbardposten* nr 16 s 32.

Birkeland, Oskar. 16.2.2007. «Elske og ære til døden skiller oss ad?» I *Svalbardposten* s 18.

Sandal, Tommy 12.12.2008: «Leserbrev: Angående besøk på Austfjordnes».

I *Svalbardposten* nr 49 ss 20–21.

Stav, Torill Ustad. 20.3.2009. «Mintes Øyvind». I *Svalbardposten* nr 12 s 5.

Thorenfeldt, Gunnar. 4.7.2008. «Smugtitteren». I *Svalbardposten* nr 26 s 28.

Annet

Hamer, Bent. 2003. *Salmer fra kjøkkenet*.

Lundell, Ulf. 1982. «Öppna landskap». Fra albumet *Kär och galen*.

Møster, Einar. «Lovsang til Svalbard.» Sang hentet fra sanghefte under arrangementet Solkafé på Huset i Longyearbyen mars 2008.

Livet er Svalbard. Siste stopp før Nordpolen. 2005. TV-dokumentar.

NRK 2009. *Den norske polarhistorien*. TV-dokumentar.

Sandvik, Anne Lise Klungseth. 1994. «Sola er kommet til Svalbard.» Sang hentet fra sanghefte under arrangementet Solkafé på Huset i Longyearbyen mars 2008.

